T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ VE NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜLERİ
ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI
ORTAK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DOĞU ALMAN YAZININDA ROMANTİZM EĞSİNİMİ: CHRISTA WOLF'UN "HİÇBİR YERDE" ESERİNDE ÖZYAŞAMSAL ÖĞELERİN YANSIMA ALANI OLARAK ROMANTİZM DÖNEMİ

SÜHEYLA ATMACA

DANIŞMAN
DR. ÖĞRTM. ÜYESİ ŞAHBENDER ÇORAKLI

EDİRNE 2019

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ VE NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜLERİ
ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI
ORTAK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DOĞU ALMAN YAZININDA ROMANTİZM EĞSİNİMİ: CHRISTA WOLF'UN "HİÇBİR YERDE" ESERİNDE ÖZYAŞAMSAL ÖĞELERİN YANSIMA ALANI OLARAK ROMANTİZM DÖNEMİ

SÜHEYLA ATMACA

DANIŞMAN
DR. ÖĞRTM. ÜYESİ ŞAHBENDER ÇORAKLI

EDİRNE 2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ALMAN DİLİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

11482551 numaralı Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Süheyla ATMACA** tarafından hazırlanan **Doğu Alman Yazınında Romantizm Eğsinimi: Chrısta Wolf'un "Hiçbir Yerde" Eserinde Özyaşamsal Öğelerin Yansıma Alanı Olarak Romantizm Dönemi** konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca **05/07/2019** günü saat **14.00** 'da, asıl üyelerden Prof.Dr. İmran KARABAĞ'ın gelmemesi sebebiyle, birinci sıradaki Yedek Jüri üyesi Dr. Öğretim Üyesi Neriman NÜZKET ÖZEN'in katılımıyla yapılmış olup, yüksek lisans tezinin Kabul edilmesine **OYBİRLİĞİ** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	**KANAAT**	**İMZA**
Prof. Dr. Şener BAĞ	Kabul edilmesine	
Dr. Öğretim Üyesi Şahbender ÇORAKLİ (Danışman)	Kabul edilmesine	
Dr. Öğretim Üyesi Neriman NÜZKET ÖZEN	Kabul edilmesine	

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10249589
Yazar Adı / Soyadı	SÜHEYLA ATMACA
T.C.Kimlik No	41623969886
Telefon	5523822542
E-Posta	atmacasuheyla@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	DOĞU ALMAN YAZININDA ROMANTİZM EĞSİNİMİ: CHRISTA WOLF'UN "HİÇBİR YERDE" YAPITINDA ÖZYAŞAMSAL ÖĞELERİN YANSIMA ALANI OLARAK ROMANTİZM DÖNEMİ
Tezin Tercümesi	The Tendency of Romanticism in the Eastern German Literature: the Romanticism In Christa Wolf's Work "Nowhere To Be" as The Reflection Area of The Self-Vital Elements
Konu	Alman Dili ve Edebiyatı = German Linguistics and Literature
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Alman Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	0
Tez Danışmanları	DR. ÖĞR. ÜYESİ ŞAHBENDER ÇORAKLİ
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	

21.05.2019

İmza:.....

Tezin Adı :
Doğu Alman Yazınında Romantizm Eğsinimi: Chrısta Wolf'un "Hiçbir Yerde" Eserinde Özyaşamsal Öğelerin Yansıma Alanı Olarak Romantizm Dönemi

Tezi Hazırlayan: Süheyla ATMACA

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'nın ikiye bölünme süreci Berlin Duvarı'nın inşası ve ülkenin Doğu ve Batı Almanya olarak iki farklı rejimle yönetilmesi birçok değişikliği beraberinde getirmiştir. Yazın da bu değişiklikten etkilenen alanlardan biri olmaktan kurtulamamıştır.

Sosyalist Gerçekçilik akımı ile birlikte Doğu Almanya yazarları hem özgün eser vermekten alıkonulmuş hem de kalemlerine ket vurulmuştur. Yönetim, yazarlardan Bitterfelder Weg'de alınan kararlar gereği özellikle iş hayatında gözlemlemeler yapmalarını ve bu gözlemlere göre yalnızca gerçekleri yazmalarını talep ediyordu. Fakat görünenin aksine gerçek bambaşkaydı. Doğu Almanya'da yaşanan bu baskıcı tutum yazarları içinden çıkılamaz bir buhrana sürüklüyordu. Çalışmamızın yazarı Christa Wolf da bu dönem içerisinde yaşamış ve bu buhranı tecrübe etmiş en ünlü yazarlardan diyebiliriz. Dönemin getirdiği çalkantılı süreç Wolf'u da fazlasıyla etkilemiş ve bu durum eserlerine de yansımıştır. Hatta sansürlenmekten çekinmiş olacak ki kimi eserlerini yayınlamaktan bile geri durmuştur. Çekmece yazını olarak da adlandırılan bu tabir Christa Wolf'a da yansımıştır. Bu bağlamda dönemin ve getirdiği olumsuz etkilerden yola çıkarak farklı bir haykırış yöntemi deneyen Christa Wolf, ele aldığımız eserinde kendini Romantizm Döneminde yaşayan Karaoline von Günderrode ve Heinrich von Kleist'a benzetmiş, onlar üzerinden Doğu Almanya ve yönetim eleştirisi yapmıştır.

Biz de bu bağlamda, özellikle Romantizm Dönemi'nin ortaya çıkmasına yol açan Fransız Devrimi'nden ve tarihi arka planından hareketle, Romantizm Dönemi ve özellikleri, Doğu Almanya tarihi, Doğu Alman Yazını, eserimizin yazarı Christa

Wolf ve eserde konusu geçen Karoline von Günderrode ve Heinrich von Kleist'in gerçek yaşamlarından ve eserde anlatılan hallerinden yola çıkarak Christa Wolf'un neden bu iki yazarı seçtiğini neden Romantik Döneme eğsinip kendini eserinde gizlediğini irdelemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Doğu Almanya Yazını, Romantizm, Jakobenler, Sosyalist gerçeklik, Christa Wolf

Tittle of the Thesis:

The Tendency of Romanticism in the Eastern German Literature: the Romanticism In Christa Wolf's Work "Nowhere To Be" as The Reflection Area of The Self-Vital Elements

Author : Süheyla ATMACA

ABSTRACT

After the Second World War, the process of dividing Germany into two has brought many changes with the construction of the Berlin wall and the administration of the country to the east and West Germany with two different regs. Literature could not be prevented from being one of the areas affected by this change.

In conjunction with the current socialist realism, the authors of East Germany were both stripped of the original works and were also hit by their pens. The administration demanded that the authors make observations on the Bitterfelder Weg, especially in the business life, and to write only the facts according to these observations. But unlike the look, it's totally different. This oppressive attitude in East Germany was dragging an inextrensible trouble from the authors. Christa Wolf, the author of our study, has lived in this period and is one of the primary authors who have experienced this depression. The turbulent process brought about by the period has influenced Wolf too, and this is reflected in her works. She's even afraid of censoring, which she even stopped to publish her works. This phrase, also called drawer literature, is reflected in Christa Wolf. In this context, Christa Wolf, who has experimited with a different way of shouting from the negative effects of the period and brought it to her work, resembles the Karaoline von Günderrode and Heinrich von Kleist who lived in the period of romance, and they made the east Germany and the management criticized.

In this context, especially in the history of the French Revolution, which led to the emergence of the period of romanticism and its historical background, the period and features of romance, history of East Germany, East German literature, the

author of our work Christa Wolf and the subject of the works based on the true lives of the last Karoline von Günderrode and Heinrich von Kleist, and the way they were described in the work, we tried to see why Christa Wolf chose these two authors and hid herself in the work of the romantic period.

Keywords: East German Literarure, Romanticism, Jakobens, Socialist Realism, Christa Wolf

ÖNSÖZ

Bu çalışmamızda, Christa Wolf'un "Hiçbir Yerde" adlı eserinde, özyaşamsal öğelerin yansıma alanı Olarak Romantizm Dönemi ve Christa Wolf'un Doğu Alman Yazınında Romantizm Eğsinimi konularını irdelemeye çalıştık.

Bu çalışmamda bana her türlü maddi manevi yardımlarını esirgemeyen aileme, özellikle de babam Bünyamin ATMACA, annem Müşerref ATMACA'ya, ve beni teşvik eden desteklerini esirgemeyen ablam Hülya AKTAŞ'a, Derya KARAMANA'a ve abim Hamit ATMACA'ya, manevi destekleriyle verdiği cesaretle her zaman yanımda olduğunu hissettiren danışman hocam Dr. Şahbender ÇORAKLI'ya, konuyu belirlememde ve gerekli kaynakların temininde yardımlarını esirgemeyen ilk danışmanım Yıldız AYDIN'a, yine benden bölüm olarak yardımlarını esirgemeyen Namık Kemal Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölüm başkanı sayın Prof. Dr. Şener BAĞ'a ve Trakya Üniversitesi Alman Dili Eğitimi Bölüm Başkanı Prof. Dr. Hikmet ASUTAY'a ve her iki üniversiteden değerli bölüm hocalarıma teşekkürlerimi borç bilirim.

Süheyla Atmaca

05.07.2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT iii
ÖNSÖZ v
GİRİŞ 1
1.FRANSIZ DEVRİMİ (1789-1799) 4
1.1.Vendee Katliamı 5
1.2.Eylül Katliamı 5
1.3.Terör Dönemi ve Giyotin 6
1.4.Jakobenler 7
1.5.Fransız Devriminin Sonuçları 8
2. ROMANTİZM 9
2.1. Romantizm Akımının Siyasi Ve Edebi Genel Özellikleri 9
2.2. Romantizmin Sembolü 13
2.3. Romantizmin Yazın-Tarihsel Arka Planı 13
2.4.Romantik Devirde Kadınlar 14
3. DOĞU ALMANYA (1949-1990) 16
3.1.Bölünme ve Bağımsızlık 16
3.2. Doğu Almanya'da Yaşam 17
3.3. Doğu Almanya ve Batı Almanya'nın Birleşmesi 18
4. DOĞU ALMAN YAZINI 20
4.1. Doğu Almanya ve Yazın 21
4.1.1. Bitterfelder Weg 22
4.1.2. Doğu Alman Yazını ve Christa Wolf 23
4.2. Christa Wolf 24
4.2.1. Christa Wolf ve Kadın 28
4.2.2 Christa Wolf'un Yaşadığı Dönemdeki Süreçten Nasıl Etkilendiği Ve Eserlerine Yansımaları 29
4.2.3. Christa Wolf'un Doğu Almanya Sistem Eleştirisi ve Problemleri 31

4.2.4. Hiçbir Yerde 32
5. ESER İNCELEMESİ 37
5.1. Kleist ve Günderrode Dışındaki Karakterler 37
5.2. Karakterlerin Kişilik Analizleri 38
5.3. Eserdeki Diğer Kişiler 40
5.3.1. Heinrich Von Kleist 41
5.3.1.1. Gerçek Heinrich von Kleist 41
5.3.1.2. Ölümü 42
5.3.1.3. Kleist'ın Gerçek Hayatının Eserdeki Yansımaları 44
5.3.2. Karoline von Günderrode 48
5.3.2.1. Gerçek Günderrode 48
5.3.2.2 Karoline Von Günderrode'nin Problemleri 51
5.3.2.3 Eserde Günderrode 53
6. NEDEN KLEİST VE GÜNDERRODE ? 56
6.1. Romantizme Eğsinim 59
6.2. Sistem Eleştirisi 60
6.3. Eserde Fransız Devrimi ve Romantizm 62
7. DEĞERLENDİRME 66
SONUÇ 73
KAYNAKÇA/BİBLİYOGRAFYA 76
İNTERNET KAYNAKLARI 79
DİZİN 80

TABLO, ŞEKİL LİSTESİ

Tablo 1: Şahıs Kadrosu ……..…...…..37

Tablo 2: Şahıslar ……...….38

Resim 1: Heinrich von Kleist'ın Mezar taşı …….…….……42

Resim 2: Kleist'ın İntihar Mektubu ……..…..……43

KISALTMALAR:

a.g.e.: Adı geçen eser

a.g.m.: Adı geçen makale

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

DAC: Doğu Almanya Cumhuriyeti

DDR: Deutsche Demokratische Republik

FAC: Federal Almanya Cuymhuriyeti

SED:Sozialistische Einheitspartei Deutschland

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STASI: Doğu Alman Devlet Güvenlik Teşkilatı

MfS: Doğu Almanya Devlet Güvenlik Bakanlığı

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı'nı kaybeden Almanya işgal edilir ve yepyeni bir döneme girilir. 1949 yılında resmi olarak Doğu Almanya Cumhuriyeti ilan edilir, başka bir deyişle Almanya ikiye bölünür. Bu dönemde yalnızca yönetim şeklinde değil, Berlin Duvarı ile simgeleşen coğrafi yapısında da bir bölünme yaşanır. Her toplumda olduğu gibi yaşanan siyasi gelişmeler yazında da yerini alır.

Doğu Almanya yazarları daha çok sosyalist çizgide eserler üretmişlerdir. Christa Wolf da sosyalist olmasına rağmen devlet baskısına her zaman karşı çıkan hatta bu yüzden eleştiri oklarına da sıkça maruz kalan bir yazar olmuştur. Bu çalkantılı dönem içerisinde yaşayan yazar, kendi döneminde yaşadığı baskıların belki de bir eleştirisi olarak Romantizm Döneminde yaşamış olan Heinrich von Kleist ve Karoline von Günderrode'yi kurgusal olarak kaleme alarak bir sistem eleştirisi yapmıştır, çünkü kaleme aldığı yazarların yaşadıklarında kendini görmüş, benzetmiş ve esinlenmiştir.

Doğu Alman Yazınının en önemli yazarlarından biri olan, 1929-2011 yılları arasında yaşamış ve Almanya'nın bölünmesi ve birleşmesi süreçlerine şahit olmuş ve sosyalist bir yazar kimliğiyle eserler vermiş olan Christa Wolf, 1979 yılında yayınlanan *Hiçbir Yerde* eserinde, Romantizm Döneminin başlangıç yıllarında yaşamış ve içinde yaşanılan dönemim ağırlığı sebebiyle dayanamayıp intihar etmiş olan iki yazarı, Heinrich von Kleist ve Karoline von Günderrode'yi, kurgusal olarak yan yana getirmiş ve belirli konular hakkında konuşmalarını yansıtmıştır.

Bu çalışmanın amacı Christa Wolf'un *Hiçbir Yerde*[1] eserinde, neden Romantizm Dönemi'ne yöneldiğini ve neden bu dönemde tutunamamış olan iki yazarı kahraman olarak seçtiği sorularına yanıt aramak, yazarın özyaşamsal öğeleri

[1] Çalışma için kullanılan kitap, çevirisi *Alev Yalnız* tarafından yapılmış, 1994 yılında *Can Yayınları* tarafından basılmış, Orijinal adı *Kein Ort. Nirgends'*tir.

de eserinde yansıtmış olduğu varsayımdan yola çıkılarak, Romantizm Dönemi ile hangi açıdan kendi yaşadığı dönemine gönderme yaptığı, Kleist ve Günderrode'ye bakıldığında bu iki yazarı seçmekle hangi açıdan ruh benzerliğinin tespit edilebileceğini ortaya koymaktır.

Bu konuda yapılan çalışmalara gelince, DDR'de romantizm, mavi çiçek konularında yazılmış eserler ve çalışmalar mevcuttur. Friederike Frach ve Norbert Baas, Doğu Almanya'da Mavi çiçek sembolü üzerine "*Die Blaue Blume in der DDR"* adlı çalışma yapmışlardır. Carola Hilmes ise romantik devir sonrası kadını çalışmıştır.

Doğu Alman yazarı Christa Wolf'un Romantizm eğsinimi üzerine doğrudan bir çalışma yapılmamıştır. *Hiçbir yerde* adlı eser üzerine çalışmalar mevcuttur, ancak romantizm bağlantılı bir çalışmaya rastlamadık.

Yaklaşık 200 yıl önce Romantizm Dönemine geri giderek Heinrich von Kleist ve Karoline von Günderrode gibi Alman Yazını'nda önemli yer tutan iki yazarı kurgusal olarak kaleme alarak neyi amaçladığını ortaya koymaya çalışacağız. Bunu nasıl uygulandığını tespit etmek Doğu Alman Yazını ve yazınbilimine katkı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra bu çalışma hem Christa Wolf'un, hem de Kleist ve Günderrode'nın iç dünyasına ve yaşadıkları döneme, yani 1970'li yılların Doğu Almanya'sı ile 1800'lü yılların başındaki Romantizm Dönemine ve benzer yönlerine ışık tutacaktır.

Doğu Almanya ve dönemin çalkantılı siyasi sürecini ele alan bir çalışma şimdiye kadar Türkiye'de çok yapılmadı. Örneğin; Christa Wolf ile iligili Ulusal Tez Merkezi'nde 2002 yılında İlknur Saliji'nin *"Bedenin Ara Mekanlarda Ortaya Çıkışı ve Christa Wolf'un Kassandra Hikayesi"* ve 2014 yılında Neriman Nacak'ın *"Christa Wolf'un Kassandra Adlı Hikayesinin Metindilbilimsel Açıdan İncelenmesi"* tezleri mevcuttur. *Ayrıca Yıldız Aydın'ın Christa Wolf üzerine* Eleştirilerin Odağında Bir Yazar Christa Wolf, Can Bulut'un *Sanatçı Problematiği ve Crista Wolf* adlı makaleleri mevcuttur. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, gerek Christa Wolf gerekse Doğu Alman Yazını ve gerekse Romantizm üzerine çok sayıda çalışma olmasına rağmen, bizim üzerinde çalılşmayı hedeflediğimiz Christa Wolf'un romantizm

eğsinimi ve sebepleri üzerine bir çalılşmaya rastlanmamıştır.

Bu tez çalışmamız öncelikle Christa Wolf'un sosyalist yazar kimliğini, sonrasında Doğu Almanya siyasi sürecini ayrıntıları ile tanıtabilmek ve Alman Dili ve Edebiyatı alanında Doğu Alman Yazınının siyasi döneminde Christa Wolf'un yeri ve önemi ile ilgili, ayrıca romantizm ile nasıl bir bağlantı içerisinde olduğu hakkında önemli bir kaynak olacaktır kanısındayız.

Araştırma yöntemi olarak izleyeceğimiz yolların başında öncelikle Christa Wolf'un *Hiçbir Yerde* eserinde neden Kleist ve Günderrode'yi seçtiğine ve anlatım yöntemi olarak neden geçmişe yönelik bir tutum sergilediğine yoğunlaşarak, Doğu Alman Yazını ve Romantizm Dönemi ile ilgili yazın tarihsel kaynaklar, döneme ait yazılmış tarihi kitaplar, Christa Wolf'un yapıtları, makaleleri ve denemeleri yazar hakkında yazılmış yerli ve yabancı özyaşamsal incelemeler ve araştırmalar, ele alınan iki yazar olan Heinrich von Kleist ve Karoline von Günderrode ile ilintili makaleler, yüksek linsans ve doktora tezleri incelenecek, belirli bir plan oluşturularak yazılacaktır.

Çalışmamızın konusu *romantizme eğsinim* olduğundan, Romantizm Dönemi, romantizmin başlangıç yılları ve romantizme sebep olan, Fransız devrimi ve Jakobenler konuları da çalışmamızda yer alacaktır. Böylece Christa Wolf'un yaşadığı dönem ve eserde kurgusal olarak ele alınan yazarların içinde yaşadıkları dönemler daha iyi anlaşılmış benzerlikler ve toplumsal baskı daha iyi ortaya konmuş olacaktır.

1.FRANSIZ DEVRİMİ (1789-1799)

Fransız Devrimi, tarihte yaşanan en büyük değişikliklerden biridir.[2] Amerika ve İngiltere'de kurulan halklarına geniş özgürlükler veren devletler demokratik yönelimlerdi. Halk Fransa'nın mutlakıyetle yönetilmesi ile rejimin baskısıyla ezilmiştir. Çevresindeki ülkeler de gördüğü bu yönetime Fransız halkı özenmiştir. Mevcut yönetimi eleştiren ve çözüm yolları öneren bazı aydın kesimler olmuştur. Bu karşı çıkış ve düşünce tarzları halkın rejime olan tepkisini arttırmıştır. Soylular ve rahiplerin geniş imtiyazlara sahip oluşu ve halkın bu imtiyazlar dışında bırakılması halkı isyan derecesine getirmiştir. Burjuvalara destek köylülerden gelmiştir. Fransa'nın savaşları ülke ekonomisinin bozulmasına sebep olmuş ve halkın ekonomik dengesi dibe vurmuştur. Ekonomik durumu bozulması ve halktan ağır vergiler tahsil edilince halk ayaklanma ve isyan durumuna gelmiştir.

Bütün bu yaşananlardan sonra 18.y.y'ın sonlarına doğru Avrupa'nın nüfusu çok olan ülkesinde, Fransa'da büyük bir kaos olmasına sebep oldu. Bütün bunlar yaşanırken İngiltere savaşının bütün mali sorumluluğu Fransız halkına yüklenirken ve halk sefalete sürüklenirken aristokratlar ve kilise mensuplarının rahatlarından vazgeçmemesi halkı patlama noktasına getirmiştir. Bunun neticesinde tarihler 14 Temmuz 1789'u gösterdiğinde bu patlama gerçekleşti ve Fransız Devrimi oldu.

Edmund Burke, bir çok aydının ve sanatçının umutlarını bağladığı, beklentilerini yüksek tuttuğu Fransız devriminden tersi beklentilerini 1789 yılında yazdığı *Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler*[3] adlı kitabında dile getirmiştir.

Kitabını yazdığı tarihte Fransa'da henüz Kral ve Kraliçe "insani lüzum aracı" olan giyotine gönderilmemiş (1793), devrimin önemli isimlerinden Selamet Komitesi Başkanı Robespierre "erdemli terör yöntemi" ile ılımlı devrimci rakiplerini idam etmemiş (1794), Meclis henüz darbe yapmamış **Directoire** adı verilen 5 kişilik bir yönetim kurulmamış ve bu yönetim Robespierre'yi henüz idam etmemişti (1794). Fransız Devrimi'ni övmenin moda olduğu bir zamanda Edmund Burke, bu devrimin

[2] Eric J. Hobsbawm, Devrim Çağı, (Çev.: Bahadır Sina Şener), Dost Yayınevi, 2012, s. 64.
[3] Edmund Burke, Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler, Çeviri: Okan Arslan, Kadim Yayınları, Ankara 2016

yol açabileceği kötülüğe karşı özelde Fransız meslektaşlarını, genelde tüm dünyayı uyarmıştı. "Kadim kurumları yıkmak için kadim ilkeleri tahrip eden bu gasp yolu (devrim)" sadece kendi çocuklarını yemekle kalmayacak aynı zamanda Jakobenlerin ve ardıllarının sayısız insanı giyotine göndermesine neden olacaktı. Çok geçmeden Fransa'daki devrimin illüzyonu dağıldı, Burke'un kehanetleri gerçekleşti.[4]

1.1.Vendee Katliamı

Fransız Devrimi esnasında Vendee'nin büyük bir çoğunluğunu oluşturan ve koyu Katolik olan köylüler cumhuriyete değil kiliseye ve krala tabii idiler. Önderliğini 160 papazın yaptığı köylüler ile birlikte yeni anayasaya karşı koydular. Rahip ve rahibeler askerlerin gözü önünde aç bırakıldı dövüldü çıplak olarak teşhir edildiler. Kiliseler 3 Mart 1793'te kapatıldı ve isyan başladı. İlk etapta 2000 kişi askerler tarafından halkın gözü önünde kurşunlandı. 1794'te Lozare Hoche adında bir generale verilen tam yetki ile Vendee bölgesindeki kadın çocuk ve erkeklerin katledilmesine olanak sağlandı. Çoğunluğu silahsız halkın oluşturduğu 25000 insan öldürüldü. Bunu takip eden aylarda bir kısmı Savaney savaşında ve bir kısmı İngiltere'ye kaçarken toplamda 450000 ila 600000 civarında insan katledildi. Bu olay bazı tarihçiler tarafından modern soykırım olarak nitelendirilmiştir.

1.2.Eylül Katliamı

Fransa kralı XVI. Louis'in tutuklanmasıyla kraliyet taraftarlarının ayaklanacağına inanılıyordu. Devrimcilerin bir bölümü buna benzer komplocuların öldürülmesini istemişlerdi. Parislilerden oluşan bir grup silahlanmış halde 2 Eylül 1792'de hapishaneden bir diğer hapishaneye nakil taşıyan araçlara saldırarak mahkumları katletti. Bunun ardından Orleans Paris Lyon Versailles başta olmak üzere hapishaneler basılarak kral yanlısı yaklaşık 1200 kişi öldürüldü.[5]

[4] https://www.muhafazakar.com/blog/fransiz-devrimi-uzerine-dusunceler-edmund-burke_ef9ad2
Kaynak: Edmund Burke, Eserleri, Boston, Little, Brown ve Company; 1865, cilt III, s. 274-6, 307-13, 345-7, 358-9.

[5] George Childs Kohn, *Savaş Sözlüğü*, s.236

1.3.Terör Dönemi ve Giyotin

Meşhur devrim kendi çocuklarını yer sözünün somut haliydi. Jakobenlerin ele geçirdiği 10 ay süren iktidarın kanlı dönemidir. Karşı devrimci olarak atfedilen ve iç düşman ilan edilen halk giyotine yollandı, bunun sonrasında, bu durumu yaratanlar kendilerini giyotine vermiş, bu dönemde ülkede paranoya hakim olmuştur. Bu dönemde Jakobenler sert politikalarıyla hüküm sürer, kendi içlerinden dahi itiraz eden olursa onları dahi ortadan kaldırır.

Emir netti: Eşitliğin bütün insanlar üzerinde bir bıçak gibi kendini göstermesinin zamanı geldi. Zaten özgürlük kelimesi bu zamanda siyasi içerik olarak kullanılan tek kavram haline gelmiştir diyebiliriz[6] ki bu kavram bir süre sonra tüm dünyayı etkisi atına almıştır.[7] Zaman kumpasçıların korkma zamanı idi. Yasama organı üyeleri terörü artık gündemlerine almalıydılar. Devrim karşıtları her yerde devrim düşmanları eliyle harekete geçirildi ve yeniden devrim başlatılma çağrıları yapılmaya başlandı. Bütün suçlular üzerinde kanunun keskin kılıcı varlığını hissettirmeliydi. Yaşanılan terörden bıkan ülke, ileri gelen tüm Jakobenleri devreye sokarak bu terörü ortadan kaldırır. Bu devrim zamanında çok sayıda idam kararı verilmişti ve uygulamada sıkıntılar baş gösterdi. Kurşuna dizmek pahalı ipe asmak uzun zaman alıyordu. Balta ile kafa kesmek ise rahatsız ediciydi. Cellatların katliamı tek seferde yapamayışı baltanın farklı yerlere denk gelmesiyle işkence halini alıyordu. Joseph Ignace Guillatin (doktor ve meclis üyesi) modern infaz için makine (Giyotin) tasarladı. Büyükçe bir jilet tek hamlede işi görüyordu ve herkes memnundu.(Kimi rivayetlerde doktorun da bu şekilde can verdiği söylense de aslı yoktur.) Bu makine devrim boyunca 15000 ila 40000 civarı insanın kafasını gövdesinden ayırmıştır[8].

[6] Eric J. Hobsbawm, *Devrim Çağı*, (Çev.: Bahadır Sina Şener), Dost Yayınevi, 2012, s. 65.
[7] Kemal Yakut, *Fransız İhtilali*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, s. 69
[8] Fikriyat, *Fransa 'Terör dönemi'nin ölüm makinesi: Giyotin*
https://www.fikriyat.com/galeri/tarih/fransa-teror-doneminin-olum-makinesi-giyotin (15.04.2019)

1.4.Jakobenler[9]

Fransız devrimi sonunda Jakoben kulübü bir yıl süreyle Fransa'ya egemen olmuş devrimden de fazla katliamın yapıldığı Fransız siyasi partisidir. Jakobenizm olarak anılan gücünün en yüksek döneminde iken 420000 üyesi olan siyasi yöntemdir**.**

1789 Fransız Devrimi, sadece gerçekleştiği çağ ve coğrafya ile sınırlandırılamayacak ölçüde geniş ve sarsıcı sonuçlarıyla bütün dünyayı etkilemiştir. Modern burjuva toplumunun ideolojik-politik çerçevesini oluşturan Devrim, bu sebeplerle bugün için bile hala güncelliğini ve popülerliğini korumaktadır. Devrimin belirli bir aşamasında hareketin önderliğini üstlenmiş olan Jakobenler de aynı şekilde, Fransız Devrimi'nin kendisi kadar popüler bir imgeye dönüşmüş ancak Devrim'in kendisine yapılan özgürlük, eşitlik, kardeşlik vurgusunun aksine Jakobenizm negatif anlamları ihtiva edecek biçimde adeta totalitarizm ile özdeş biçimlerde kullanılmıştır. Tepeden inmeci, radikal ve şiddete dayalı bir yönetim biçimini anlatır şekilde gündelik dilde ve hâkim sosyal bilim paradigmasında yeniden anlamlandırılan Jakobenizm kavramı, bugün yaygın şekilde otoriteryanizm eleştirisini ifade edecek şekilde kullanılmaktadır.[10]

1789'un düşünsel kategorilerini kullanan Jakobenlerin, ilk devrimci kadronun aşmaya çalıştığı bireysel haklar-ortak iyilik (ya da özel alankamusal alan) ikilemi ile karşılaşmamaları olanaksızdı. Kendilerinden öncekilerin uzlaştırıcı çabalarını yetersiz bulan ve bu ikilemi ortadan kaldıracak kesin bir çözüm arayışı içine giren Jakobenler, bu amaçla Rousseau'dan esinlendikleri "erdem" kavramını ideolojik söylemlerinin temel taşı yaparlar ve böylece doğal hukuk anlayışından büyük ölçüde uzaklaşırlar. Erdemin gerek insan, gerek siyasal toplum bakımından temel değer olarak kabul edilmesi, bireysel (özel) alanların kamusal alana bağımlı kılınmasına, hatta devletin bireyi kendi gereklerine göre yeniden biçimlendirmesine olanak verir.

[9] Jakobenizm ideolojisini genel kitle ideolojisinden daha üst gören ve dikte yolu ile bu ideolojiyi kabullendirmeyi amaçlayan Fransız Devriminden sonra Fransa'da iktidarı elinde tutan politik akım. Kelime anlamı itibariyle keskin devrimci, tepeden inmeci, baskıcı

[10] Aynur Demirli, . *Devrimin Çocuklarını Yargılamak: Jakobenler* ,2018, s.57.

Burke'nin kaygıyla sözünü ettiği bireyselliği öldüren bu devlet anlayışı, Jakoben söyleminde ve uygulamalarında açıkça ortaya çıkar.[11]

1.5.Fransız Devriminin Sonuçları

Egemenliğin kayıtsız şartsız halka ait olduğu kabul gördü. Milliyetçilik ilkesi siyasi bir karaktere dönüşerek çok uluslu devletlerin parçalanmasında etkin oldu. Özgürlük, eşitlik, adalet yaygınlaşmaya başladı. Kişisel güçlere, girişim yeteneğine ve zekâya ortam hazırlandı. Dağınık olan milletler siyasal birliklerini oluşturmaya başladılar. Bu yüzden devrimin halktan gelip devleti hedef aldığı ve sonrasında bunun halk ayaklanmasından çok, burjuva devrimine dönüşmesi söz konusu olmuştur. Yıkılamayacağı düşünülen, hatta egemenlik hakkını bile tanrıdan aldığı iddia edilen krallıkların bile yıkılabileceği gerçeği kabul edildi.[12]

[11] Mehmet Ali Ağaoğulları, *Fransız Devriminde Birey-Devlet İlişkisi, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi yıl:* 1989, *cilt: 44, sayı: 3*, s.215
[12] Durmuş Hocaoğlu, *Geçmişten Günümüze Etkileriyle Fransız İhtilali*, 13.07.1998, s. 2.

2. ROMANTİZM

2.1. Romantizm Akımının Siyasi Ve Edebi Genel Özellikleri

1750'li yıllar Romantizmden önceki dönem olarak bilinir. Bu zamanda akımın zemini oluşturuldu. Yazar Rousseau eşitlik, özgürlük ve parlamentoya dayalı bir düzeni savunuyordu.[13] Burjuva grubunun içerisinde de bu durum düşünsel bir zemin hazırlamıştır.[14] Romantik kelimesi ilk kez Rousseau'nun Yalnız Gezenin Hayalleri isimli eserinde kullanılmıştır. Çoğu kaynakta Victor Hugo'nun akımın başlangıç yazarı olduğu söylense bile asıl kurucu Rousseau'dur.

Romantizm, 18. yüzyıl aydınlanma dönemi olarak bilinir. Klasik Dönem ile ortaya çıkan akıl ve sağduyu, bilimin ilerlemesini hızlandırmış, toplum şekli, gelenekler, siyaset tekrardan bilimsel açıdan irdelenmek istenmiştir. Sonuç olarak Montesquieu, Jean Jacques Rousseau, Diderot gibi felsefeciler, gelişmeye ket vuran bütün önyargı ve şiddete karşı fikir yoluyla zor bir savaş açmış, dini tolerans, toplumsal ve siyasal eşitlik, insan haklarına ve fikir özgürlüğüne saygı ve benzeri konularla halkı bilinçlendirmeye çalışmışlardır. Bu düşünceler halk tarafından kabul görmüş, sonucunda Fransız Devrimi başlamış, monarşi yıkılmış, soylulara tepki olarak burjuva sınıfı oluşmuştur, sonuç olarak da Fransız Devrimiyle ortaya çıkan kötümser ve terör ortamında Romantizm ve felsefesi doğmuştur.

Romantizmin en önemli felsefesi Klasisizme karşı çıkmaktır. Klasisizmin sanatçıyı bunaltan bütün kurallarına tepki gösteren romantikler, önce Klasisizmin aklın ve sağduyunun önemli olduğu düşüncesini reddedip, duygu ve hayale daha çok değer verdiler. "*Deha akıldadır"* diyen klasiklere, "*Deha yürektedir"* karşılığını verdiler. Sınırsız bir hayal gücüne kavuşan sanatçılar kendilerini daha çok özgür ve daha yaratıcı görmeye başladılar. Bu ortamda çıkan sanat eserlerinde de yönetimleri eleştirmemek kaydıyla büyük bir oranda serbestlik hüküm sürdü.

Klasik dönemi kabullenen çoğu yazar özellikle Latin ve Yunan Yazınını değerli bulmalarına karşın Romantik sanatçılar onları çağın dışında bulmuş, çoğu

---

[13] Mehmed Akad-Bihterin Vural Dinçkol, Genel Kamu Hukuku, 5. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2009, s. 154.

[14] Alaeddin Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, 11. Kısaltılmış Baskı, Bilim ve Sanat Yayınları Ankara 2004, s. 364.

sanatçı kendilerine ait olan tarih ve kendi günlük hayatlarını ön planda tutmaya çalışmışlardır. Klasik dönemde ilgi görmeyen Hıristiyanlık dini yeniden mucizeleri ile ilgi görmüştür. Millilik yerlilik aranan bir özellik haline gelmiş, evrensellik ikinci plana atılmıştır. Romantikler için en büyük kaynak doğadır. Sanatçı doğanın görünen ve görünmeyen tüm yanlarını anlatmalı, derinlerindeki anlam okura sezdirilmelidir.[15] Romantizm Döneminde bilinen insan şekli Klasik Dönemdeki gibi soyut olmamıştır. Tam tersine çevresi ile fiziği ile belirgin özelliklere sahiptir. Fakat kişiler tek yönlüdür. Yani ya her zaman iyi ya da her zaman kötüdür. Roman bu ikisinin çatışmasından doğar. Eser sonunda iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır. Bu yönüyle insan yine tam olarak ele alınmamıştır diyebiliriz.[16]

Romantizm akımında coşku ve duygu çok önemlidir. Öne çıkarılan unsurlar arasında kişi, bireysellik, akıl dışı olma durumu, hayal gücü gibi unsurlar bulunmaktadır. Sanatçılar kendi karakterlerini eserlerinde saklamamışlardır. Kendilerine ait olan fikir ve görüşleri açık bir dille ortaya koymuşlardır. Doğa aşk ölüm dikkat çeken konular arasındadır. Seçilmiş olan figürler tamamen iyi ya da tamamen kötüdür. Bunun en bariz örneğini E.T.A. Hoffmann'ın *Der Sandmann* adlı anlatısında görülmektedir. Bundan dolayı eserlerde hep iyi ve kötü savaşı vardır. Her sosyal kesimden insan eserlerde bulunabilir. Sanatçılar ekseriyetle günlük konuşma dilini tercih etmişlerdir. Bundan dolayı Klasisizme nazaran sanatçılar sade bir dil kullanma yoluna girmişlerdir. Eserlerde çoğunlukla dini yönü ağır basan karakterler görmek mümkündür. İlk başlarda eserler tiyatroda verildi, belli bir süre sonra roman alanında daha çok eserler verilmeye başlandı. Klasik Dönemde tiyatroda daha çok önem verilen dil, romantik tiyatroda çok özen gösterilen bir unsur olmamıştır, seçilen sözcükler genellikle günlük kullanıma ait sözcüklerdir.

Bilindiği üzere Romantik akım Klasik akıma bir tepki olarak doğmuş ve tahmin edilebilir şekilde Klasik akımdan çok daha farklı özellikleri olmuştur. Çünkü Klasik Dönem akıl unsuruna çok fazla önem verirken, *sanat sanat içindir* derken, çok fazla katı kurala sahipken, romantizm bu anlayışa karşı çıkmış hayal gücü daha

[15] Mozartkultures, http://mozartcultures.com/fransiz-ihtilali-isiginda-dogan-romantizm/ (15.05.2019)
[16] Türk Dili ve Edebiyatı, https://www.turkedebiyati.org/edebiyat_akimlari/romantizm.html (12.05.2019)

önemlidir, *sanat toplum içindir* anlayışını benimsemiş, bu anlayış felsefesiyle doğmuştur.

Romantizm akımının ortaya çıkmasına asıl sebep ise Klasisizmin soğuk ve fazla akılcılığı ve Fransız Devrimi sonucu ortaya çıkan uygulamalardı. Schiller, Heine ve Goethe'nin liderliğindeki Alman Romantik sanatçılar o zamanlardaki siyasi tutuculuktan dolayı görüşlerini açıkça ifade edemediklerinden ruhu aklın ötesinde görerek özgürleşmek istediler. Eserlerinde Romantik Dönemdeki sembolleşmiş ifadeleri, deyim yerindeyse sansüre takılmayacak şekilde, Christa Wolf'un üzerinde çalıştığımız *Hiçbir Yerde* eserinde yaptığı gibi, kullanarak yönetimi eleştirdiler. Toplumun tekrardan düzenlenmesini, hayalleriyle ve estetik ile sanata uyarlamaya, hayatı olduğu halinden ziyade olmasını istedikleri gibi göstermeye çalıştılar.

Hıristiyanlık dini ve sert ahlak kuralları bu dönemde fazlasıyla sınırlıydı. Mutlak krallık zamanında klasisizm sanatçıları, kral tarafından her zaman korunmuşlar, bunun karşılığında klasik devir sanatçıları toplum ve yönetim konularını tartışmamışlardı. Köylüler, burjuvalar ve asiller ilk dönemlerde bu düzenden mutlu görünüyor, sanat asillerin bir artısı olarak kabul ediliyordu. Fakat 18. yüzyılın sonlarında Fransız Devrimi bu mutlak monarşiye son verdi. Kralın ve kilisenin hâkimiyeti son buldu. Özgürlük ve eşitlik düşünceleri efendi köle sistemiyle devam eden sistemi çökertti. Özgürlükle birlikte bireysellik fikri de önem kazandı. Bundan sonra her insan bireydi. İnsanlar bilinçlenmiş kendi kültürüne ve ulusal değerlerine yönelmişti.[17] Romantizmle birlikte ölçü tanımayan kişisel duygu ve heyecanlara yer verilmiştir. Hayal ve fantezi ön plandadır. Artık sanatta aklın egemenliğine son verilmiştir. Bu yazın akımı hayallerin ve duyguların üstünlüğünü kabul ederek hem klasisizme hem de neoklasisizme başkaldırmıştır.[18]

Romantizm akımının gelişim ve ilerlemesi Fransız devrimi neticesinde oldu denilebilir. Devrimin sebep olduğu boşluk dönemi romantizmi etkileyip geliştirdiği söylenebilir. Devrim sonrası oluşan hür olma, eşit olma gibi unsurlar, aristokrasi

[17] Kara Ömer Tuğrul, "*Toplumsal Olayların Etkisiyle Gelişen Üç Büyük Akımın Türk ve Dünya Edebiyatında İzleri", Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun 2010, s.79
[18] A.g.e., s. 80

grubunun yok olması, dönemin Romantik sanatçılarını heyecanlandırmış olsa bile devrimin beklenen umutları karşılamaması sonucunda aydınlanmacı tavırlara tepki vermek bu dönemin en göze çarpan özelliğidir. Şöyle ki; Klasisizm döneminde yönetimi ve ruhbanlığı eleştiremezken, Devrim sonrası eleştirilebileceği düşünüldü, ancak beklenilen olmadı, devrimin öncüleri kendi hâkimiyetlerini kurup terör dönemini başlatınca, bu dönem de eleştirilemez oldu. Bu sebepledir ki, romantizm sanatçısından ilk başta beklenilen performans görülmemiş, yönetimlerin açıkça eleştirilmesi, deyim yerindeyse bir başka bahara, yani geç Romantizm dönemlerine kalacaktı. Eleştirememe ve entelektüel baskı kimi sanatçılarda ağır bir baskı oluşturacak ve bu aksak gidişatı görüp ama eleştirememe ve dile getirememe baskısı Kleist ve Günderrode gibi duyarlı ve hassas sanatçılarda taşınmaz hale gelecekti.

Romantizm döneminde çoğu yazar bireysellik düşüncesine bağlı kalmış kendi fikir ve duygularının bir sınır ile ket vurulamayacağını savunmuşlardır. Fransız Devrimi sonunda bireysellik büyük bir öneme sahip olmuş ve her kişinin bir birey olduğu kabul görmüştür. [19] Fransız Devriminde rahipler, kral ve birçok din adamları, burjuvaların ve köylülerin dini duygularını sömürerek, onları köle gibi kullanmışlardır. Öyle ki halk arasında gelir ve vergi dağılımı adına dahi adaletsizlik söz konusuydu. Fransız Devrimiyle birlikte, Romantizm Döneminde, dini duygulara yer verir ve kahramanların çoğu dindardır, eşitlik, özgürlük, adalet ilkeleri yaygınlaşmaya başladı. Romantizm her sınıftan insanı eserlerine konu alarak bu dönemle bağdaştırmıştır. Fransız Devrimi, monarşinin baskısını nasıl kırıp atmışsa, Romantizm de bir edebi devrim olarak klasisizme son vermiştir. Romantizm döneminde çoğu yazar bireysellik düşüncesine bağlı kalmış, kendi fikir ve duygularına bir sınır ile ket vurulamayacağını savunmuşlardır.[20]

[19] Türkay Demir, *Fransız Devrimi'nin Sesi*, Birikim 6, Ekim 1989, s. 55
[20] Bengül Salman Bolat, "Fransız İnkılabı'nın Türk Modernleşme Sürecine Etkileri*", Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, Ankara 2005, s. 150.

2.2. Romantizmin Sembolü

Romantizmin esas sembolü *Mavi Çiçek*'tir. İlk Olarak Novalis tarafından *Heinrich von Ofterdingen* adlı roman fragmanında kullanılmıştır[21]. Hasret ve sevginin yanında sonsuzluğa karşı doğaüstü bir eğilim anlamını taşır. Mavi çiçek daha sonraları uzakta olana özlem ve doğa yürüyüşlerinin sembolü haline de gelmiştir. Yazarlarda mavi çiçek yöresine göre isim de değiştirmiş yerel çiçekler de kullanılmıştır. Örneğin Novalis Vanilya çiçeğini (*Heliotropium arborescens*) Orta Avrupalılar ise peygamber çiçeğini (*Cyanus segetum*) veya hindibayı (*Cichorium intybus*) tercih etmişlerdir. Doğu Almanya'da Mavi Çiçek Sembolü üzerine hala çalışmalar mevcuttur.[22]

2.3. Romantizmin Yazın-Tarihsel Arka Planı

Romantik kavramı *romanz* , *roman* ve İngilizce ortaçağ şövalye yazınında kaynaklı *romance* den gelmektedir.[23] Romantik kelimesi aynı zamanda bizim normal olarak bildiğimiz fantastik masalımsı özellikler taşıyan Roman'la da alakalıdır ve 18. Yüzyılda bu kavramın anlamında değişiklik olmuş ve *gerçek dışı*, *hayali*, *duygusal*[24] yerine kullanılmıştır. Romantizm burjuvanın bilinçli olmasına katkı sağlamıştır. Alman romantiklerinin birçoğu 1870'li yıllarda doğmuş ve Fransız Devrimini yaşamışlardır. Bu sözünü ettiğimiz ilk romantik nesildi. Dönem tam olarak 1797 yılında başlamış ve 1835'e kadar devam etmiştir. Avrupa'da çok yaygın olan Romantizm daha çok Almanya Fransa İngiltere ve İtalya'da etkili olmuştur.

Alman Romantizmi iki dönemde incelenir. İlk dönemi bireyselliği önde tutması ve düşünselliğin (intellektuell, individualistisch) daha önemli olması ile bilinir.[25] Bizim çalışmamızda temel alacağımız romantizm Alman Romantizmi ve ileri safhaları olan romantizmlerden ziyade, bu devrin ilk başlangıç yıllarıdır. Zira hayatları anlatılan ve çalışmamıza konu olan yazarların yaşamış oldukları devir bu

---

[21] Wortwuchs, Blaue Blume, https://wortwuchs.net/blaue-blume/ (10.05.2019)
[22] Frach, Friederike / Baas, Norbert **Die Blaue Blume in der DDR, *Bezüge zur Romantik zwischen politischer Kontrolle und ästhetischem Eigensinn,*** Quintus-Verlag Berlin, 2017
[23] Gürsel Aytaç, *Yeni Alman Edebiyatı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994, s. 215
[24] A.g.e s. 215
[25] A.g.e s 215

ilk zamanlardır. O zamanki devir insanları için sanat eserleri çok önemli değildi, ya hiç haberleri yoktu ya da çok az şey biliyorlardı. Almanya'da milli Romantizm (nationale Romantik), Napolyo'nun Almanya'yı işgaliyle ve özellikle çalışmamızın bir parçası olan Kleist ile ortaya çıkar.[26]

O zamanki Almanya'da insanlarının başka sorunları vardı. Okullar yok denecek kadar azdı, köylü çocukları okula çok düzensiz gidiyorlardı. Hasat zamanında çocuklar tarlada çalışmak yardım etmek zorundaydılar. Başka günlerde ise çiftlikteki diğer işlere yardımcı oluyorlardı. Okuma yazmayı çok az kimse biliyordu. Bu durumda Brentano'nun ya da başka şairlerin şiirlerini kim okusun ki? Ama Grimm kardeşlerin masallarının biliniyor olması kabul edilir bir şey, zira ebeveynler tarafından anlatılıyordu. Köye kıyasla şehirdeki hayat başkaydı. Orada romantik devir eserlerini okuyan, izleyen ve dinleyenler öğrenciler, hocalar ve burjuva kesimiydi. Bu devir insanlarının artık farklı beklentileri vardı ve düşünce dünyaları değişikti. Psikolojik durumları, duyguları, özlemleri ve hayalleri değişikti. Zaman kırılmalara gebeydi. Eski politik, toplumsal ekonomik yapı bozulmaya yüz tutmuştu. Heyecanlı bir bekleyiş vardı insanlarda, olacak değişiklik insanları motive ediyor enerji veriyordu. Çünkü aldıkları duyumlara göre Fransa'da yapılacak bir devrimden bahsedilmekteydi.

2.4.Romantik Devirde Kadınlar

Romantizmin geç evrelerinde kadının önemi artmış olsa da daha önceki zamanlarda istenilen düzeyde değildir. Sosyal statüleri olmayan, eğitim ve bilgi edinme hakları erkeklere nazaran kısıtlı olan, hatta evlenecekleri erkekleri kendileri seçemeyen bir konumda idiler. Romanımıza da kısmen konu olan, Günderrode'nin şahsında da gördüğümüz gibi, kendi adlarına şiir yazıp yayınlayamıyorlardı, ancak takma erkek adlarıyla yazabiliyorlardı. Yine böyle durumda olan kadınlara, söylentileri Almanya'ya kadar uzanmış olan Fransız Devrimi iyi gelecekti. Devrimin getireceği özgürlükler, kadın hakları etkisini Almanya'da da gösterecekti. Bu düşüncede olan aydınların, özellikle de kadın aydınların ister istemez beklentileri de yüksek oluyordu. Tüm olumsuzluklara rağmen yine de romantizmin ileri

[26] A.g.e s 216

devrelerinde, Sophie von Albrecht, Christine Westphalen, Karoline von Günderrode, Caroline Schlegel, Caroline Michaelis-Böhmer, Dorothea Veith, Sophie Mereau, Bettina Brentano, Sophie Tieck, Henriette Herz und Rahel Levin gibi kadınlar kendilerine yazın sahasında yer edinebildiler.[27]

[27] Die Frauen in der Romantik, http://www.schulzeux.de/deutsch/frauen-in-der-romantik_materialsammlung.html (15.04.2019)

3. DOĞU ALMANYA (1949-1990)

3.1.Bölünme ve Bağımsızlık

1945 Mayısında Üçüncü Reich'ın kayıtsız şartsız yenilgisinden sonra *Haziran Potsdam Konferansı*'nda eski Almanya topraklarının Neisse ve Oder nehirlerinin doğusu ve Polonya'ya Danzig kentinin bırakılması kararı verildi. Doğu Prusya'nın kuzey yarısı SSCB'ye verilince Doğu Almanya tarihi açısından ilk önemli adım gerçekleşmiş oldu. Sonuç olarak dört bölgeye, yani Almanya, Bağlaşıklar (SSCB, ABD, İngiltere ve Fransa) işgal bölgelerine ayrıldı. Ülkenin doğu bölgesinin yönetimi Sovyet Askeri Yönetimi'ne bırakıldı. Yeni yönetim de, önce özel şirketler ve bankalar devletleştirildi. Halktan birikimlerini, ellerindeki paraları, külçe altınları, senetleri ve değerli eşyaları teslim etmeleri istendi. Kapatılan fabrikaların sökülen makineleri, vagonlar, lokomotifler ve hatta raylar savaş tazminatı olarak SSCB'ye götürüldü. Ayrıca 100 hektarın üzerindeki bütün topraklara karşılıksız olarak el konuldu. Böylelikle önceden yaklaşık 3 bin büyük toprak sahibinin elinde bulunan topraklar, tarım işçilerinin, küçük işletmecilerin ve mültecilerin eline geçti.

1945 yazında bütün Nazi ve faşizm karşıtı partiler serbest bırakıldı. Ekim 1946'da Almanya Komünist Partisi ve Sosyal Demokrat grupların birleşmesiyle Almanya Sosyalist Birlik Partisi (Sozialistische Einheitspartei Deutschland – SED) kuruldu. SED'in 1948'de toplanan kongresinde yeni anayasayı hazırlamakla görevli Volksrat adlı Halk Konseyi oluşturuldu.

Rusya ve batılı müttefiklerin yeni Almanya'nın biçimlendirilmesi üzerine görüşmeleri başarısızlığa uğrayınca; ABD, Fransa ve İngiltere Eylül 1949'da kendi işgal bölgelerinde **Federal Almanya Cumhuriyeti**'nin (BRD) kurulduğunu açıkladılar. Bunun üzerine 7 Ekim 1949'da da Sovyet bölgesinde **Demokratik Alman Cumhuriyeti**'nin (DDR) kurulduğu açıklandı ve böylece Doğu Almanya tarihi başlamış oldu.

Yeni anayasa Ekim 1949'da yürürlüğe girdi. Halk Konseyi Halk Meclisi (Volkskammer) adını aldı ve ayriyeten bir Eyaletler Meclisi (Länderkammer)

oluşturuldu. İlk genel seçimlerde oyların %66,1'ini alan SED ve yandaşları kazandı. Hristiyan Demokrat ve Liberal Demokrat ortaklığı %33,9 oranında oy aldı. 11 Ekim 1949'da Wilhelm Pieck devlet başkanlığına getirildi. Ertesi gün Otto Grotewohl başbakanlığa getirildi. Bunun üzerine, gerçek güç başbakan yardımcısı ve SED birinci sekreteri Walter Ulbricht'in elinde kaldı. 1950'de geniş kitle kuruluşları ve politik partiler şemsiyesi altında Ulusal Cephe kuruldu. Ekim 1952'de ülkede beş eyalet (Länder) 15 İl'e (Bezirk) ayrıldı ve Eyalet Meclisleri kaldırıldı. 1952 yılında Almanya'nın tekrardan birleşmesi gerektiğini düşünen Stalin Notasının, ABD tarafından reddedilmesi sonucunda Sovyetler Birliği altındaki Doğu Almanya 1954'te egemenliğini resmen ilan etti.

1960'ta Wilhelm Pieck öldüğünde devlet başkanlığı kaldırıldı ve yerine Devlet Konseyi, Devlet Konseyi başkanlığına da Walter Ulbricht getirildi. Bu arada yönetimin neden olduğu hoşnutsuzluk çok sayıda kişinin Batı Almanya'ya göç etmesine sebep olmuş ve II. Dünya Savaşı'nın ardından yaklaşık olarak 3 milyon kişi Batı'ya kaçmıştır. Nihayetinde bu kaçışları durdurmak için 13 Ağustos 1961 gecesi Doğu Berlin'i Batı'dan ayıran adına sonradan *utanç duvarı* da denilen Berlin Duvarı inşa edilmiştir. Doğu Almanya yönetimi, üzeri dikenli tellerle çevrili bu beton duvarın nitelikli işgücünün Batı'ya kaçmasını durduracağını düşünüyordu. Batı Almanya'ya karşı uzlaşmaz bir tavır takınan Ulbricht 1971'de SED birinci sekreterliğinden ayrıldı ve yerine Erich Honecker geçti.

3.2. Doğu Almanya'da Yaşam

Doğu Almanya'da hayat tüm Doğu Bloku ülkelerinde olduğu gibi yurt dışı seyahat, mülk edinme politik etkinlik, konularında kısıtlamalar içeriyordu. Fakat Doğu Almanya'da yaşam çoğu komünist ülkeye göre daha rahat ve refah içerisindeydi. Örneğin, Doğu Almanya'da manken kadınlar zayıf değil ortalama kadınlardı, Kate Moss gibisi yoktu. *Für Dich* ve *Modische Maschen* gibi kadın dergilerinde modeller vücutlarını daha az gösteren, daha az makyajlı, daha doğal ve her zaman sokakta görülebilen kadınlardı. Bu dergilerde cinsellik hakkında tavsiyelerden çok; annelik, çalışma hayatı, erdem ve sosyalizm hakkında bilgiler olurdu.

Doğu Almanya'da okul öncesi eğitim, çocuk bakımı, kreş düzenli ve yaygındı. Çalışan kadın ve anne sayısı Batı Almanya'ya göre daha fazlaydı ve bebek için açılan bakım yerleri vardı. Her doğan bebeğin ailesine 1000 Doğu Alman Markı, öğle yemeği, kahvaltı hizmeti veriliyordu ve çocuklar her Noelde devletten hediyeler alıyordu. Doğu ve Batı Avrupalılar en iyi esprilerin komünist yönetimleri eleştirenler olduklarını söylerlerdi. Doğu Almanya'da en çok anlatılan şaka ve fıkralar devlet başkanı Erich Honecker, ürün sorunları, Komünist Parti ve batı Almanlarla alay edenlerdi.

– Bir tilki ile bir Batı Alman arasındaki fark nedir?
– Tilki zekidir ama aptal taklidi yapar, Batı Alman ise aptaldır ama zekiymiş gibi yapar.
Berlin Duvarı yıkıldıktan sonraki fıkralardan:
Doğu Alman Batı Almana der ki,
– Biz tek milletiz.
Batı Alman yanıtlar,
– Evet, biz de öyle! [28]

3.3. Doğu Almanya ve Batı Almanya'nın Birleşmesi

1989 yılında Doğu Bloku ülkelerinde komünist rejimler zincirleme olarak yıkıldı. 18 Mart 1990 seçimlerini sağın kazanması, birleşme lehine yapılmış bir referandum olarak kabul edildi. Hıristiyan demokrat Lothar de Maiziere 12 Nisanda, sosyal demokrat ve liberallerle bir koalisyon hükümeti kurdu. Nisanda Kohl, iki Alman Markının eşitleneceğine dair ilk işareti verdi. Para birliğinin 1 Temmuzda başlatılması kararlaştırıldı. Başlangıçta güç geçeceği izlenimi veren 2+4 konferansı (DAC, FAC + SSCB, ABD, İngiltere, Fransa) 22 Hazirandaki ikinci toplantısından sonra çözüldü.

16 Temmuz 1990'da Helmut Kohl gene Moskova'da tarihi bir antlaşmayı gerçekleştirdi: Gorbaçov birleşik Almanya'nın NATO üyesi kalmasına olan itarızını geri almıştı. Buna karşılık Bonn, gelecekteki Alman ordusu mevcudunun 870.000 kişiyi aşmayacağını taahhüt etti ve 38.000 Sovyet askerinin 1994 sonuna kadar ülkelerine dönme giderlerini karşılamayı kabul etti. Bonn, 14 Kasımda Polonya ile

[28] Alper Çelebi, *Doğu Almanya*, http://www.celebialper.com/ulkeler/almanya/dogu-almanya.html (20.05.2019)

sınır antlaşmasını imzaladı. 31 Ağustos'ta FAC ile DAC birleşme antlaşması gerçekleşti ve 20 Eylül'de iki taraf meclislerince onaylandı. 2+4 konferansı aynı amaçla 12 Eylül'de Moskova'da bir antlaşma imzaladı ve 3 Ekim 1990 günü, coşkulu törenlerle Doğu Almanya ve Batı Almanya birleşti, planlanan birleşme gerçekleşti.[29]

[29] Alper Çelebi, *Doğu Almanya*. Çelebi Alper, http://www.celebialper.com/etiket/dogu-almanya (15.05.2019)

4. DOĞU ALMAN YAZINI

Bilindiği üzere Doğu Almanya'da Sosyalist İşçi Birlik Partisi (SED) 'nin düzenlediği ilk kongrede, kültürün Marksist ve Leninist algı üzerinde gelişmesi gerektiği vurgulanmıştır. Kongrede alınan karara göre kültüre hitap eden her alanda bu ideolojiden çıkmak yasaklanmıştır. Bu geleceği oluşturmak için en büyük görev de yazın alanına düşmüş, en büyük sorumluluk yazın dünyasına yüklenmiştir. Burada "Sosyalist Gerçekçilik" adı altında yeni bir sanat yöntemi devreye girer ve Doğu Almanya'nın o dönem edebi anahtarı haline gelir. Çünkü bu kültür politikasının temelini oluşturan "Sosyalist Gerçekçilik" ilkesi, parti gözüyle gerçekliğe bakılması, yazarlardan Sosyalist Devrim'e hizmet etmeleri istenmekteydi. Bir bakıma yazarların özgürlüğü kısıtlanmakta, kalemlerine set çekilmekteydi. *1945'ten sonra yazmaya başlamış şair ve yazarların hemen hepsi, gençlikleri ellerinden zorla alınmış bir kuşak oluşturduklarının bilincine varmıştır. Hepsi ferdi gelişimlerine veya meslek hayatlarına belli bir devrede sekte vurulmuş, aile bağları, memleket ilişkileri, işleri zarar görmüş insanlardır*.[30] Çünkü yazınla toplumu şekillendirmeyi amaçlayan bu anlayışın hedefi sosyalist toplum yaratmaktı. "*Yazarlardan istenen 'Sosyalist Gerçekçilik' akımının amacı olumlu kahramanlar yaratmak ve onların temsil ettikleri ideolojiyle okurların özdeşleşmesini sağlayarak sosyalizmin gelişmesine hizmet etmektir.*"[31]

Doğu Alman yazarlarının, 1970'li yıllardan itibaren artık *devleti temsil etme* işlevine karşı koyduklarını, yazar kimlikleri ötesinde bir kimliğe, özellikle bir devlet kimliğine hizmet etmek istemediklerini görmekteyiz. Resmi konuşmalar da sanki bu yazarların özgürce yaratıcılık istemlerini destekler görünümünü vermektedir. Ancak söylem ve gerçek, söz ve uygulama örtüşmez. Yumuşama politikasının başlamış olduğu yıllarda, Song yazarı Wolf Biermann'a, şiirlerindeki ve şarkılarındaki iğneleyici ve eleştirel tutumu nedeniyle, o zamana kadar uygulanan yasakların tümünün kaldırılacağı beklenirken, 1976 yılında Köln'de konuk olarak bulunduğu

[30] Gürsel Aytaç, *Çağdaş Alman Edebiyatı* s.372
[31] Melahat Togar, *Örneklerle Doğu Alman Edebiyatı*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1991, s.8

bir sırada, sosyalist devleti küçük düşürdüğü gerekçesiyle Demokratik Almanya Cumhuriyeti vatandaşlığından çıkarılır. Sosyalist dünya görüşünden hiç ödün vermemiş, ama dogmaların, insanları uyuşturduğu görüşünü savunan Biermann'ın vatandaşlıktan çıkarılmasını protesto eden yazarlar, partiye isimsiz mektuplar yazarak, yöneticilerden aldıkları kararı yeniden gözden geçirmelerini istemişler ve partinin bu tutumunu Stephan Hermlin öncülüğünde bir Protesto kararı yayınlayarak eleştirmişlerdir.[32]

4.1. Doğu Almanya ve Yazın

II. Dünya Savaşı sonrası Almanya'nın teslim olmasıyla beraber, Almanya Devleti dağılmış, yönetimi ise işgal devletleri tarafından paylaştırılmıştı. Dönemin siyasi karışıklıkları, ideolojik ters düşümleriyle beraber 7 Ekim 1949'da Sosyalist Birlik Partisinin, Doğu tarafının yönetimini ele almasıyla resmi olarak Doğu-Batı Almanya ortaya çıkmıştı. Eski Doğu Almanya'nın kurulmasıyla birlikte sanatçılar kendilerini büyük bir çıkmazın içinde bulmuşlardı. Parti halka ve yazarlara iyi imkânlar sunarken karşılığını da bekliyordu. Sanatçılardan biçimsel açıdan sosyalist gerçekliğe uygun eserler üretmeleri ve yabancılık, karamsarlık, şüphe uyandıran konulardan çekinmeleri bekleniyordu. Diğer bir uygulama ise yurttaşlıktan çıkarmak, derneklerden atmak veya parti üyeliğinden çıkarmaktı.

1976 yılında ozan Wolf Biermann,1982 yılında Joachim Seyppel yurttaşlıktan çıkarılır. 1979 yılında *Collin* başlıklı romanını ilkin Batı'da yayınladığı için ve döviz yasasına uymadığı gerekçesiyle 9000 DM para cezasına çarptırılan Stefan Heym'e verilen cezayı doğru bulmadıklarını belirten yazarlar arasından dokuz yazar, Berlin'deki Doğu Alman Yazarlar Derneği'nin toplantısında toplu olarak atılırlar. Alman Yazın Tarihinde "*Biermann Olayı*" olarak da bilinen Wolf Biermann'ın yurttaşlıktan çıkarılmasına karşı bir bildiride imzası bulunan pek çok kişi DAC'de Sosyalist Birlik Partisi'nden (SED) atılırlar: Bunların

[32] Şahbender Çoraklı, "Doğu Alman Yazını ve Jurek Becker*", Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, Erzurum 2000, s.214

arasında yazar Christa Wolf'un eşi olan Gerhard Wolf da bulunmaktaydı.[33] O zamanların Doğu Almanya'sındaki yazının ve yazarların durumunu en iyi şekilde özetleyen Christa Wolf'un şu cümlesidir: "*Wir waren lange sprachlos, und unsere Zunge war gefesselt*. (Uzun zaman sessizdik ve dilimiz bağlanmıştı)."[34] İnsan, bu zorlukları yaşamak acaba Christa Wolf ve yazar çevresinin yaşamak zorunda olduğu bir deneyim miydi, diye sormaktan da kendini alamıyor.[35]

4.1.1. Bitterfelder Weg

Christa Wolf, 1959 ile 1964 yılları arasında kültür programı olarak lanse edilen *Bitterfelder Weg'de* önemli rol almıştır. Nihayet 1964'te II. Bitterfeld'de yapılan bir konferansta Christa Wolf, hakikat sorununu ele alır ve *"Peki hakikat nedir?"*[36]sorusunu ortaya atarak, gerçekleri gizleyen bir gerçekçilik anlayışını eleştirir. Manfred Jäger'in de işaret ettiği gibi Wolf bu konuşmasında birçok yazarın genel ruh halini yansıtmıştır.[37]

Birinci Bitrerfelder Weg olarak da bilinen bu toplantıda yazarlardan fabrikalara gidip izlenimlerini ve deneyimlerini gerçekçi bir dille kaleme almaları çalışmanın olumlu yönlerini yansıtmaları istendi. Esasen amaç, hedeflenen ekonomik programı sanatçıların yardımıyla güçlendirmekti. Ayrıca işçilerin kendilerinin de bizzat yazma işiyle ilgilenmeleri, yazınla uğraşmaya özendirilmesi kararı alınmıştır. *"Bu karara göre bir taraftan kültür yaratıcıları, yani yazar ve şairler sosyalist yapılanmaya ve üretime katkıda bulunacaklar (Yazarlar Üretime: Dichter zur Produktion), diğer taraftan işçiler kendi yazınlarını kendileri yapsınlar diye harekete*

---

[33] Yıldız Aydın, "Doğu Alman Yazınında Göç ve Sürgün", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Erzurum 2016, s.29

[34] Almuth Berger, "Wir waren zu lange stumm", In:*Räumt die Steine hinweg*, DDR Herbst 1989, *Geistliche Reden im politischen Aufbruch*. Hg. v. Andreas Ebert/Johanna Habarer/Friedrich Kraft, München 1989, S.72

[35] T*ext+Kritik Heft 46 Christa Wolf Fünfte Auflage:Neufassung Oktober 2012.* (2012). München: edition text+kritik im Richard Booberg Verlag. S.65,66

[36] Manfred Jäger, "Kultur und Politik in der DDR 1945-1990", *Edition Deutschland Archiv*, Köln 1995, s.94

[37] Yıldız Aydın, Yıldız Aydın, "Eleştirilerin Odağında Bir Yazar Christa Wolf", *İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edeiyatı Dergisi,* İstanbul 2006, s.128

geçirilecekti(işçi yoldaş kaleme sarıl: Greife die Feder Kumpel)."[38] Bu oluşum yazarı iş dünyasına, işçi emekçileri de sanat-yazın dünyasına yönlendiriyordu. Devrim niteliği taşıyan bu hareket maalesef uzun soluklu olamamıştır. Zamanla bir takım güçlükler baş göstermeye başlar. Kimi yazarlar bir program için yazmayı uygun bulmaz ve çalışmanın olumlu yönleri yerine, işçilerin içinde bulundukları ağır koşulları ve yaşanan zorlukları işlerler, yani kendilerinden istenenlere uymazlar.

1964 yılında ikinci Bitterfelder Weg Kongresinde işçi yazarlardan söz edilmez artık ancak bu toplantıların Doğu Alman Yazınındaki yeri yadsınamaz. Yazarlar bu kongrelerde *sosyalist gerçekçiliğin*, *devrimci bir romantizme* daha doğrusu *romantik bir devrimciliğe* yönelttiği yazın anlayışını sorgulamaya, *ütopik optimizm* ve *gerçekçi eleştiri* ya da *eleştirel gerçekçilik* konularını yeniden tartışmaya başlarlar.[39]

4.1.2. Doğu Alman Yazını ve Christa Wolf

Christa Wolf'un da üyesi olduğu Sosyalist Birlik Partisi'nin 1965'teki ünlü 11. Genel Kurulu'nda, yazına uygulanan sansüre karşı mücadele çağrısı yapması Doğu Almanya'daki kariyerinin sonu olmuştur.

Demokratik Alman Cumhuriyeti yıkıldığında **"*Bu ülkeyi sevmiştim*"** diyen Wolf, bu sözleriyle Christa Wolf eski Doğu Almanya'ya ne kadar yakın olduğunu gösterdi. Toplum onun yıkılan rejime karşı eleştirel tutumunu sorgulamaya başladı. 1990 yılında yayınladığı *"Was bleibt"* adlı otobiyografik eserinde 70'li yıllarda Doğu Alman Devlet Güvenlik Teşkilatı (STASI) görevlileri tarafından haftalarca takip edilişini anlatmaktadır. STASI döneminde kontrol ve casusluk mekanizmalarının nasıl çalıştığını konu aldığı bu eseriyle yoğun bir tartışma başlattı. 1960 yıllarında Doğu Almanya Devlet Güvenlik Bakanlığı (MfS) ile gayri resmî işbirliği yaptığını itiraf etmesi ile Federal Almanya Cumhuriyeti'ndeki siyasi ağırlığını kaybetti. Doğu Alman rejimi altında muhalif tavrını sürdürmüş olmasına

[38] Şahbender Çoraklı, *Doğu Alman Yazını ve Jurek Becker*, s. 213
[39] Şahbender Çoraklı, a.g.e., s.214

rağmen 1990'daki yeniden birleşmeden sonra, duyarsız ve günün siyasi eğilimlerinden beslenen tartışmaların kurbanı olmaktan kurtulamadı.[40]

Doğu Alman rejiminin devlet güvenlik kurumu Stasi'nin arşivlerinde isminin "gayri resmi istihbarat elemanı" olarak görünmesi üzerine, tartışmalar acımasız bir kampanyaya dönüştü. Ancak Christa Wolf her şeye rağmen Alman Yazınında kendisine bir yer açmayı başardı. DDR Yazını ve Christa Wolf ilişkisini Şener Bağ bir çalışmasında şöyle özetler: *"Başarılı olma aşkına genel geçerli kalıba uymak yerine, yazında özgünlüğe büyük önem veren Christa Wolf'un yapıtları, bu özgünlüğe karşın, aynı zamanda DDR-Yazını'n gelişimiyle büyük bir koşutluk sergiler."*[41]

4.2. Christa Wolf

Christa Wolf 18.03.1929 yılında bugün Polonya'da yer alan Landsberg Worthe'de doğdu. Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nde (Doğu Almanya) yaşamış ve sosyalizmi benimsemiş romancı, yazın eleştirmeni, denemecidir.[42] Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin yıkılmasına karşı çıkmış Doğu ve Batı'nın birleşmesini desteklememiştir. Birleşme gerçekleştiğinde Wolf, Doğu Almaya'yı sevdiğini bir kez daha dile getirmiş ve doğu yanlısı olduğunu teyit etmiştir. Jena ve Leipzig'de Alman Dili ve Edebiyatı eğitimi gören yazar eserlerinde "*Sosyalist Gerçekçilik*" ilkesine tabii olmuş, Alman Filolojisi okurken Almanya Sosyalist Birlik Partisi'ne (SED) üye olmuş, 2. Dünya Savaşı sonrası, yaşadığı kent Gammelin/Mecklenburg'da belediye başkanı sekreterliği yapmıştır. 1952 yılında üniversiteden bir arkadaşı ile evlenerek , "*Hans Fallada'nın Eserindeki Realizm Sorunları*" teziyle eğitimini tamamlamıştır. Alman Yazarlar Birliği'nde bilimsel asistanlık yapmaya başlamıştır. 50'li yıllarda çeşitli dergi ve yayın evlerinde redaktör olarak çalışmıştır. Seksen iki yıllık hayatına birçok ödül sığdıran yazar 1 Kasım 2011 yılında Berlin'de hayatını kaybetmiştir.

---

[40] Yıldız Aydın, Doğu Alman Yazınında Göç ve Sürgün. Atatürk Üniversitesi *Sosyal Bilimler Dergisi,* Erzurum 2016 s.27-32

[41] Şener Bağ, "Christa Wolf'un Christa T. Hakkında Düşünceler adlı romanı ve Doğu Alman Ayazını", *Agora Sanat Edebiyat,* Sayı 13, İzmir 1994, s.16

[42] Gürsel Aytaç, *Çağdaş Alman Edebiyatı* s.499

Çalışmamızın asıl konusu olan yazar Christa Wolf her ne kadar Doğu Almanya'yı eleştiren sosyalist bir yazar olarak anılsa da ideolojisine bağlı kalmış, eserlerinde bunu okuyucusuyla paylaşmıştır. Gürsel Aytaç'a göre Christa Wolf *"Şahsi hayatında Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin emanzipe kadın idealini gerçekleştirmiş bir insandır; Çalışan kadındır, kafası işleyen kadındır, ev ve aile sorumluluğuyla iş hayatını birleştirmeyi amaç edinen kadındır."*[43] Halle'de demiryollarında çalışmış *Der geteilte Himmel* eserinde de bu çalışmanın izleri görülmektedir. Söz konusu eserinde de Rita isimli başkarakterini okuyucuya olumlu yansıtmış, onu çalışan ve zeki kadın gibi, ideolojisini asıl ve doğru ideoloji olarak tanıtmaya çalışmıştır. Buna zemin hazırlayan gerçek ise, yazarın savaş sonrası kaçış yaşantısının onun ruh dünyasında bir dönüm noktası haline gelmesidir.[44]

Doğu Alman rejimi altında muhalif tavrını sürdürmüş olmasına rağmen 1990'daki yeniden birleşmeden sonra, duyarsız ve günün siyasi eğilimlerinden beslenen tartışmaların kurbanı olmaktan kurtulamamıştır. Duvar yıkılmadan önce Nobel Edebiyat Ödülüne aday olarak gösterilen yazar bu olayın ortaya çıkmasıyla adeta bir karalama kampanyasına maruz kaldı[45]. Eserlerinde toplumsallık, sosyalistlik ve bireyselliği destekliyordu. Ne kadar Doğu Almanya yazarı olarak nitelendirilse de toplumda yaşanan aksaklıkları ve problemleri açık eleştirel bir şekilde dile getirdiği için, bu yönüyle Doğu ve Batı Almanya'nın yazarı olabilmeyi başarabilmiştir.

Christa Wolf sevilen bir yazar olmasının yanı sıra aynı zamanda eleştiri oklarına da maruz kalan bir yazardır. Sosyalist Birlik Partisi'nin 1965'de iktidarda olduğu dönem II.Genel Kurulu'nda yazına uygulanan sansüre karşı mücadele çağrısında bulunması kariyerinin sonu olmuştur. Bu çıkışı yazara Doğu'da zarar verirken Batı'da imajına güç katmıştır. 50'li yıllarda Doğu Alman kültür politikasını destekleyen yazar, 60'lı yılların ortalarında daha eleştirel tutumuyla dikkatleri üzerine çekmiştir.

---

[43] Gürsel Aytaç, a.g.e s. 499
[44] Gürsel Aytaç, a.g.e. s.500
[45] Yıldız Aydın, "Eleştirilerin Odağında Bir Yazar Christa Wolf", *İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edeiyatı Dergisi,* İstanbul 2006, s.127

13 Ağustos 1961'de Berlin Duvarı'nın inşa edilmesinden sonra Doğu Almanya yazarları bir süre kendi içlerinde tanınıyor olsalar da sonrasında Batı Almanya okuyucularıyla da tanışan, bunların içinde Christa Wolf'un da olduğu Erwin Strittmatter, Hermann Kantt, Günter de Bruyn, Fritz Rudolf, Günter Kunert gibi yazarlar da olmuştur.[46]

1987 yılında Wolf Biermann'ın vatandaşlıktan çıkarılmasına tepki gösteren yazar, bir ara imzasını geri çektiği iddiasıyla da eleştirilmiştir. Marcel Reich-Ranicki tarafından "*devletin yazarı*"[47] olarak suçlandı. "Kısa bir süre sonra Christa Wolf'tan yana olanlar da seslerini duyurmaya başladılar."[48] Bütün yaşananlarla birlikte yönetim muhaliflerine verdiği desteğe rağmen sosyalizmi destekleyen yazar olduğundan şüphe edilmemişti. "Eserleri genellikle siyasi içerikli olan yazar, örneğin 1965'te '*Das 11. Plenum*'dan sonra *Nachdenken über Christa T* eserini yayınlamış, Wolf Biermann'ın yurttaşlıktan çıkarılması ve Yazarlar Birliği'nden dokuz yazarın atılmasından sonra ise *Kein Ort. Nirgends* ve *Kassandra*'yı yazmıştır."[49]

Wolf'un 1979'da yazdığı *Was bleibt* (Geriye Kalan) adlı eserini bazı kaygılar nedeniyle çekmecesinde bekletmesi ve 89'da duvar yıkıldıktan sonra yayınlamasıyla suçlamalar ayyuka çıkmıştır. Kimileri bu duruma "*utanç verici*" demiş, kimileri "*anlamsız",* "*gülünç*"' bulmuştur. Oysa kitabını birleşmeden sonra yayınlaması bir bakıma kendisiyle de hesaplaşması, entelektüel cesaretinin ve açıklığının yansımasıdır. Yıllarca çekmecede bekleyen kitapta ben anlatıcının bir gün boyunca polis tarafından gözetlenmesi ve bu yüzden yaşadığı, kaygı, korku, çaresizlikle birlikte, rejimi ayakta tutan aygıtın analizini ve içsel direniş odaklarını yansıtıyordur.

Bilindiği üzere, hayatı boyunca birçok siyasi alanda görülmüş Doğu Almanya yazarı Christa Wolf 1963 yayın tarihli *Der Geteilte Himmel'* isimli eseriyle üne kavuşmuştur. Eserin *Berlin Duvarı*nın yapımından iki yıl sonra piyasaya çıkmış olması, yazarın hem Doğu Almanya'da hem de Batı Almanya'da ünlenmesine sebep olmuştur. Zira eserin yalnızca doğu Almanya'daki değil aynı zamanda batı

[46] Wolfgang Emmerich, *Kleine Literaturgeschichte Der DDR*, Aufbau Taschenbuch Verlag, Berlin 2000, s.12
[47] Reich-Ranicki, Marcel, *Ohne Rebatt: Über Litaratur aus der DDR*, dtv, München 1993, s.53
[48] Yıldız Aydın, a.g.e., s.126
[49] Yıldız Aydın, a.g.e.,s.131

Almanya'daki hayatı da anlatıyor olması, okuyucuya her iki Almanya'daki hayatı karşılaştırma imkanı vermektedir. Dolayısıyla her iki Almanya'dan bu eseri okuyan insanlar, bu duygusal öyküde bir nebze de olsa kendilerini bulmuşlardır demek yanlış olmayacaktır.

Christa Wolf'un asıl hayat öyküsü soğuk savaş döneminde geçtiği için elbette yazdığı eserler de içinde bulunduğu dönemden etkilenmiştir. Buna göre tercih ettiği ideoloji ona eserlerinde hangi karakterleri olumlu ve okuyucuya örnek olarak göstermesi konusunda yol göstermiştir. Ona göre sosyalizme gönül vermiş, idealist, bireysel gelişime açık, toplumun oluşumuna ve gelişmesine katkıda bulunacak figürler yaratmak asıl amacı olmuştur. Bu fikirden yola çıkmış olacak ki *Der Geteilte Himmel adlı eserindeki* Rita isimli ana karakter tam da bu özelliklere sahiptir. Kimine göre yazar kendi biyografisini yazmıştır, kimine göre ise yazar asıl hayal ettiği olumlu karakterleri yaratmıştır.

Doğu Alman rejiminin devlet güvenlik kurumu Stasi'nin arşivlerinde isminin "gayri resmi istihbarat elemanı" olarak görünmesi üzerine, tartışmalar acımasız bir kampanyaya dönüşmüştür. Ona "muhbir" demişlerdir. 1959 senesine ait bu bağlantıda (birleşmeden 40 yıl önce ve C. Wolf'un ilk ses getiren eserinden dört yıl önce) Stasi'nin "istihbarat kaynağı" olarak onu "işe yaramaz" bularak üç yıl içinde listesinden çıkarmış olduğu bilgisi de yayılmıştır. Christa Wolf, bu acımasız kampanyaya cevap olarak Stasi'deki dosyasını ve bu konuda basında çıkan yorum ve eleştirileri "Christa Wolf Arşiv Belgeleri, Çarpıtma ve Diyalog" isimli kitapta toplayarak yayınlamıştır.[50] Yaşadıklarını reddetmiyor, suçlu olduğunu da düşünmüyordur. Almanya dışından olup biteni izleyenler ise genelde Wolf'a sahip çıkmıştır. Wolf'u kıyasıya eleştirenler, o dönemde bütün sanatçıların parti içinde görevlendirildiklerinden habersizmiş gibi kalem oynatmışlardır. Stasi'ye doğru dürüst bilgi vermediği halde Wolf'un edebi ödüllerini geri almaktan, adını Alman yazınının önemli yazarları arasından silmekten bahsetmişlerdir.[51]

[50] Yıldız Aydın, *Eleştirilerin Odağında Bir Yazar Christa Wolf*, s.128
[51] Asuman Bayrak, *Christa Teyzenin Anıları*, https://bianet.org/biamag/siyaset/154886-christa-teyzenin-anilari (25.04.2019)

1965'te SED'nin 11. genel kurulunda, politikacıların sanat eserlerine doğrudan müdahale eden ve sansür uygulamasını meşrulaştıran kararlara, toplantıda hazır bulunanlardan Christa Wolf söz alarak açıkça karşı çıkmış, özgürlüğü savunmuştur. 1976'da müzisyen ve ozan Wolf Biermann'ın yurttaşlıktan çıkarılması üzerine Christa Wolf'un başını çektiği bir grup sanatçı ve yazar bu durumu protesto eden bir bildiri yayınlamıştır. 1979 yılında Alman Yazarlar Birliğinden dokuz yazarın atılması tartışmasında da muhalif cephedeydi.

Kasım 1989'daki olaylar sırasında, özellikle 14 Kasım'da Alexander Meydanı'nda beş yüz bin kişinin katıldığı Doğu Alman tarihinin en büyük gösterisinde (duvarın yıkılmasından beş gün önce), konuşmuş *"burada kalın, birlikte gerçekten demokratik bir toplum kuralım"*[52] çağrısı yapmıştır. Wolf, duvarın yıkılmasına yol açan direniş hareketinin bir parçasıdır. Wolf, Demokratik Alman Cumhuriyeti döneminde devlet yönetimini açıkça eleştirmiş, Marksizmin temel öğretilerine bağlı kalmış ve iki Alman Cumhuriyeti'nin birleşmesine karşı çıkmıştır.[53]

4.2.1. Christa Wolf ve Kadın

1970'li yıllarda yazar yeni bir bilinç oluşturmaya başlamış ve kadın hareketlerinin esin kaynağı olmuştur. Feministlere hitap etmeye başlamış, feminist gruplar Wolf'un eserlerinde kendilerini bulmuş, eserlerinde özellikle kendine karşı yabancılaşan, ataerkil düzene uyum sağlayamayan ve buna başkaldıramayan kadın tipleri tasvir edilmiştir. Örnek aldığı yazarların başında Anna Seghers gelir. Ona karşı bağlılığını ve hayranlığını her vesileyle açıklamıştır. "*Anna Seghers'in şahsında yalnızca tecrübeli ve usta bir bayan komünist yazarı değil, sosyalizmin ilkelerine uygun emanzipe, mali bağımsızlığına ulaşmış üretici aydın kadın idealini görmektedir.*"[54] Böylesine idealist bir kişiliğe sahip olan yazar, bir zaman sonra

[52] Asuman Bayrak, *Christa Teyzenin Anıları*, https://bianet.org/biamag/siyaset/154886-christa-teyzenin-anilari (25.04.2019)
[53] Asuman Bayrak, *Christa Teyzenin Anıları*, https://bianet.org/biamag/siyaset/154886-christa-teyzenin-anilari (25.04.2019)
[54] Gürsel Aytaç, *Çağdaş Alman Edebiyatı* s.501

muhbir olarak anılmış olsa da o hiçbir zaman ne sosyalist olmaktan ne de kadınlara destek olmaktan, feminizmden vazgeçmemiştir.

Feministler onun romanlarında kendilerini bulmaya çalışmışlardır. Nitekim eserlerinde kendini öteki hisseden, kendini yabancı hisseden, erkeklerin yönettiği bir dünyaya uyum sağlayamayan kadınlar hep odak noktası olmuştur. Roman karakterleri *Christa T.* ve *Nelly Jordan* ya da mitolojik kadınlar *Kassandra* ve *Medea*, 1979'da yayınlanan "Kein Ort. Nirgends" romanının karakterlerinden şair *Karoline von Günderrode* bunlardan bazılarıdır. Christa Wolf'un topluma yabancılaşan, tutunamayan ve kendilerini dışlanmış olarak hisseden iki yazarı Ren nehri kıyısında kurgusal olarak buluşturması aslında kendi hayatından kesitler vermesiyle de alakalıdır. Şöyle ki çay partisinde bulunan insanların arasındaki Kleist ve özellikle Günderrode, içinde bulundukları topluma yabancılaşmış, kendilerini onlardan hissetmeyen birileri olarak göze çarpmaktadır.[55]

4.2.2 Christa Wolf'un Yaşadığı Dönemdeki Süreçten Nasıl Etkilendiği Ve Eserlerine Yansımaları

Doğu Almanya'da kalmayı ve orada mücadele etmeyi seçen Wolf, Berlin duvarı yıkılmadan önce iki Almanya'nın da ortak yazarı olmayı başaran ender isimlerdendir. Wolf Alman filolojisi okurken Almanya Sosyalist Birlik Partisine(SED) üye olmuştur. 2. Dünya savaşı sonrası da yaşadığı kentte belediye başkanlığı sekreterliği yapmıştır. Wolf Demokratik Alman Cumhuriyeti döneminde devlet yönetimini açıkça eleştirmiş, Marksizm'in temel öğelerine bağlı kalmış ve iki Alman cumhuriyetinin birleşmesine karşı çıkmıştır. Doğu Almanya'nın ortaya çıkışı ve kayboluşunda yaşanan travmalar en iyi onun kitaplarından anlaşılabilir.[56]

Kasım 1989'daki olaylar sırasında, özellikle 14 Kasım'da Alexander Meydanı'nda beş yüz bin kişinin katıldığı Doğu Alman tarihinin en büyük gösterisinde (duvarın yıkılmasından beş gün önce), konuşmuş "burada kalın, birlikte gerçekten demokratik bir toplum kuralım" çağrısı yapmıştı. Wolf, duvarın yıkılmasına yol açan direniş

[55] Text+Kritik *Heft 46,* S.65-66

[56] Asuman Bayrak, *Christa Teyzenin Anıları*, https://bianet.org/biamag/siyaset/154886-christa-teyzenin-anilari (25.04.2019)

hareketinin bir parçasıydı. Kitaplarında, kendini öteki veya yabancı hisseden, erkeklerin yönettiği bir dünyaya uyum sağlayamayan kadınlar odak noktasıydı. Alman Demokratik Cumhuriyeti yıkıldığında da bu ülkeyi ne kadar sevdiğini açıkça dile de getirmiştir.[57]

Eski Doğu Almanya'nın Sosyalist Birlik Partisinin 1949'da kurulmasıyla birlikte sanatçılar çok geçmeden kendilerini büyük bir krizin içinde bulmuşlardır. Çünkü partinin kültür ve sanata yüklediği görev ile sanatçının özgür iradesiyle ortaya koyduğu sanat ve kültür anlayışı birbirinden çok uzaktı. Sanatçılar parti itaatine dayanan sosyalist realizme karşı gerçek ve şeffaf bir sosyalizmi savunmuşlardır. Christa Wolf bu bağlamda insan ruhu ile iktidar tutkusunun gitgide birbirinden ayrılmasının getireceği vahim sonuçları görüp, yazının yeniden tanımlanması için uğraşan yazarlardandır. Kendi gözlemlediği realite ile ideoloji arasında sıkışıp kalmış kişiliklerden birisidir. Wolf 1977 senesinde yazdığı *Hiçbir Yerde* adlı romanıyla 50'li yıllarda Doğu Almanya sınırları içerisinde karşı karşıya bulunduğu siyasi ortamın değişmesinden dolayı farklı bir bakış açısıyla toplumsal sorunlara yaklaşmaktadır.[58]

Christa Wolf 1976 senesinde romantik devir yazarlarına ilgi duymaya başlamıştır. Romantik devre olan ilgisinden ziyade aslında o devir yazarlarının hayat şartlarından etkilenmiştir. *Hiçbir Yerde* adlı eserinde de zaten bunu belirtmiştir. Kleist ve Günderrode'yi bir yazın kurgusu içerisinde bir araya getirip aslında kendisi hakkında bize ipuçları vermektedir. Yazar aslında yaşadığı problemlerden ortaya çıkarak eserinde de Kleist ve Günderrode karakterlerinden yola çıkarak endüstrileşmenin birey üzerinde yarattığı etkileri ve bundan doğan problemleri araştırmaktadır. Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde büyük bir depresyon altındayken yazılmış bir eserdir demek yanlış olmayacaktır.[59] Geçmişe hakim olma özlemi Christa Wolf'un eski Doğu Almayada'ki kültür politikalarıyla ters

[57] Asuman Bayrak, *Christa Teyzenin Anıları*, https://bianet.org/biamag/siyaset/154886-christa-teyzenin-anilari (25.04.2019)
[58] Can Bulut, *Sanatçı Problematiği ve Crista Wolf*, Atatürk Üniversitesi *Sosyal Bilimler Dergisi,Erzurum, 2003, s.1-2*
[59] Wolfgang Emmerich, *Die Literatur der DDR*, in: Deutsche Literaturgeschichte Von den Anfangen bis zur Gegenwart, J.B. Metzler Verlag, Stuttgart 2013, s. 572

düşmesinden kaynaklanmaktadır. Wolf'a göre sanat askeri işler gibi zorlanamaz, sanatın istediği tek bir şey var o da rahat bırakılmaktır.[60]

Yazar o dönemde kitapla ilgili bize yaşadığı sorunlarla ilgili şu ilgileri vermiştir; "*Bu çalışma kendimi başarısızlığın sebeplerini, yazın alanındaki toplumsal çaresizlik ile başarısızlığın arasındaki ilişkiyi araştırmaya mecbur hissettiğim bir dönemde yazılmıştır. O zamanlarda çok kuvvetli bir şekilde sırtımı duvara dayamış ve doğru bir adım atamıyormuşum hissiyle yaşamıştım. Hiçbir şekilde serbest hareket etme imkânı olmayan bir dönemi atlatmak zorundaydım."*[61] Bu cümlelerinde de anlaşıldığı gibi o dönemde doğu Almanya da dönemin şartlarıyla ne tür problemler yaşadığını, yazarın özgür iradesiyle yazamayıp bundan şikâyet ettiğini açıkça dile getiriyor.

Yazar eserlerinde de verdiği bu sorunları kendisi gibi aynı problemleri yaşadığını düşündüğü Kleist ve Günderrode'nin tanıklık yaptığı olayı işlemektedir. İkisi de endüstrileşmenin birey üzerinde yarattığı etkilerin ve bundan doğan problemlerin incelenmesinde öncü rol oynamışlardır.[62] Yazar, gerçeğe sadık kalarak yazmayı ilke edinmiş, kişisel deneyimlerini, gündelik hayatını kitaplarına yansıtmış bir sanatçıdır. Kendinden başka kimsesi de yok. Hiç kimseye *hiçbir yere* bütünüyle ait değil...

4.2.3. Christa Wolf'un Doğu Almanya Sistem Eleştirisi ve Problemleri

1945 yılından sonra savaşta yenik düşmesi ve dört işgal kuvvetleri (ABD, Fransa, İngiltere ve Rusya) tarafından paylaşılmasıyla Almanya, sadece coğrafi bakımdan Doğu ve Batı olarak bölünmemişti, aynı zamanda bu iki kesimdeki siyasi, ekonomik ve kültürel gelişim de farklı bir biçimde gerçekleşmeye başladı.

---

[60] Can, Bulut, *Sanatçı Problematiği ve Crista Wolf*, Atatürk Üniversitesi *Sosyal Bilimler Dergisi,Erzurum, 2003, s.3*

[61] Christa Wolf, *Die Dimesion des Autors, Essays und Aufsätze, Reden und Gespräche 1959-1985*, Cilt II, Berlin-Weimar 1986, s.422

[62] Can Bulut, *Sanatçı Problematiği ve Crista Wolf*, Atatürk Üniversitesi *Sosyal Bilimler Dergisi,Erzurum, 2003, s.1-2*

Bu iki devlet gelişimlerini eşit düzeyde tamamlayamaz ve Doğu Almanya olarak da adlandırılan Demokratik Alman Cumhuriyeti ekonomik olarak duraksama ve gerileme sürecine girer. Bu ekonomik buhranın önüne geçmek için çalışma standartları yükseltilince, 17 Haziran 1953'te büyük bir ayaklanma olur. Doğu Alman Cumhuriyeti'nde bir sanatçının veya yazarın eserini hangi biçeme göre üretmeleri ve ne tür izlekler kullanmaları gerektiğini belirleyen ekin politikası vardı.[63]

Kültürel ve bilimsel toplantılar genellikle Doğu Alman Yazını'nın sosyalist gerçeklik ilkesine uymayan yazarları ve eserleri eleştirmek için kullanılırdı. Çeşitli toplantılarda, kongrelerde, panellerde veya çalıştaylarda dile getirilen bu ilkeye göre, sanatçılardan biçimsel açıdan sosyalist gerçekliğe uygun eserler üretmeleri ve yabancılık ve şüphecilik uyandıran izlerden kaçınmaları bekleniyordu.[64]

Eski Doğu Almanya'nın izlediği politikalar sonucu baskı altında kalan yazar Christa Wolf, muhalif düşüncelerini dolaylı yollar izleyerek yansıtmaya devam ediyordu. Wolf'un "*Hiçbir Yerde*" adlı romanı kendi dönemini, romantik dönem yazarlarının hayatından yansıtmaya çalışan bir romandır. Wolf bu eserde kendisi gibi toplumdan dışlanmış olan Kleist ve Günderrode'nin hayali buluşmasını, bu zamana kadar izlediği sanatçı görüşünden sıyrılarak okuyucuya vermek istemiş, bireyciliği aktarmaya çalışmıştır. Toplumsal sorunların merkezinde duran bu roman, dolaylı yoldan da olsa sistem eleştirisi ve sanayileşmenin birey üzerinde ki etkisini gözler önüne serer. Eser incelemesine ve romantizmle olan bağlantısını ele almadan önce eseri geniş olarak tanımaya çalışalım.

4.2.4. Hiçbir Yerde

Christa Wolf, *Hiçbir Yerde* adlı bu romanında genç yaşta intihar eden iki yazarı anlatır: *Tian* takma adıyla şiirler yazan Karoline von Günderrode ile Heinrich von Kleist'ı... Bu iki olağandışı insanın rastlaştıkları, Alman şair Clemens Brentano'nun

[63] Yıldız Aydın, "Doğu Alman Yazınında Göç ve Sürgün", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Erzurum 2016, s.28
[64] Yıldız Aydın, a.g.e., s.29

evi, anlatının temelini oluşturmaktadır. Anna Seghers'in "*Toplumsal engellerin oluşturduğu duvara çarpıp durdular*", dediği bu iki olağandışı insan, insanın yaşadığı çağın ağırlığı altında ezilmesi olgusunu korkunç boyutlarda yaşadılar; doğadaki uyum ile insan varlığının parçalanmışlığı arasındaki çelişkiyi görerek isyan ettiler, dengeli bütünlüğü aradılar, başkalarıyla aramızda bulunan görünmez duvarı eritecek ateşi yakalamaya çalıştılar. *Hiçbir Yerde*, insana özgü olan bütün varlıksal değerlerin ve onun yazgısının tartışıldığı, düşünen ve düşündüren bir roman."[65] Jürgen Engler'e göre Christa Wolf eserini edebi geleceğinin olmadığı ve tamamen umutsuzlukla dolu bir psikoloji içerisinde yazmıştır.[66]

Öykü Ren Nehri kıyısında Günderrode ve Kleist'ın karşılaşmalarıyla başlar. Aslında bu sahne hem öykünün başlangıcında hem de sonunda yer alan mekândır. Sonrasında Clemens Brentano'nun evindeki çay partisiyle devam eder. Kalabalık bir toplumda bulunmaktan rahatsız olan Kleist, iç konuşmasıyla öykünün başlangıcında yine yer alır. Herkes belki kendi halindedir fakat o kendini bulunduğu yere ait hissetmemektedir. "*Neden onların arasına katılamıyorum sanki".* İç konuşması devam eder. *"Pişmanım şimdi; keşke o manastırda, o loş odanın içinde kalsaydım. Oysa ne yaptım? Sarsılarak yol alan bir arabanın içinde Frankfurt'tan hareket ettim."* "*Dünyada olup bitenler beni hiç ilgilendirmiyor. Geçerli kurallar, amaçlar ve istekler tümüyle bana ters geliyor.*"

Öyküde adı geçen karakterler de vardır. Örneğin; ünlü şair Clemens Brento'nun kardeşi Bettine, Serviere kardeşler, arkadaşı Pfuel, doktoru Wedekind; Ulrike(Kleist'ın kız kardeşi ve diğerleri…

Kleist sorgulamaya devam eder: "*Geleneklere bağlı olgun insanlar ve hatta arkadaşları bile kendi doğruları için sonuna kadar direniyorlar? Evet. Yazarların fantezileri ile sıradan gerçekler arasındaki duvarı aralamak doğru mu acaba?"*

[65] Christa Wolf'un Can yayınlarından 1994 yılında Alav Yalnız çevirisiyle çıkan kitabın arka kapak yazısından faydalanılmıştır.
[66] Text+Kritik, *DDR Literatur der neunziger Jahre.* Richard Boorberg Verlag, München: 2000, s.50

Eserde elbette Karoline von Günderrode'den de bahsedilmektedir. Çay partisindeki ortama girmiş ve Kleist'ın dikkatini çekmiştir. Günderrode'nin bay Savigny'e karşı da hisleri vardır.

Hala ortamda olan Kleist, Karoline hakkında iç konuşmalara devam eder. Karoline "*Tian*" takma adıyla şiirler yazan bir kadındır. Ortamdaki birinin ona "*Lina*" diye seslendiğini de duymuştur ama esas adının Karoline olduğunu anlamıştır. Şiir yazan bir kadına 'Bayan' demek uygunsuz geliyordu Kleist'a. Clemens ve Günderrode kendi aralarında sohbet ederler fakat Günderode halinden hiç de memnun değildir çünkü karşısındaki adamın bakışlarından memnun olmamıştır. Bakışları Kleist'a gider onunla konuşmak ister fakat karşısındaki adam bırakmak istemeyen ısrarcı bir tavırla sohbete devam etmek istemektedir. Kleist'ta olan terk etme hissi Günderrode'de de vardır. *Bırakıp gitmek bir yerlere sinip saklanmak, dünyanın en ıssız köşesini arayıp bulmak istiyordu. Hiç kimsenin ona ulaşamayacağı bir yer olmalıydı. Dostsuz ve düşmansız... Ona acımasızca saldıramayacakları bir yer!*

Kleist eski aşkını ve onunla yaşadığı zamanları hatırlar. Düşünce gücüyle eski ya da gelecek zamanlarda yaşamanın nasıl bir şey olduğunu anlamaya çalışır. Bir sorgulama halindedir. Aynı ortamda bulunan Savigny hakkında da düşünür Kleist. *Sınırlarının ve değerinin bilincinde. Uygulamayı tasarladığı amaçları dışında hiçbir şeye bağımlı değil. Bir yasa adamı-neden olmasın ki?*

Günderrode içindeki yalnızlığı yine bir iç monologla ifade eder: *Arkadaşım, arkadaşlarım! Bakışlarındaki gizli anlamı çok iyi anlıyorum. Beni çok garip buluyorlar. Bilmiyorum ama bir türlü nedenini söylemiyorlar. Onların arasında ben çok yabancıyım.* Kleist'ın doktoruna söylediği bir söz: "*İnsanların arasında kendini çıplak hisseden, duyduğu her sesten rahatsız olan, ışıktan gözleri kamaşan ve en hafif bir esintiden acı duyan birini düşünebilir misiniz, doktor*?"

Günderrode ve Savigny arasında geçen bir diyalogda da Savigny: "*Ve bu kural var olan bütün insanlık düzeninin gerekli istemlerini kapsar. Karşı çıkan, sonunda suçlu duruma düşer. Ya da çıldıracak hale gelebilir"*.

Ev sahibi ile aralarında geçen bir konuşmanın ardından Kleist: "*Haklı ya da haksız olarak, çok belirli bir amacın özlemini çeken birini düşünün. Öyle ki bu insan kendi ülkesinin dışında yaşamak ve tüm isteklerini gerçekleştirmek dürtüsünü içinden atamamaktadır. Ne var ki maddi olanakları onu engellemektedir. Öte yandan, bu insan kendi ülkesinde de belli bir göreve bağlı kalmadan yaşayamamaktadır. Bu görevi ele geçirmek için de kendini aşağılaması ve sonunda amacından sapması gerekmektedir*."

Vatanı Prusya'ya geri dönmeme nedeni sorulduğunda ise şöyle düşünmeye başlar. "*Sürekli değişkenlik içinde yaşamaya alışkın, yönetimlere boyun eğen bir toplum, hatta kısa sürede bir yabancıdan bile etkilenmeye yatkın olan bu insanlar nasıl olsa anlamayacaklardı Kleist'ı. Oysa hep bir devlet imgesi içinde yaşamıştı Kleist, yıllarca. Bir toplum ile devlet arasındaki ayırımı ilk kez şimdi daha iyi anladığını seziyordu.*

Kleist sınırı ilk kez geçerken, vatanından uzaklaştıkça içinin rahatladığını, ona baskı yapan sorumluluk duygusundan giderek kurtulduğunu, yaşadığı ülkeden kopacağını hisseder. İçini yeni bir yaşam umudu kaplar. Kendine mutluluk çiçeği arıyordur ve yeni bir vatan aramaya karar verir. İsviçre'ye gittiği günü hatırlar. Kendini yeni bir yaşama geçmiş gibi hisseder. Fakat aradığını hiçbir yerde bulamaz.

Toplumu yöneten kesimin anlayışına açık eleştiri gönderir Kleist. Bir bakıma devlete uymak zorunda olmak istemediğini söylemeye çalışır. Hatta onun için uygun olmayan bir şey kral buyruğu bile olsa beş para etmeyeceğini ifade eder. Bu dünyanın bir çok kuralını kendine yabancı bulduğunu söyler. Prusya'da yaşadığı dönemde de zorlandığını belirtir Kleist. Bir makinenin teknik işlerinden söz etmek istediğinde bile buna müsaade edilmediğini yanında çalıştığı bakanın teknikle değil sağlayacağı paranın daha önemli olduğunu bildirmesi üzerine yine Kleist eleştirel bir tavır alır. Ortamdaki bir kişinin de bakanın tarafında oluşuyla yaptığı bir açıklamadan sonra Kleist şöyle bir açıklama yapar. "*Dediğiniz gibiyse eğer: Devlet bu kuruluşların yaygınlaşması için milyonları neden harcıyor, peki? Gerçeğe hizmet etmek için mi? Yoksa devlete mi? Devlet, yüzdeleri hesaba katmadan kazanç sağlayamaz. Ve onun için gerçek, yarar sağlandığı ölçüde geçerlidir. Devlet gerçeği*

kullanmak ister. Peki nasıl yapar bunu? Sanat ve endüstri yoluyla. Ancak sanat askeri zorlamaya gelmez. Sanat ile bilim, kendi yolunu çizer; onlara hiç kimse karışamaz. Gelişebilmeleri ve yaşayabilmeleri için yollarının üzerine engeller konulmamalı; tek koşul budur".

Kleist'ın acı çekmekten zevk aldığını ima eden birine karşı o yine şaşırmıştır. Tekrardan onu kimsenin anlamadığını düşünür. Oysa ki Kleist'ın sevince duyduğu özlemi kimseler bilmiyordur. Mutlu ve neşeli insanların arasında yaşamak, kendini geliştirmek ve tükenmeden yaşamayı o da çok istiyordur.

Kleist'a göre huzur bulabilmek mümkün değildir. Ona göre insanın yaşadığı çağın altında ezilmesi korkunç bir şeydir ve neden içinde bulunduğu toplulukla yaşaması olası değildir.

Günderrode ve Kleist artık ormanlık alanda yalnızdırlar ve sohbete dalarlar. Yaşanan yeniçağ herkes için iyiyken bu iki karakter için kötüdür ve bundan acı duyuyorlardır. Günderrode ile Klesit sohbetlerine devam ederler. Günderrode ona kız kardeşinin erkek kıyafetleri içindeyken birlikte Paris'e kaçışları hakkında sorular sorar ama Kleist bu durumdan pek hoşlanmamıştır. Günderrode ve diğer kadınların aynı olduklarını düşünür. Ona göre kadınlar yalnızca sansasyonla ilgilenir.

Sohbetin konusu yaşamı ve ölümü sorgulamak adına ilerler ve Kleist, Günderrode'nin de kendi gibi acı çektiğine emindir artık, yalnız olduklarını düşünür.

Günderrode bulunduğu cinsiyet kimliğinden çok mutsuzdur. Hatta bunu Kleist'a dile getirmekten bile çekinmez. "*Erkek olmayı ne çok istedim, size ait o erkeksi gerçeği ne çok özledim*."

Kleist bir ara Günderrode'nin diğer kadınlardan farklı olabileceğini hatta onun bir gün bütün kadınların inanç kaynağı olabileceğini düşünür. Varoluş kavramını sorgulamakla devam eden sohbetleri el sıkışarak ayrılmalarıyla son bulur.

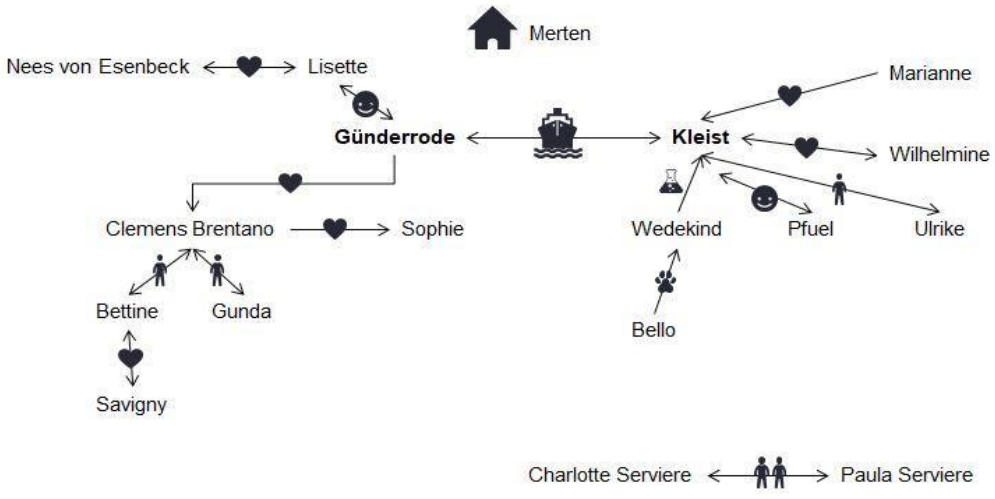
5. ESER İNCELEMESİ

Çalışmamızın bu kısmı, eserdeki kişiler üzerinden ilerleyecektir. Kişilerin hemen hemen hepsi, gerçek hayattaki kişilerden seçilmiş, kurmaca bir ortam oluşturulmuş, hepsi bir araya getirilmiştir. Çalışmamıza temel teşkil eden Kleist ve Günderrode ayrı başlık altında ve gerkek hayatları ile eserdeki kurmaca kişiler ele alınarak irdelenecektir.

5.1. Kleist ve Günderrode Dışındaki Karakterler

Bu kısımda, çalışmamıza esas olan eserde bulunan kişilerden, Kleist ve Günderrode dışındaki karakterleri tespit etmek amaçlanmıştır. Sözü edilen kişiler daha sonra ele alınacaktır. Toplam 111 sayfadan oluşan eserde en az bir yerde adının geçtiği tespit edilen karakterler: Wedekind, Clemens Brentano, Sophie, Bettine, Wilhelmine, Kleist'ın Babası, Savigny, Merten, Lisette, Nees von Esenbeck, Gunda, Pfuel, Ulrike, Marianne, Charlotte Serviere ve Paula Serviere karakterleridir.

Bu karakterlerin birbirleriyle ilişkisini gösteren tablo:

Tablo 1: Şahıs Kadrosu

Tabloyu açıklamak gerekirse, kitapta anlatılan olayın yaşandığı ev Merten'in evidir. Lisette, Günderrode'nin eski bir yakın arkadaşıdır ve doğabilimci eşi Nees von Esenbeck ile birliktedir. Günderrode, Clemens Brentano'dan uzun zamandır hoşlanmaktadır fakat Clemens bu duyguya karşılık vermez, çünkü o Sophie'ye

hayranlık duymaktadır. Bettine ve Gunda, Clemens Brentano'nun iki kız kardeşidir. Bettine, Savigny ile ilişki içindedir.

Kleist ile ilişkili olarak kitapta yer alan karakterler ise Kleist'ın doktoru Wedekind, doktorun köpeği Bello, Kleist'ın en yakın arkadaşı Pfuel, kız kardeşi Ulrike, eski nişanlısı Wilhelmine ve Kleist'ın bir dönem yanında yaşadığı rahibin kızı Marianne'dir. Ayrıca, ikiz kardeşler Charlotte ve Paula Serviere'nin de adı geçmektedir.

Listelenen tüm karakter arasında diyaloğa ya da monoloğa sahip olan karakterler ise şunlardır:

Wedekind	Kleist'ın Doktoru
Clemens Brentano	Şair
Sophie	Clemens bu kadına tutkun
Bettine	Clemens Brentano'nun kızkardeşi
Wilhelmine	Kleist'ın eski nişanlısı
Kleist'ın babası	
Savigny	Bettine'nin sevgilisi
Wieland	yazar
Merten	Ev Sahibi
Lisette	Yazın Tutkunu Bilge Bir Kadın
Nees von Esenbeck	Lisette'nin Kocası

Tablo 2: Şahıslar

5.2. Karakterlerin Kişilik Analizleri

Her ne kadar "*Ayinesi iştir kişinin, lafa bakılmaz*", diye atasözü de olsa, sözler insanı ele verir niteliktedir. Özellikle sözsel sanatlarda, yani yazınsal metinlerde elde olan sadece sözler vardır, dolayısıyla sözlerden konuşmalardan hareketle ancak karakter analizi yapabiliriz. Bu bağlamda bu kısımda eserde yer alan kişileri kişilik analizlerini kendi cümlelerinden hareketle vermeye çalıştık.

Wedekind: Sürekli sorular soran ve karşısındaki insanlar hakkında kesin yargılara varmaktan kaçınan, politik davranışı benimsemiş bir kişilik. Kleist'ın Fransızlardan nefret ettiğini öğrendiğinde bile kesin bir yargılama yapmak yerine, *"Kleist! Gerçek olabilir mi: Fransızlardan nefret ediyorsunuz!"*[67] diyerek bunu politik bir şekilde soru sorarak yapıyor. Wedekind, Kleist'ın doktoru olduğu için onun problemlerini çok iyi biliyor. Doktor, tamamen içine kapanmış ve insanlarla iletişimini kesmiş bir durumda olan Kleist'a sürekli sorular soruyor, çünkü bu şekilde onu kabuğundan çıkarıp konuşturmak ve tedavi etmek istiyor. Doktorun bu tekniği neticede bir süreliğine başarılı oluyor ve Kleist, isteksiz bir şekilde de olsa insanlarla iletişim kurmaya yeniden başlıyor.

Clemens Brentano: Wedekind'in tam zıttı bir kişiliğe sahip. İnsanlarla ilgili düşüncelerini çekinmeden söyleyen, diğerlerini hafife alan ve hatta onlarla dalga geçebilen bir karakter. *"Olabilir, demişti beriki keyfiyle. Başka türlü sevmeyi bilmiyorum."*[68] sözleriyle umursamazlığı gözler önüne seriliyor.

Sophie: Pek fazla diyaloğu olmasa da, *"Sevinçli, ama geveze oluyorsun sevgili Clemens,"*[69] sözlerinden daha ciddi ve çok konuşmayı sevmeyen bir mizaca sahip olduğu anlaşılıyor. Kitapta fazla diyaloğunun olmamasının sebebi de belki bu olabilir.

Bettine: Abisi Clemens Brentano'nun aksine daha neşeli ve cana yakın.

Savigny: Megaloman kişilik özelliklerine sahip olduğu söylenebilir. Megalomaniye uyan özellikleri: kendinden üçüncü kişi olarak bahsetme, *"Dilediğini söyle, Günderrode. Savigny bunların hepsini hak etti."*[70] *"Sevgili dostum, ne içten bir konuşmaydı. Savigny söylediklerini unutmayacak hiç,"*[71] kendini beğenme ve kibir *"Benim yanımdayken boynunuzda zincire asılı altın bir saat taşımanızı*

[67] Christa Wolf, "*Hiçbir Yerde*", (Çeviri: Alev Yalnız), Can Yayınları, İstanbul 1994, s.39
[68] Christa Wolf, a.g.e., s.24
[69] Christa Wolf, a.g.e., s.24
[70] Christa Wolf, a.g.e., s.56
[71] Christa Wolf, a.g.e., s.56-57

söylemedim mi, Günderrode? Ve görüyorum ki: Dediğimi yapmışsınız"[72], *"Günderrodecik, bazan ne aptal olabiliyorsunuz."*[73], ve kendine yapılan eleştirelere karşı aşırı hassas ve alıngan tavır sergileme *"Anlaşıldı, Günderrodecik artık seni daha fazla rahatsız etmemeli. Geri çekilmesi gerektiğini, susmayı, sahip olduğu şeylerle yetinmeyi ve neşelenmeyi öğrenmeli Günderrodecik. Kimsenin vicdanını zorlamamalı."* [74]

Wieland: Kitapta sadece tek bir yerde bahsi geçse de, *"Dünya başınıza yıkılsa da Guiscard'ı bitirmek zorundasınız."*[75] sözleriyle kişiliğini en net şekilde ortaya koyan karakter. Sert, disiplinli ve işine, yani yazına olan bağlılığı her şeyin üzerinde.

Merten: Kitapta ev sahibi olarak Merten karakterinin seçilmesinin sebebi, *"Bay Kleist, yazın alanındaki yapıtlarınız size maddi olanaklar sağlamıyor mu?"*[76] ve *"Ama sevgili dostum, [...] Bir makinenin teknik işlevi ekonomik açıdan sağlayacağı yarara bağımlı olarak önem kazanır,"*[77] sözleriyle sergilediği paraya düşkün kişiliğiyle ilintili olabilir.

5.3. Heinrich von Kleist ve Karoline von Günderrode

Wolf, eski bir Kleist biyografisinden yola çıkarak yazdığı eserinde, Kleist ve Karoline von Günderrodeyi bir yazın kurgusu içinde bir araya getirmiş ve böylelikle kendi iç dünyası hakkında ipucu vermiştir. Yazar eserinde Kleist ve Günderrode adlı tarihi kişiliklerden yola çıkarak, endüstrileşmenin birey üzerinde yarattığı etkileri ve bundan doğan problemleri tartışmaktadır. Her iki şahsiyet de idealist olmaları yüzünden Fransız Devriminin temelinde yatan düşünce sisteminin yerine restorasyonun bedeli olarak yüzeyselleşmeyi ve ortak değerleri umursamamayı tercih eden bir topluma ayak uyduramayıp dışlanmışlardır. Yapılan tartışma okuyucuya

[72] Christa Wolf, a.g.e., s.53
[73] Christa Wolf, a.g.e., s.46
[74] Christa Wolf, a.g.e., s.43
[75] Christa Wolf, a.g.e., s.40
[76] Christa Wolf, a.g.e., s.59
[77] Christa Wolf, a.g.e., s.64

biyografik ve otobiyografik unsurların iç içe girmesiyle yeni bir dünyanın kapılarını açmakta ve onu geçmişle şimdiki zamanın hesaplaştığı bir mekâna götürmektedir.[78]

5.3.1. Heinrich Von Kleist

Yazarın vermeye çalıştığı mesajı daha iyi anlayabilmek ve yorumlayabilmek adına, eserdeki kurmaca Kleist'ı ele almadan önce, gerçek, romanımıza konu olan yazar Kleist'a değinmeyi uygun bulduk.

5.3.1.1. Gerçek Heinrich von Kleist

Heinrich von Kleist, Alman şair, oyun, öykü ve novel (Uzun hikaye) yazarıdır. 1777 yılında Frankfurt'ta Oder Nehrinin yakınlarında dünyaya geldi. Babası Prusyalı bir subaydı fakat Kleist'ın doğumundan on bir yıl sonra hayata gözlerini yumdu. Kleist, 14 yaşına geldiğinde babasının izinden giderek Prusya ordusuna katıldı. 1793 yılında Ren nehrindeki Fransa karşıtı seferberliğe katıldı. Aynı yıl annesi de dünyadan ayrıldı. 22 yaşına geldiğinde askerliğe veda edip memleketinde fizik, matematik ve felsefe eğitimi almaya başladı. Bir yıl sonra okulu bırakıp bir generalin kızı olan Wilhelmine ile nişanlandı. 1801 yılı Kleist için dünyayı tanıma yılıydı. Bu yıl birçok seyahat yaptı. Bu seyahatlerden en önemlisi Paris'e yaptığı seyahatti, çünkü burada Kant'ı ve onun felsefesini yakından tanıma imkanı buldu. Bu tanışma Kleist için yıkıcı etkiler getirdi. Kant'ın ortaya koyduğu öğretiler Kleist'ın gerçeklik inancını derinden sarstı. 1802'de ilk eserini yazdı. Aynı yıl nişanlısından da ayrıldı. Ertesi yıl yaşadığı sinir krizlerinden dolayı bir kaç ay boyunca tedavi gördü. 1804 yılında "*Schroffenstein Ailesi*" isimli eserinin galasını yaptı. 1805'te geçici olarak devlet memurluğu görevinde bulundu. 1808'de Prusya ordusu için casusluk faaliyetleri yaptı. 1811 yılı geldiğinde geçim mücadelesi içindeydi, eserleri ya hak ettiği değeri görmüyor ya da sansüre uğruyordu. Aynı yılın 21 Kasımında, kanser hastası Henriette Vogel ile birlikte „Wannsee' gölüne akan bir nehrin kenarında intihar etti.

[78] Can Bulut, "Sanatçı Problematiği ve Crista Wolf", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,Erzurum, 2003, *s.8*

5.3.1.2. Ölümü

Kleist 1809 yılında Prag'a gitti ve en sonunda Berlin'e yerleşti. Orada *Berliner Abendblätter* gazetesini çıkardı. Tahminlere göre o yıllarda, tıpkı kendisi gibi herhangi bir yaşam amacı kalmamış Henriette Vogel adındaki Alman müzisyen bir kadın ile birlikte olmaya başlar.

Aralarındaki ilişki tutkulu bir aşka dönüşür. Henriette, 1808 yılında önemsiz boyutta olan rahmindeki kanserin Kasım 1811'de ciddi bir boyuta ulaştığını öğrenir. Durumu Heinrich'e anlatır ve Heinrich'ten, kendi kendini öldürmekten korktuğu için kendisini öldürmesini ister. Heinrich ise Henriette'ye birlikte intihar etmeyi teklif eder. İkisi de yaşamak için bir amaç görmez ve anlaşırlar. Zira Henriette'ye, doktorları tarafından çok fazla yaşayamayacağı söylenmiştir.

Ailesiyle yaşadığı problemlerden sonra yazdığı eserler de beklediği ilgiyi bulamayınca Kleist iyice karamsarlığa düşmüştür, "*Prinz von Homburg*" ve "*Hermannschlacht*" dramları ile yukarıda sözü geçen imha ettiği romanını kitapçılara götürmüş, ancak geri çevrilmiştir. Dostları da onu terk etmiştir. Hatta ailesinde en çok sevdiği Ulrike de ondan yüz çevirmiştir. Onun için artık intihar etmekten başka çare yoktur. Daha çocukluğundan beri kafasına koyduğu intihar etme düşüncesini gerçekleştirme zamanı gelmiştir. Hayattan ümidini kesmiş olan kanser hastası Henriette Vogel ile 21 Kasım 1811 günü Berlin'de Wannsee kenarında intihar etmiştir. Heinrich, önce Henriette'yi tabanca ile kalbinden vurur, ardından silahı kendi ağzına dayar ve tetiği çekip kendisini de öldürür. Heinrich'in ardında bıraktığı bir sayfalık intihar mektubunda şu sözü dikkat çekmiştir:

...Asıl mesele şu ki*: Bana bu gezegende hiçbir zaman bir yardım eli uzanmadı*.

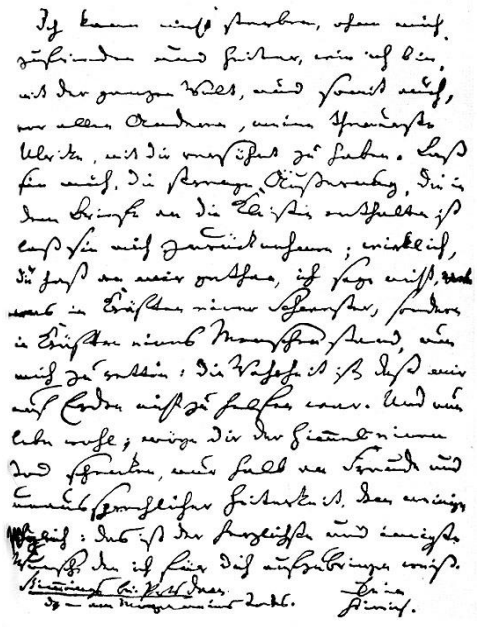

Resim 1: Heinrich von Kleist'ın Mezar taşı

Pek çok yazınsever için bir ziyaret noktası olan bulundukları mezar, 2011'de olayın 200. yıldönümünde yenilendi. Orman içi yolların düzenlemesi yapıldı ve biraz daha turistik bir hale getirildi. Naziler döneminde değiştirilmiş olan mezar taşı ters çevrilerek Henriette Vogel'in ismi eklendi ve aslında orijinalinde var olan Max Ringin sözleri yeniden yazıldı: Er lebte sang und litt in trüber, schwerer Zeit, er suchte hier den Tod und fand Unsterblichkeit. Türkçesiyle: *Zor ve sıkıntılı zamanlarda yaşadı, şarkılar söyledi ve acılar çekti, burada ölümü aradı, ölümsüzlüğü buldu*.

Yıllardır pek çok sanatçı eserlerinde bu olayı konu etti. Avusturyalı yönetmen Jessica Hausner'te çektiği, aynı yıl Cannes Film Festivali'nin *Belirli Bir Bakış* bölümünde gösterilen *Amour fou* adlı filminde bu ilişkiyi anlatır. Filmin en etkileyici sahnelerinden birinde Heinrich, yalnız ve sevgisiz ölmek istemediğini, acısını anlayacak bir ruh eşi, birlikte ölüme gideceği bir sevgili aradığını söyler.

Kleist'in 21 Kasım 1811 sabahı yazdığı intihar mektubu.

"Bütün dünyayla ve her şeyden önce seninle uzlaşmadan sevgili Ulrike, şu anda olduğu gibi rahat ve huzurlu ölemem. Bana yazdığın mektupta başvurduğun güçlü ifadelerden vazgeç: Bırak onların hükmünü kaldırayım; gerçekten de beni kurtarmak için gücünün yettiği her şeyi yaptın, yalnızca bir kız kardeş olarak değil fakat bir insan olarak da yapılabilecek her şeyi yaptın. Asıl mesele şu ki: Bana bu gezegende hiçbir zaman bir yardım eli uzanmadı. Ve artık hoşça kal: Tanrı sana benimkinin yarısı kadar olsa bile, keyifli ve tarifsiz mutluluk içerisinde bir ölüm bahşetsin: Bu senin için düşünebildiğim en içten ve en büyük dilek."

Resim 2: Kleist'in intihar mektubu.

Stefan Zweig, diğer şairlerin daha mükemmel yaşadığını, Kleist'ın ise mükemmel öldüğünü, ondan daha fevkalade ölen olmadığını söyler.[79] Buna benzer bir görüşü de Ernst Fischer dile getirir. Ona göre Goethe hayatını, Kleist ise ölümünü sanat eserine dönüştürmüştür.[80] Nitekim ölümüyle bütün dikkatleri üzerine çeken Kelist'ın eserleri ölümünden sonra büyük ilgi görmüştür.

5.3.1.3. Kleist'ın Gerçek Hayatının Eserdeki Yansımaları

En başta Kleist'ın iç monolog yoğunluğu dikkat çekiyor. Yazar aslında bu anlatım tekniğini kullanarak Kleist'ın kişilik özelliğini gözler önüne seriyor ve okuyucuya hissettiriyor. Kleist için yoğun olarak iç monolog anlatım tekniğinin kullanılmasının sebebi onun hastalık ve sorunlarıyla ilintili. Kitapta da birçok yerde belirtildiği gibi Kleist, yaşadıklarının etkisiyle psikolojik buhranlar yaşıyor, gitgide içine kapanıyor ve en sonunda hiç bir şekilde insanlarla iletişime geçemez,

[79] Stefan Zweig, *Kendileri ile Savaşanlar. Kleist, Nietzsche, Hölderlin*. (Çeviren: Pof. Dr. Gürsel Aytaç), Türkiye İş Bankası Yayınları, 1. Baskı, Ankara 1988, s.53
[80] Ernst Fischer, "Heinrich von Kleist", in: *Aufsätze und Essays*, 1987, s. 549

konuşamaz bir hale geliyor. Doktorunun çabalarıyla bu durumu atlatıyor gibi görünse de tam olarak yapamıyor.

> *"Kuşkusuz Wedekind'e gönül borcu vardı. Hiç çekinmeden ve soru sormadan ölümcül bir hastalığı kabul edercesine korumasına almıştı onu. Evet onu kurtarmıştı, belki, ama kurtarıcının peşinden her yere gitmesi gerektiğini düşünmüyordu. Böyle bir kural var mıydı?"*[81]

Bu nedenle, birçok yerde diğer insanlarla iletişime girmek yerine sessiz kalmayı tercih edip onları içten içe düşünceleriyle cevaplıyor, kendisinin yapması gerekenleri kafasından geçiriyordu.

> *"Özellikle güvendiği insanlardı bunlar. Ruhunu kaplayan sevgisizliği, serzenişleri ve sıkıntılarını yansıtmadan edemiyordu. Başka türlü olmasına olanak yoktu; ona katlanılması gerekiyordu. Bu oldukça aşırı bir istek olsa bile…"*[82]

Kleist, içinde bulunduğu zor yaşam koşullarının, ailesiyle olan anlaşmazlıklarının, anne-babasını genç yaşta kaybetmiş olmanın, gönül ilişkilerindeki başarısızlıklarının ve eserlerinin beklediği etkiyi yaratamamasının verdiği düş kırıklıklarının sonucu olarak psikolojik sorunlar içine girmişti. Birçok kez sinir krizleri yaşıyor, uzunca süreler tedavi görmesi gerekiyordu. Kleist'ın bu kontrolsüz durumu eserin henüz başlarında,

"Bu öneriye gereksinim duyacak kadar alçaldıysam eğer, size teşekkür ederim doktor. Şimdi kendimi frenlemeliyim artık, bütün bu insanların gözleri önünde başımı ellerimin arasına almamak için."

ve daha sonraları ise

> *"Ruhunun derinliklerindeki müziğin susmuş olmasının ona ne denli acı verdiğini doktora anlattığını anımsadı birden. Paris'te, tek başına odasındayken sinirlerini geren o kötü sesleri artık duyamıyordu. Başını*

[81] Christa Wolf, *Hiçbir Yerde*, s.35
[82] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.18

çatlatacak kadar ağrıtan, zaman zaman artan ve ona dünyanın eksenini değiştirmeyi düşündürecek ölçüde azap veren o sesler yoktu artık.''[83]

cümleleriyle okura gösteriliyor.

16 yaşındayken Prusya ordusunun mensubu olarak Ren bölgesinde Fransızlara karşı mücadele etti.

"Kleist ona hak verdi. Daha on beş yaşında Prusya Kralının hizmetindeyken bu bölgeyi ele geçirdiklerini söylemekten kaçındı. Başka bir yaşamın parçasıydı olanlar ve o günlerden bu yana tam on yıl geçmişti. Sözcüklere bağlı kalmasaydı çoktan unutulmuş anılar olacaktı hepsi…''[84]

Bu mücadele nedeniyle Ren, o zaman henüz küçük bir yaşta olan Kleist'ın ruhunda derin izler bıraktı. Bu izler, *"Ren, dedi Kleist dikkatlice, oraları tanırdım öteden beri''*[85], sözleriyle daha iyi anlaşılıyor.

Kleist, intihar ettiği 1811 yılından çok önce de intihar etmeyi düşünürdü. O, yaşama ve insanlara her zaman yabancı oldu. Daha 10'lu yaşlarının başındayken yeğeni Karl Otto Pannwitz'e birlikte intihar etme sözü verdi, yeğeni 1795 yılında intihar etse de Kleist o yıl bunu yapmadı.[86] Çocukluğundan itibaren ona eşlik eden kendini kötü hissetme duygusu da 37. ve 38. sayfalarda,

"Doktor, benim şanssızlığım, katlanmak zorunda kaldığım bağımlılıkların beni boğması, kendimi onlardan kurtardığım zaman da ruhumun parçalanması. Yıllar geçtikçe azalacağına daha da kahredici hale gelen o kendini kötü hissetme duygusu.[87]*''*,

sözleriyle Kleist'ın ağzından dile getiriliyor.

---

[83] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.48
[84] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.17
[85] Christa Wolf, a.g.e., s.17
[86] Atli M. & Tuncer C., *Heinrich von Kleist'ın "Michael Kohlhaas" Adlı Yapıtını Kadercilik-Varoluşçuluk Bağlamında Okuma Denemesi*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Samsun 2016 s.33
[87] Christa Wolf, *Hiçbir Yerde*, s.37-38

Paris'e gidip Kant'ın "*gerçek, ulaşılmazdır*" felsefesini tanıyınca dünyayı algılayışı ve düşünce biçimi sarsılan Kleist'ın bu konudaki düşüncesi esere, *"Felsefenin temel taşları değiştirilmiş, düşüncenin dayandığı temel yok edilmiş,"*[88] şeklinde yansıyor:

Kleist, eserleriyle istediği başarıyı yakalayamayınca geçim derdine düşmüştü. Bu sırada, aslında sevmediği birçok işi, maddi getirisi için yapmak zorunda kaldı. Yazar, Kleist'ın gerçek hayatında yaşadığı bu ikilemi,

> *"Bunu siz mi söylüyorsunuz? Ne yazık ki, markilik artık iyice gözden düştü ve yoksullaştı. Ne yapmalı öyleyse? Zar atalım. Fransa ya da Prusya. Bir görev ya da edebiyat. Kendini alçaltma, bunun karşılığında da belli bir gelir ya da yoksulluk ve kesintisiz bir bütünleniş,"*[89]

cümleleriyle okura aktarıyor.

Alman Yazınının en büyüklerinden olmak, hatta Goethe'nin yerine geçmek isteyen Kleist[90], kitapta da birçok yerde kendisi ve Goethe arasında benzerlik kurmaya çabalıyor: *"Goethe de sanırım uzun zaman şiir yazmadı."*[91] *"Şimdi tam olarak o doğru sözcüğü bulamıyorum, dedi Kleist, ama bazan onun yaşama yabancı olduğunu düşünüyorum."*[92]

Wilhelmine ile başarısızlıkla sonuçlanan nişanlılık süreci de Kleist'ta psikolojik yaralara sebep olmuştu, bu yaralar da kitapta dramatik bir şekilde gösteriliyor:

> *"Bir insanla uyum sağlamak için harcanan onca saat; ve sevgiden kör olup nefretle bilenmek. Ötekinin yönelttiği her kınamayı ve hor görmeyi önceden sezmek. Ne çılgınlıktır, dikeni kendi etine batırmak! Ve o, öteki? Sizin varlığınızdan hiç etkilenmeden sapasağlam kalıyor. Hele bir de acılarınızın hesabını ona soramamak. Kazandığı zaferi söküp alacağım ondan."*[93]

---

[88] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.47
[89] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.65
[90] Arif Ünal, *Heinrich von Kleist'ın Eserlerinde Hak ve Adalet, Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi; Bd:2 Nr.: 28 Sakarya 2012, s.109-126*
[91] Christa Wolf, *Hiçbir Yerde*, s.91
[92] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.92
[93] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.92

Okulu bitiremedi, askerliğe katlanamadı, yazıları da başarılı olmadı. Bunca başarısızlık doğal olarak Kleist'ta kendine güvensizlik ve kendini suçlama psikolojisi yarattı. İçinde bulunduğu bu psikoloji de kitabın 40. sayfasında, *"Kimim ki ben? Rütbesi bile olmayan bir asker. Bilimden uzak bir öğrenci. Görevi olmayan bir devlet memuru. Yapıtsız bir yazar,"*[94] şeklinde gösteriliyor.

Yaşamındaki tüm zorluklara rağmen hayata tutunacak yeni bir dal bulmaya çalışıyordu. Bunlardan biri de vatan sevgisi ve milliyetçilikti. Katı bir Alman milliyetçisi olan Kleist, dönemin Fransız egemenliği altındaki düzeninden son derece rahatsızdı. Bir yazısında,

> *"Zaman yeni düzenler getirecek gibi görünüyor ve biz sadece eski düzenin yıkılmasını görmekle kalmayacağız. Avrupa'nın bütün medenî bölümü büyük tek bir zenginler sistemi oluşturacak ve tahtlara Fransa'ya bağlı yeni prens hanedanları oturacak."*[95],
>
> diye yazmıştı.

Düzenden duyduğu rahatsızlık kitapta da açıkça görülüyor: *"Düzen! Evet: Dünyamıza düzen egemen. Ama söyleyin bana: Bu haliyle hala güzel mi sizce?"*[96] Christa Wolf'un Kleist'a söylettiği bu kurmaca cümle, bizce aslında kendisinin içinde yaşadığı düzene de bir eleştiridir.

5.3.2. Karoline von Günderrode

Yazarın vermeye çalıştığı mesajı daha iyi anlayabilmek ve yorumlayabilmek adına, Kleist bölümünde yaptığımız gibi, eserdeki kurmaca Günderrode'yi ele almadan önce, gerçek, romanımıza konu olan şair Günderrode'ye değinmeyi de uygun bulduk.

5.3.2.1. Gerçek Günderrode

Karoline von Günderrode 11 Şubat 1780 yılında 6 çocuklu varlıklı ve saygın bir ailenin en büyüğü olarak dünyaya gelmiştir. Babası yazar ve meclis üyesi Hector Wilhelm von Günderrode, annesi ise Luise Sophie Victorie Auguste Henriette Friedrike von Günderrode'dir.

---

[94] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.40

[95] Acar Sevim, *Heinrich von Kleist'da Alman Birliği Fikri*. Diyalog, 2013/2: 1-15

[96] Christa Wolf, *Hiçbir Yerde*, s.71

Karoline hayatının ilk dönemini Hanau'da geçirmiştir. 6 yaşındayken babasını, 14 yaşındayken de kız kardeşi Louise'yi tüberkülozdan kaybetmiştir. Bu olumsuz durumlar hayatını kötü bir şekilde etkilemiştir. Babasının ölümünden sonra çok fazla ekonomik yönden zorluk çekmişlerdir. Bu maddi zorluklardan dolayı annesi Günderrode'yi 4 Nisan 1797 yılında Frankfurt'ta ki aristokrat kadınların olduğu manastıra göndermeye karar vermiştir. Burada Latince, Fizik, Kimya, Mitoloji, Felsefe, Tarih ve Edebiyat dersleri görmüştür. Kronik hastalığı olan görme rahatsızlığı sebebiyle sürekli göz ve baş ağrıları çekmesine rağmen eğitimini sürdürmüştür.

Offenbach'ta Sophie von La Roche adındaki kadın yazarla ve onun torunları olan Bettina, Clemens ve Gunda Brentano ile tanışmıştır. Bettina ile çok yakın bir dostluk bağı kurmuştur ve Bettina onu sürekli manastırda ziyaret etmiştir. Karoline Bettina'dan 5 yaş büyük olduğu için onun akıl hocası olmuştur. Genç Bettina aşk, din, tarih, yazın ve felsefe alanındaki düşüncelerini ve yazılarını Günderrode ile paylaşmıştır.

1799 yılında ilk aşkı olan tarihçi Friedrich Karl von Savigny ile bir partide tanışmıştır, ona tutkuyla aşık olmuştur. Günderrode evlenmeyi ümit ediyordu. Fakat Savigny entelektüel açıdan daha yüksek olan Günderrode ile ilişkilerinin yürümeyeceğini söyleyip ayrılmak istemiştir. Bu ayrılığın Günderrode'nin kişiliği açısından ona iyi geldiğini söylemiştir. Friedrich Karl von Savigny daha sonrasında Brentano ailesinden biriyle evlenmiştir. Bu ayrılık sayesinde kendini drama yazmaya adamıştır ve eserlerinde geleneksel olarak kalıplaşmış olan cinsiyet rolleri ve burjuva hayatı üzerine eleştiriler yapmıştır. Eserleri *Gender Studies*(Cinsiyet Çalışmaları) ve *Feminizm* için önemli kaynaklar olmuştur.

1804 yılında en büyük aşkı olan filozof ve araştırmacı Friedrich Creuzer ile tanışmıştır. Fakat Creuzer Heidelberg'te kendinden 13 yaş büyük bir profesörle evliydi. Aslında çirkin bir adamdı, ama tanınıyor ve seviliyordu. Günderrode ona evli olmasına rağmen çok aşıktı ve Creuzer de onu seviyordu. Aralarında çok güzel bir ilişki vardı. Aynı kişiliklere sahiplerdi ve çok iyi anlaşıyorlardı. Birbirlerinin çalışmalarını teşvik etmişlerdi ve ayrıca ortak ilgi alanlarını paylaşmışlardı.

Günderrode eşinden ayrılması için Creuzer'i ikna etmeye çalışmıştır. Creuzer bu durumu eşiyle paylaştığında eşi kabul etmişti. Ama Creuzer'in arkadaşları Günderrode ile ilişki yaşaması fikrine sıcak bakmamışlardır. Bu durum Günderrode'de kaygı bozukluğuna ve depresyona yol açmıştır. Arkadaşları Creuzer'i boşanmaktan vazgeçirmişlerdir. Günderrode'nin saygı duyulacak bir ev hanımı olmayacağı hakkında bütün arkadaşları hemfikir olmuşlardır. Creuzer Günderrode'ye ayrılık mektubu yazmıştır. Fakat Günderrode bu mektubu çok mantıksız bulmuştur ve Günderrode'nin aklında aslında kimlik değiştirip ülkeden kaçma fikri vardır. Günderrode ona olan aşkını şu sözlerde dile getirmiştir.

> "*Hayatımın geri kalanı sana adalı güzel arkadaşım. Ne kadar koşulsuz bir sevgi bu. Her zaman sana aitim. Senin için ölürüm. Her zaman sende beni sev. Zaman yok ve aramızda hiçbir koşul yok. Aşkının kaybına dayanamam. Beni asla bırakmayacağına söz ver. Sen, hayatımın aşkı, ruhumu asla bırakma. Gör, her şey daha özgürleşiyor ve saflaşıyor dünyada. Kader fethedildi artık. Sen bütün kaderinle benimsin. Artık kimse seni benden ayıramaz. Seni ben kazandım."*[97]

1804 yılında *Gedichte und Phantasien* isimli, içinde şiirlerinin olduğu kitabını yayınlamıştır. Bir sonraki sene yine çok önemli olan eseri *Poetische Fragmente'* yi yayınlamıştır. Bu eserlerle Goethe ve Brentano onu çok yetenekli olarak tanımlamışlardır. Her iki kitap, Avrupa romantizminin en güzel şiirlerini içeriyordu. Özellikle *Hochroth* şiiri büyük yankı uyandırmıştı.1806 yılında ise *Udohla, Melete, Nikator isimli* dramlarını yayınlamıştır. Drama ve şiirlerinde aşk, din, özgürlük, özlem ve ölüm üzerine yazmıştır. Tüm bu eserlerini kadın olduğu çok belli olmasın diye *Tian* ismiyle yayınlamıştır.

Dramlarını yayınladığı aynı sene olan bir mektup almıştır. Bu mektup Creuzer'in arkadaşından gelmiştir. Gerginliğe ve strese dayanamayan Creuzer hastalanmıştır. Arkadaşına durumunun ağırlaştığını ve ayrılmak istediğini söylemesi için mektup yazdırmıştır. Bu mektubu alan Günderrode yıkılmıştır ve Ren nehrinin

---

[97] Bettina von Arnim, *Die Günderode*. Mit einem Essay von Christa Wolf. Frankfurt/M. Insel TB 1992

kenarına gitmiştir. Burada, 26 Temmuz 1806'da kendine hançer saplayarak yaşamına son vermiştir. 26 senelik kısa hayatına çok fazla şey sığdıran Günderrode yüzyıllar geçmesine rağmen unutulmayan bir şair olmuştur.

Burada hayatı ve problemlerinden kısaca söz edeceğimiz Günderrode, aristokrat bir aileden gelmiş ve kendi zamanında kadınların yaşadıkları problemler ve onlara dayatılan çeşitli kalıplara karşı duran bir kişilik olarak karşımıza çıkmıştır. Kendisi aynı zamanda çok başarılı bir romantik şairdir. Yaşadığı yıllarda (1780-1806) kadınların onun başardıklarını başarması oldukça zordu. Birçok kadın aynı sorun ve düşüncelere sahip olmasına rağmen, bunu ne dile getirebiliyor ne de başkaldırabiliyordu. Aynı zamanda kadın yazar ve şair sayısı da oldukça azdı. Günderrode tüm bu engellere ve zamanının ötesinde düşünüp hareket edebilen bir kişi olmasıyla bugün bile hatırlanmaktadır.

5.3.2.2 Karoline Von Günderrode'nin Problemleri

Karoline von Günderrode bunalımlarla geçmiş kısa bir hayat yaşamıştır. Kendisi henüz 26 yaşında iken hayatına son vermiştir. 1786 yılında babasının ölümünden sonra, aile sadece küçük bir emekli maaşı geçinmeye çalıştı ve zor koşullarda yaşadı.

Karoline'in ilk yılları, onun ve annesinin arasında soğukluğa yol açan bir miras anlaşmazlığıyla geçti. On yedi yaşında, Frankfurt am Main'deki Cronstetten-Hynsperg soylular onu '*Stiftsfräulein*'(manastır kızı) olarak kabul etti. Manastır, eski Limpurg ailelerinin yoksul kadın üyelerine maddi geçim sağlamıştır. Üyeler mütevazı bir yaşam tarzı benimsemişti. Karoline felsefe, tarih, edebiyat ve mitoloji okudu ve dopdolu, aynı zamanda da kendi ayakları üstünde durduğu bir yaşam için derin bir özlem çekiyordu. Fransız Devrimi ona ilham verdi.

Kendi içine dönüş yapmıştır, bu dönüşlerde, kendi içinde bir orantısızlık yaşadığından, değişken olduğundan ve kendiyle kavgalı yapısından söz etmektedir. Zamanının kadınlara biçtiği rol, ona kendisini mahkûm gibi hissettirir. Brentano'ya yazdığı bir mektupta şöyle demiştir:

> *"Çoğu zaman vahşi savaş ve kaosun ortasına kendimi atmak için hiç de feminen olmayan bir arzu duyuyorum. Neden bir erkek olmadım ki! Kadınsı erdemler ve mutluluklar için hiçbir isteğim yok. Sadece vahşi, olağanüstü, parlak şeyler ilgimi çekiyor. Ruhumda talihsiz ama değiştirilemez bir dengesizlik var ve bir kadın olduğum ve bir erkeğin gücüne sahip olamayacağım için öyle de kalmalı. Bu yüzden bu kadar yalın ve kendimle uyumsuzum."*[98]

Hayatını etkileyen önemli bir başka şey ise onun kendi karakteri ve istediği enerjik yaşam tarzı arasındaki çatışmaydı. Yazdığı yazılarla, burjuva toplumunun o zamanki ideallerini ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini eleştirdi. Yakın arkadaşı Bettina von Arnim'e *"Kadınlık ve erkeklik, bildik anlamlarıyla ele alınacak olursa, insanlığın engelidir"* diye yazan Günderrode, toplumdaki cinsiyet rollerinin sabitlenmiş zorunluluklardan oluşmasını hep eleştirdi. Bu durumu

> *"Biz kadınlar için çok önemli olan siz erkekler,aslında umarsız bir ikilem içindesiniz. Sizi aşan işlerin gelişiminden olumsuz etkileniyorsunuz; oysa bu gelişmelerin çoğu kez birbirleriyle hiç iligisi yok. Biz, insanın varoluş bütünlüğünü aramaktayız, ama bulamıyoruz ne yazık ki!"*[99]

Bunun için de yazdığı oyunlarda güçlü kadınlara kahramanlık özellikleri yükleyerek şablonlaşmış yazma biçimlerini ve burjuva toplumunun değerlerini ters yüz etti. Bir yandan özgürlükçü düşünceleri öte yandan içinde yaşadığı toplumun kadın imgesi arasındaki ikilemi yaşarken, 1804'te *Gedichte und Phantasien* ve 1805'te *Poetische Fragmente* adlı kitaplarını bir erkek adı olan Tian mahlasıyla yazdı. Gunda ve Clemens Brentano'yla yakın arkadaş oldu; Schelling, Fichte, Schlegel ve Novalis'ten etkilenerek eserlerinde onların izlerini sürdü. Geleneksel olarak Günderrode, ağırlıklı olarak aşk, ölüm ve efsane temaları ile ilgilenen yetenekli bir şair olarak algılandı, ancak kadın eşitliği konusu, Hildgund'un kısa

[98] Sibylle Duda, "*Karoline von Günderrode*", *http://www.fembio.org/english/biography.php/woman/biography/karoline-von-guenderrode/* (13.03.2019)
[99] Christa Wolf, Hiçbir Yerde, s.86

oyunuyla ilgili kritik bir dikkat konusu oldu. Bu, Christa Wolf'un öncülüğünü yaptığı Günderrode'ye olan feminist ilginin canlanmasının bir sonucudur.

Yaşadığı topluma ve toplum yapısına uyum sağlayamadı ve mutlu olamadı. Toplum ve cinsiyet ayrımları ona hiçbir zaman doğal gelmemiştir. Günderrode'nin yaşadığı dönem kanlı savaşlara yol açan Fransız Devrimi ve 1800'lü yılların başında küçük parçalar halinde birçok Alman devletinin bulunduğu döneme denk geliyordu. 1800'lü yılların başı aynı zamanda erkek egemen bir aile yapısına ve toplumsal hayata sahip Alman topraklarında feminist hareketlerin kıvılcımlarının ilk görülmeye başlandığı zamanlardı.

Günerrode, zamanının Sapphosu[100] olarak da adlandırılırdı. Bir Afrodit kültü rahibesi olan Sappho, bağlı bulunduğu kültün de kendisine vermiş olduğu rahatlığa dayanarak özgürce içinden geçeni söylemiş, açık ve yürekli bir tutum sergilemiştir. Dilindeki bu içtenlik ve açıklık sayesinde eserleri, tüm ardıllarını ve benzerlerini geride bırakarak yüzyılların ötesine geçmiş, çağlar boyu öykünülmüş, eleştirilmiştir. Belki de bu türden kadınsı duygularının azlığı erkeksi duygularının çokluğu, istediğini özgürce söyleyebilme isteği sebebiyle, Günderrode'ye de bu isimle hitap etme gereği duymuşlardır.

Hayatı boyunca sağlık problemleri yaşadı. Baş ağrısı ve göz ağrısından şikayet etti. Geçici görme bozuklukları, kataraktı işaret ediyordu ve aynı zamanda solunum problemi vardı. Aşk hikayeleri onun solunum problemini iyileştiriyordu. Fiziksel sorunlarının yanısıra aynı zamanda ruhsal sorunları ve tedirginlikleri vardı.

5.3.2.3 Eserde Günderrode

Şimdi de eserden alıntılarla Günderrode'nin nasıl betimlendiğini ve gerçek hayattaki haliyle karşılaştırılmasını inceleyelim.

---

[100] Sappho bugünkü adıyla **Midilli olan "Lesbos**" adasında doğmuş, Antik Yunan şairidir. Doğumu yaklaşık olarak MÖ 630 ile 612 arasında, ölümü ise MÖ 570 olarak kabul edilir. Eşcinsel kadın şair Sappho'ya atfen, ***Lesbos*lu** anlamına gelen **lezbiyen** sözcüğü 1800'lü yıllardan itibaren *kadın eşcinsel* anlamında kullanılmaktadır. **Lesbos/Lesvos:** Bu ismin, bu adada ilk defa iki kadının birbirleriyle evlenmesinden dolayı böyle bir anlam değişikliğine uğramıştır.

Kitabın giriş cümlelerinden birisi olan ve Günderrode'ye ait olan *"İşte sırf bu nedenle bana öyle geliyor ki, sanki tabutumda yatıyorum ve her iki benliğim şaşkın şaşkın bakıyor birbirine"*[101] cümlesinde, Günderrode'nin farklı iki kişiliği olduğundan bahsediyor ve kendisinin de kabul ettiği üzere bu iki kişiliğinin sürekli birbirine baktığını ve kişilikleri arasından kaldığını anlıyoruz.

6. Sayfadaki şu cümlede ise gerçekte karşılaşmayan iki edebi kişiliğin bir araya gelmesinden bahsediliyor. Ayrıca bulundukları yer, iki ana karakterden birisi olan Günderrode'nin gerçekte hayatına son verdiği noktadır.

> *"Mutluluk benim olmadığım yerdedir. Günderrode, o kadın, dar sınırlar içinde sıkışmış, düşünceli, açık fikirli ve geçmişle bağlantısız ölümsüzlüğü yaşamak ister. Görünürü görünmeyene kurban etmeye kararlı. Karşılaşırlar: Beklenen efsane. Ren Nehri civarındalar. Onları görüyoruz. Uygun bir yer."*[102]

Günderrode, küçüklüğünde babasının ölümünün ardından taşındığı Hanau'da soylu ve genç kızların girebildiği manastırdan ve oradaki kötü günlerinden bahsediyor.

> *"Pişmanım şimdi; keşke o manastırda, o loş odanın içinde kalsaydım. Dar yatağımın üzerinde, baş ağrılarıma direnerek. Oysa ne yaptım? Sarsılarak yol alan bir arabanın içinde Frankfurt'tan hareket ettim."*[103]

Günderrode'nin hem dünyadaki sabit, hem de hayatın getirdiği belirli bazı kurallara karşı gelip onları tanımamaktadır. "*Dünyada olup bitenler beni hiç mi hiç ilgilendirmiyor. Geçerli kurallar, amaçlar ve istekler tümüyle bana ters geliyor."*[104]

---

[101] Christa Wolf , Hiçbir Yerde, s.5
[102] Christa Wolf a.g.e., s.6
[103] Christa Wolf a.g.e., s.7
[104] Christa Wolf a.g.e., s.8

Gerçek hayatta olduğu gibi eserde de bahsedildiği üzere; Günderrode ölmeye karar verince bir doktora, insanın kendini en kolay ve rahat bir şekilde nasıl öldürebileceğini sorup öğrenmiştir.

> *"Göğsünün hemen altındaki o noktayı, hançeri saplayacağı o yeri gayet iyi biliyordu. Bir süre önce bir cerraha, yüreğinin tam olarak nerede olduğunu şaka yollu sorup öğrenmişti.O günden beri de parmağıyla o noktaya dokunup rahatlıyordu. Çok kolay ve kesin olacaktı; ama hançeri de hep yanında taşımayı hiç unutmamalıydı."*[105]

Günderrode hem Alman topraklarının ve genel olarak Avrupa'nın geçtiği bu sancılı süreci kaldıramadı ve dahil olmak istemedi hem de savaşlar ya da burjuvazi yaşam tarzı ona göre değildi. Almanya'nın içinde bulunduğu durumdan da memnun değildi. Tüm bu problemler ve yaşadığı uyum sorunu onu hayatı boyunca melankolik bir tutumla yaşamaya itmiştir. Bir şekilde sorunları aşmalı ve içinde sıkıştığı kabuğu kırmalıydı.

> *"Yaralı, utanç içinde ve cesaretini yitirmiş bir durumdaydı şu an. Şiirlerini yayınlatmış olduğuna pişman değildi aslında; sınırı kolaylıkla ve bilmeden aşmıştı. Onu ve dünyayı birbirinden ayıran o sınırlar çoktan aşılmıştı artık.'Tian' takma adının ardında saklı o gizli iç dünyasını ne Clemens, ne de bir başkası anlamalıydı."*[106]

Fiziksel sorunlarının yanısıra aynı zamanda ruhsal sorunları ve tedirginlikleri vardı. Tian adıyla şiirler yazmasının altında yatan sebepler de vardı elbette ama bu sebepleri kimse bilmiyor ve bu takma isim ona karşı olan tutum ve davranışlarda etkili oluyordu.

---

[105] Christa Wolf a.g.e., s.9
[106] Christa Wolf, a.g.e., s.21

> *"Tian takma adıyla şiirler yazan bu kadın bekar ve soylu biriydi. Ona nasıl seslenmeliydi acaba? Neden bu kadar tedirgindi? Şiir yazan bir kadına 'Bayan' demek uygunsuz geliyordu Kleist'a. Söze nasıl başlayacağını bilmediği zaman asla konuşmak istemezdi. Bettine'nin ona 'Lina' dediğini duymuştu…"*[107]

Takma adla da olsa şiir yazmak, gerçek hayatta olduğu gibi eserdeki kurmaca hayatta da her zaman iyi gelmiştir, gerçek anlamda kendini bulduğunu,

> *"Şiirlerimde kendimi bulduğumu, aynadaki görüntü kadar netleştiğimi, kendimi ve kendimle birlikte her şeyi aştığımı kabul ettiğinizi neden söylemiyorsunuz bana?"*[108]

cümlelerinden de çok iyi anlamaktayız.

6. NEDEN KLEİST VE GÜNDERRODE ?

Yazar, eserinde de yer verdiği sorunları, kendisi gibi yaşadıklarını düşündüğü Kleist ve Günderrode'nin adeta canlı tanıklık yaptığı tarihsel bir ortam içerisinde, gerçek anlamda bir araya gelmemiş olan iki yazarı aynı ortamda buluşturarak işlemektedir. Onları rahatsız eden olgu içinde yaşadıkları zaman ve onun getirdiği düş kırıklığıdır. Her iki şahsiyet de idealist olmaları yüzünden Fransız Devriminin temelinde yatan düşünce sisteminin yerine restorasyonun bedeli olarak yüzeyselleşmeyi ve ortak değerleri umursamamayı tercih eden bir topluma ayak uyduramayıp dışlanmışlardır. Kleist'in ve Günderrode'nin kurgusal olarak 1804 yazında karşılaşmaları ve Christa Wolf'un özellikle bu iki yazarı seçmesi, kendisi için yaşadığı zamanda kadın yazarlara ve entelektüellere uygulanan baskı, siyasi güç ve sansürden kaçışın bir yolu

[107] Christa Wolf, a.g.e., s.19
[108] Christa Wolf, a.g.e., s.33

olmuştur.[109] Bu tarihi benzerlik ve problemli ortam yazara güncel anlamda kullanabileceği bir materyal olarak da görünmüştür.[110]

Kleist ve Günderrode'nin karşılaşmalarının çerçevesini her bireyin o dönemin belli olgularını simgelediği seçkin bir topluluk oluşturmaktadır Sanat ve bilim alanında isim yapmış birçok insan bu topluluk içerisinde buluşturulmaktadır. Bütün hepsi de değişik açılardan zamanın önemi ve insanın lehine olan olgularından söz etmektedirler. Sadece Kleist ve Günderrode bu ortamda adeta dışlanmış iki insan gibidirler. Düşündüğünü uygulamaya geçirememe her iki roman kahramanı da bazı kararlar vermeye mecbur etmektedir. Yazarak, üzerlerindeki baskıdan düşünce yoluyla da olsa kaçma denemesi içerisindedirler.*"Evet, dedi Günderrode, bizi saran baskıdan düşünce yoluyla kaçmayı denememiz çok doğal. Gerçek anlamda kaçmamız nasıl olsa olanaksız."*[111]

Yaşadıkları dünya içerisinde bireysel ve toplumsal bir beraberlik pek mümkün görünmemektedir. Önlerinde sadece iki seçenek olduğunu düşünmektedirler. Ya sanata sığınacaklar ya da kapitalizmin pençesine takılacaklardır. Çünkü her ikisinin de ortak noktası, politik ideallerin kapitalist anlayış içindeki bir devlet yapısıyla bağdaşmama ilkesidir. Her ikisi de kendi doğalarının dış etkenlerden etkilenmesinin endişesini yaşamaktadır. Kleist ve Günderrode birinci yolu seçmişlerdir. Artık gerçek hayat onlar için sadece yazında yaşamaktadır ve yazın, hayallerin ideallerin gerçekleştiği tek yer olmaya başlar.

Kleist ve Günderrode anlatıya dahil edildikten sonra topluluğun sürdürdüğü konuşmaları izlerler ve en baştan rolleri ile ilgili ip uçları verirler. Kleist içine kapalı, kendisiyle kavga halinde olan keskin fikirli bir *Hamlet*'i andırır, Günderrode ise hassas bir kadın kahramanın rolünü oynamaktadır. Kleist daha ziyade politik konularda konuşur. Günderrode ise insan ilişkileri ile ilgili konularda söz sahibidir.

---

[109] Sonia Hilzinger, *Christa Wolf:Suhrkamp Basisbiographie.* Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2007, s.95

[110] Teresa Hörnigk, *Schriftsteller der Gegenwart Christa Wolf.* Berlin: Volkseigener Verlag,1989, S.211

[111] Christa Wolf, a.g.e., s.79

Yazar her iki kahramanının toplumdan dışlanma sebeplerini onların bu kişilikleri ve içinde yaşadıkları, aklın ön plana geçtiği devirlerle ilişkilendirmektedir.[112] Anlatının çerçevesini oluşturan küçük topluluk görünüşte son derece neşelidir. Ama bu durum Kleist'in üzerinde ters bir etki yaparak duyduğu rahatsızlığı daha da pekiştirmektedir. Kleist ve Günderrodenin durumları birbirine benzediği için hemen karşılıklı bir yakınlaşma doğar. Beraberce yapılan bir yürüyüş esnasında ikisi arasında çok özel bir diyalog başlar.

Günderrode ve Kleist'ın yürüyüş yapmak üzere gittikleri mekân her ikisinin de görüntüdeki rollerini bir kenara bırakıp toplum baskısından kurtuldukları farklı bir yerdir. Topluluktaki beraberlik ise buna karşılık çok yüzeyseldir ve her ikisi de bunun farkındadır. Ancak bu yüzeysel fikir ayrılıklarının yanı sıra gittikçe daha derin fikir ayrılıkları da ortaya çıkmaktadır.[113]

Özellikle Kleist ve Savigny Fransa ile ilgili bir konuda uzlaşamayacakları bir noktadadır. Savigny Kleist'ın halk devriminden sonra ortaya çıkan gerçeklerin önceleri ortaya atılan ideallerle bağdaşmamasından duyduğu endişeyi aşırı duyarlılık olarak nitelendirmektedir. Ona göre felsefe körü körüne inanılacak bir şey değildir ve hayata idealizmle yaklaşılmamalıdır. Bu Savigny'e göre bir kuraldır.

> *...Fransız Devriminin küçük bir kalıntısı mı bu yoksa? […]yani duygu ile eylem dünyasının birbirinden arınmış ve ayrı kalması gerektiğini.[…]Bu bile düzen içinde iyi olan tek şey düşünce özgürlüğüdür.*[114]

Toplulukların temelinde iki olgu yatmaktadır. Ruh ve iktidar. Bir başka deyişle düşünme ve hareket etme ya da birey ve toplum. Kleist'ın esas rahatsızlık duyduğu durum düşüncelerini dile getirememe ya da çok fazla kamufle etme zorunluluğudur. Kitapta geçen bir diyalogda bu durum şöyle belirtilmektedir.

---

[112] Can Bulut, *Sanatçı Problematiği ve Crista Wolf*, Atatürk Üniversitesi *Sosyal Bilimler Dergisi,Erzurum, 2003, s.4-5*
[113] Can Bulut, a.g.m., s.4
[114] Christa Wolf , Hiçbir Yerde, s.46

> "*Sonucu olmayan düşünceler. Evet, aslında insanlığın ikiye bölündüğü eylem ve düşünce dünyasında bizler de yer alıyoruz. Eylemi seçenlerin devinimlerinin giderek anlamsızlaştığını fark etmiyor muyuz sanıyorsunuz? Tıpkı eylemsizlerin, düşünceleriyle ötekilerin amaçlarına engel olması gibi. Kalıcı ve kesin eylemler gerçekleştiremeyenlerin zayıf kadınsı olmaktan korkmaları gerekmiyor mu? En ufak bir itiraftan kaçınan, günlük yaşamın gereklerinden yoksun ve asla gerçekleşmeyecek istekler peşinde koşan bizler. Eylemci olabilmek ve aynı zamanda kendimize sadık kalmak olası mı?"*[115]

Topluluktaki diğer şahsiyetler gerçeğe boyun eğmelerine karşın Kleist ve Günderrode toplumdan dışlanmayı göze almışlardır. Bu dışlanma her ikisinde de kendini farklı bir biçimde göstermektedir. Kleist ve Günderrode'nin anlaşmaları biraz zordur. Kleist kadınları erkeğin kurtarıcısı olarak görmektedir. Onların sığınabilecek bir liman olmalarını arzu eder ve geleneksel güçlü bir erkek tipinden uzaklaştıkça bu ideallerine daha sıkı sarılır. Ancak Kleist'ın benliğindeki kadın ideali Günderrode'nin kişiliğinden bir hayli uzaktadır. Anlatının sonunda ikisinin de bir anlaşma noktasında olmaları dağılmış ve birbirlerini yok etmeye çalışan güçlerin bir araya getirilmesi, kadın ve erkeğin kanunların ve hislerin, çıkarın ve insanlığın barışması için ütopik bir girişim olarak adlandırılmaktadır. Kadınla erkeğin bir bütünlük oluşturması üzerine kurulu bu Romantik devir görüntüsü, içinde yaşanılan zamanla varılan bir barışıklığı hedeflemektedir. Christa Wolf kendisi de böyle bir duruma düştüğü için bir ikilemin getirdiği olumsuzlukları romanında ortadan kaldırmayı amaçlamıştır.

6.1. Romantizme Eğsinim

1929 doğumlu olan Christa Wolf, Doğu Alman İstihbarat Örgütü olan Stasi'de muhbir olarak geçmesine rağmen,[116] birçok eserinde DAC yönetimine dolaylı yoldan eleştirilerini sürdürmüştür. Çalışmamıza konu olan elimizdeki

[115] Christa Wolf – Hiçbir Yerde, s.104
[116] Yıldız Aydın, Eleştirilerin Odağında Bir Yazar Christa Wolf, s.128

eserinde, Doğu Almanya sınırları içerisinde karşı karşıya bulunduğu siyasi ortamın değişmesinden dolayı, o ana kadarki sanatçı çizgisinden sıyrılarak farklı bir bakış açısıyla toplumsal sorunları ele almıştır.[117] Bu eserde genelleşmiş metotları korumakla birlikte, bir değişim havasında olduğunu da hissettirmektedir. Ayrıca yazın kanalıyla gerçekliğe yön vermeye çalışmaktadır.

Chirsta Wolf 'un Romantik Dönem yazarlarına ilgi duymaya başladığını daha önce belirtmiştik. Bunun sebebi o döneme olan ilgisinden çok, dönemin yazarlarının hayat şartlarıydı. Wolf'un kafasında oluşan soruysa şuydu: Klasik devir gibi bir akımda yetişmiş bir yazar neslinden sonra nasıl olur da devirleri, yetenekleri, yazınları ve hayatlarıyla baş edemeyen bir yazar nesli oluşmuştur?[118] Yazar bu sorusunun cevabını alabilmek için Heinrich von Kleist ve Karoline von Günderrode'yi hayali bir kurguda bir araya getirmiştir. Wolf bir röportajında kendi sorunlarının üstesinden gelebilmek için bu iki edebi şahsiyetin hayatlarını tekrar yaşama geçirerek kendisi içinde yeni bir çıkış noktası yaratabilme umuduyla açıklamıştır.[119]

Bu durum Christa Wolf'un eski Doğu Almanya'daki kültür politikalarıyla ters düşmesinden kaynaklanmaktadır. Kendisini adeta Kleist ve Günderrode'nin yaşadığı devirdeki toplumsal baskı altında hissetmekte, yaşadığı devri eleştirememekte ve bunalıma girmektedir. Bu durumdan kurtarmak için, bulduğu yol Romantik devir başlangıcından iki yazarı alıp, onların sorunlarını yazarak, adeta öz terapi yapmaktadır.

6.2. Sistem Eleştirisi

Yayın tarihi 1979 olan Christa Wolf'un "*Hiçbir Yerde*" romanı, yukarıda da belirttiğimiz gibi, bir hayat hikâyesinden yola çıkılarak, Karoline von Günderrode ile Heinrich von Kleist'ın edebi bir kurguda buluşmasıdır. Bu eserde Wolf kenara itilmiş olmanın verdiği acıyı tarihsel iki karakterin hayatlarına tutunarak hafifletmeye çalışır. Yazar bu konuda şöyle söylemektedir:

---

[117] Can Bulut, *Sanatçı Problematiği ve Crista Wolf, s.2*

[118] Hörnigk Therese: *Schriftsteller der Gegenwart Christa Wolf,* Göttingen, Berlin,Volkseigener Verlag 1989,s. 185.

[119] Bkz. kapak yazısı. Christa Wolf, "Kein Ort. Nirgends" 1979

> *"Kein Ort.Nirgends adlı romanı 1977'de yazdım. Bu çalışma kendimi başarısızlığın sebeplerini, edebiyat alanındaki toplumsal çaresizlik ile başarısızlığın arasındaki ilişkiyi araştırmaya mecbur hissettiğim bir dönemde yapılmıştır. O zamanlar çok kuvvetli şekilde sırtımı duvara dayamış ve doğru bir adım atamıyormuşum hissiyle yaşamıştım. Hiçbir şekilde serbest hareket etme imkânı olmayan bir dönemi atlatmak zorundaydım. 1976'da bizdeki kültür politikalarında görünüşte Biermann'ın sınır dışı edilmesiyle kendini gösteren köklü bir değişiklik olmuştu."*[120]

Gerçekleştirmek istenen değişim yazarın daha önceki eserlerine göre farklı bir çizgiye yönelmesidir. Bu çizgi yetmişli yıllarda kendini gösteren bireyin ön plana çıkmasıyla ve toplumdaki çelişkilerin daha keskin bir dille ifade edilmesiyle büyük paralellikler taşımaktadır. Therese Hörnigk'in, aktarmasına göre Wolf, kendisindeki bu değişimle ilgili olarak şunları söylemektedir:

> *"Beni esas ilgilendiren şey insanların ve toplumun korkunç bölünmüşlüğünün nerede başladığıdır. Bu bölünme edebiyatı, toplumun sağduyusu içerisinde önemli ve de tam anlamıyla var olan çalışma ve iş birliği alanından gitgide daha fazla dışlayarak insanın benliğine nerede müdahale etmiştir?"*[121]

Kleist ve Günderrode, sanayileşmenin insan üzerinde bıraktığı etkiden dolayı, yüzeyselleşmiş ve hiçbir şeyi umursamayan topluma ayak uyduramamış ve dışlanmışlardı. Her iki yazar da Christa Wolf gibi bireyin ön plana çıkması hususu hakkındaki düşünceleri yüzünden çevrelerinden tepki almışlardı. Onlar toplumsal gerçeklerin insan idealleri ile çakıştığı gergin bir noktada bulunmaktaydılar. Bu gerginlik sanayileşmenin ortaya çıkarttığı yeni hayat düzeni sayesinde, maddiyata dayalı bir anlayışla daha da artmaktaydı. Tepkilere karşı

---

[120] Christa Wolf, "Die Dimension des Autors", *Essays und Aufsätze, Reden und Gespräche 1959-1985*, cilt II, Berlin Weimar 1986, s.422

[121] Therese Hörnigk, *Schriftsteller der Gegenwart Christa Wolf*, Göttingen 1989, s.190

koymanın, onlardan korunmanın yolunu ise maalesef intiharda bulmuşlardı. Ancak tarihsel gerçeklerden farklı olarak Wolf'un tekrar yaşama geçirdiği bu iki karakter ölümü değil yaşamı seçmektedir.

Ayrıca Sandra Frieden'e göre; Wolf'un çoğu kişinin aksine, kolay ve rahat bir yol olan mevcut yapıya ayak uydurmak yerine, içinde yaşadığı huzursuzluğu ortaya koymaya çalışması, dile getirdiği şahsi nedenlerin ötesinde toplumsal bir boyut içermektedir. Edebi kurgu aracılığıyla, yaşanan sosyal ve tarihsel tecrübelerin bir nevi temel yapısını ortaya çıkarmayı amaçladığını söyleyebiliriz. Böylelikle yazın, bireyin toplumsal konumunun eleştirel bir yaklaşımla yeniden değerlendirmesine aracı olmaktadır.[122] Wolf'un amacı burada insanlara bir taraf tutmaları gerektiğini söylemek veya iyiyi kötüyü ayırmak değildir. Amaç problemlerin ortaya konulması ve tartışmaya açılmasıdır. Bu hayali kurguda Wolf karşımıza, sanayileşmenin birey üzerinde yarattığı etki ve bundan doğan problemleri getirmiştir. Thomas Morris'e göreyse Christa Wolf'un bu eseri insanlığın geleceği için bir mesaj taşıma niteliğindedir.[123]

6.3. Eserde Fransız Devrimi ve Romantizm

Wolf içinde bulunduğu karamsarlık ve umut ikilemini gerçekleri idealleriyle birleştirerek aşmaya çalışıyor. Romanda geniş bir montaj tekniği uygulanmıştır. Eser otantik, edebi, biyografik ve tarihsel malzemeyi kurgu katında birleştirmiştir.

Wolf'un sahip olduğu sadece kendi iç dünyası vardı ama içinde yaşadığı dönem bu iç dünyasını ortaya çıkarmaya müsait değildi. Zamanın yazına aktarılması ve ona politik bir görüntü kazandırılması romantik devrin ve Wolf'un içinde yaşadığı zamanın birbirlerini tamamlanmasına imkân vermemektedir. İki dönem arasında kurulan bağ yazarın kullandığı yöntemle sağlanır.

---

[122] Sandra Frieden, "Falls es Strafbar İst, die Grenzen zu verwischen. Autobiographie, Bibliographie und Christa Wolf", *Christa wolf: Ein Arbeitsbuch;Studien, Dokumente, Bibliographie,* Editör:Angela Drescher, 1.Baskı, Berlin/Weimar 1989, s.133

[123] Can Bulut, *Sanatçı Problematiği ve Crista Wolf, s.9*

"Ama yalnızca büyüklüktür, kurallara karşı işlenen suçu haklı çıkaran ve suçluları aklayan."[124] Burada Fransız Devriminden bahsediliyor. Köylüler ve burjuvalar köle gibi çalışıp soyluları doyurmaktan bıktığını, devletin onlardan aldıkları yüklü vergileri kaldıramadığını, asıl suçluların onlar olduğunu ve bundan dolayı din adamlarına ve devlete karşı isyan çıkardıklarından bahsediyor. Dolayısıyla bu suçu haklı çıkaran devlet din adamları, soylular, suçluları aklayan ise burjuva sınıfı olarak yorumlanabilir.

> *"Tanrılarla senli benli olunmaz! Ölümlü olmak gerek, dindarca bir istek soytarılık. Buradaki sözüm ona dindarların hiçbirinin bir şeyden haberi yok. Neden onların arasına katılamıyorum sanki. Çaya ve sohbete; bu bir davet değil mi?"*[125]

Burada yine Fransız Devrimindeki kiliseye ve din adamlarına karşı bir eleştiri söz konusudur. Soytarılık derken; din adamlarının aslında kralın soytarısı olduğunu ve dinle alakalı hiçbir şey bilmediklerini, dini kullandıklarını vurguluyor. *Neden onların arasına katılamıyorum sanki,* sözü ile ben niye onların zevk ve sefa sürdüğü, gülüp eğlendiği ortamlarına giremiyorum. Ben niye onların kölesi oluyorum? Bu öbür dünya dedikleri yer sadece soylulara ve köylülere mi ait? Din adamları niye sadece burjuvalara bu vaatleri veriyor gibi çıkarımlarda yapılabilir ki o zamanlar yine Amerika ve İngiltere de kurulan devletlerin halkına geniş imtiyazlar vermesi yani özgürlükleri vermiş olması, Fransız halkının da gördüğü bu yönetime özenmiş olması bu bilinci uyandırmıştır.

> *"Yaşam söz konusu olunca ölümü kavramak daha da kolaylaşır. Hiç kuşkuya yer bırakmayan o gizli güçlerin baskısı yok edebilir insanı. Kabul etmek istemediğimizde başkaldırırız."*[126]

---

[124] Christa Wolf, *Hiçbir Yerde*, s.28
[125] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.7
[126] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.11

Bu cümlede *gizli güçlerin baskısı* derken din adamlarının vaatleri ve kralın burjuvalara ve köylülere yaptığı baskılardan dolayı halkın artık bunu kabul etmek istemediğini ve Fransız Devrimi ile onlara başkaldırdığını söylüyor.

Christa Wolf'un yazdığı bu eleştiri de tekrar Fransız Devriminde bahsedilmektedir. O dönemdeki katı kurallardan, gereksiz yasalardan, insanın özgür olamayışından bahseder. *Sanata egemen yalnızca* derken, sanatla özgürce kendini ifade edebildiğini ve ifade ettikçe iyileştiğini anlatıyor. Ama bu iyileşmenin ne kadar gerçek olduğunu sorguluyor; çünkü o zamanlar ferdiyetçilik ilkesi hakim değildi, kişinin kendi hak ve özgürlükleri yoktu. Her özgürce yazan, eser veren, devleti açıkça eleştiren her yazar sürgün ediliyordu. Bunun en önemli örneği olarak Junges Deutschland ve Vormärz döneminin önemli yazarı ***Heinrich Heine*** gelir. Eserlerinde devleti eleştirmesinden dolayı Paris'e sürgün edilmiştir. Bu sürgün Almanya'da özgürce yazamadığı için hoşuna da gitmiştir. Yine de Heinrich Heine memleket hasreti çeken bir yazardı ve buna rağmen sürgün edildiği yerde ölmüştür. Birçok eserinde Almanya'nın sosyal ve politik durumunu eleştirmiştir. Romantik devrin önemli yazarlarından olan Heine'nin bu durumu bile Christa Wolf'un, Doğu Almanya'daki uygulamayı eleştirmesine, bu eleştiriyi yaparken de Romantizmi, Kleist ve Günderrodeyi seçmesi için iyi bir sebepti. Romantizmi açıkça eleştirmekten çekinmiyordu ve bunu yaparken de adeta Doğu Almanya'daki ters giden uygulamalara gönderme yapıyordu.

> *"Rousseau'nun fikirlerini bugünün Fransa'sında mı arıyorsunuz? Bunun üzerine Kleist, soğuk ve alaycı bir tavırla yine de yanıt verecekti: Bir bakıma. Gerçekleştirilmesi amaçlanmayan fikirler neden ortaya atılıyordu öyleyse?"*[127]

Burada ise o dönemin rahatına ve şöhretine düşkün soylularından bahsediyor. Onları yozlaşmış bir topluluk olarak görüyor ve burada yine o dönemi eleştiriyor.

> *Günderrode, Frankfurt sosyetesinin kendisi için neler söylediğini, onu şımarıklıkla suçladıklarını biliyordu.*

[127] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.44

> *Erkeklerin hiç hoşlanmadıkları o burjuva kadınlarına özgü kıskançlık belirtileriydi bunlar. Hiç kuşkusuz, ama Günderrode'yi etkiliyordu.*[128]

Bu cümlede daha çok, *o burjuva kadınlarına özgü kıskançlık belirtileriydi* sözü dikkatleri üzerine çekmektedir. Fransa'da, soylular geniş imtiyazlara hak ve özgürlüklere sahipti. Burjuvalar ise tek yaptıkları köle gibi çalışmaktı, hiçbir hakka sahip değillerdi ve bu onları olumsuz yönde etkiliyordu. Haliyle soylu gibi yaşamak isteyip, onları kıskanıp, onlara özenebiliyorlardı.

"Dünyada olup bitenler beni hiç mi hiç ilgilendirmiyor. Geçerli kurallar, amaçlar ve istekler tümüyle bana ters."[129] Romantizm de akla mantığa ve kuralcı düşünceye karşıdır ve duygulara, özgürce düşünceye önem verir. Burada romantizmin bu özelliğini görebiliriz.

> *"Kendi kendinin efendisi olmadı hiçbir zaman. Zorluyor kendini; sanata egemen yalnızca ve bu süre içinde iyileşiyor ancak. Böyle bir iyileşme nasıl gerçek olabilir ki?"*[130]

Romantikler için en önemli kural özgün olmaktı, yazar dediğin kimseyi taklit etmemeli, kendi başına düşünmeli, kendi yüreğiyle duymalı, kendi diliyle söylemeliydi; onlar için özgünlük büyük bir üstünlüktü. Burada da Romantizmin özgünlük kavramına vurgu yapıyor. (ne kadar eserlerinde özgün bir şekilde yazdıklarını ifade etseler de aslında özgün değillerdir).

> *Beni çok garip buluyorlar. Biliyorum ama bir türlü nedenini söyleyemiyorlar. Onların arasında ben bir yabancıyım. Sevgiyi ölüm pahasına bulduğum her yerde varım.*[131]

---

[128] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.25
[129] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.8
[130] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.12
[131] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.34

Yazar burada Romantizmin konusu olan özgünlüğe ve de sevgiye değiniyor. *Biliyorum ama bir türlü nedenini söyleyemiyorlar*, derken insanların yeteri kadar özgür olmadıklarını vurguluyor. Sevgiyi ölüm pahasına bulduğum her yerde varım" bu ifadesinde de sevgiyi yüceltiyor.

7. DEĞERLENDİRME

Eserden alıntılara ve Romantik Döneme olan eğsinime bakacak olursak; Eserde Romantizmin belirgin özelliklerinden olan hayal, rüya da dillendirilmekte, ama rüyasında da yine eleştiri yapmaktan vazgeçilmiyor.

> *"Güçlü ve azgın bir domuz görüyordu düşünde, peşinden doludizgin at koşturuyordu. O durmak bilmeyen hayvanı yakalamak onu kement atarak yere devirmek istiyordu. Hayvana yaklaşıyor onun kahverengi ve parlak tüylerine dokunmak üzereyken elinden kaçırıyordu son anda. Sonunda attan inip tüfeğine sarıldı nişan aldı ve ateş etti. Az ötedeki hayvan bir an titredi ve yere devrildi*."[132]

Burada Romantizmin özelliklerinde olan doğa konusu tasvir ediliyor. *Güçlü ve ağzın bir domuz görüyordu*, *Hayvana yaklaşıyor onun kahverengi ve parlak tüylerine dokunmak üzereyken,* gibi cümleler ifade edildiğinde gözümüzde canlanma oluşuyor. Bu da Romantizmin özelliklerinde olan özlem ve tasvire örnektir. Anlatılan rüyada ise özlenen düzen; devrimin Fransa'ya, Doğu Almanya'da uygulanan sosyalizmin Doğu Almanlara vaatleri ama uygulama sonunda insanlarda oluşan özlem anlatılmaktadır adeta.

Şartlar ne kadar zor, baskı ne kadar ağır olursa olsun yine Romantizmin özelliklerinden olan sevgiden her hal ve şartta vazgeçilmemektedir.

> *"Peki şimdi neden buradaydı? Ev sahibi Merten'lerin arabasındaki boş yer ve yakın arkadaşları Paula ile Charlotta Serviere'nin ısrarları mı Günderrode'yi buraya*

[132] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.28

getirmişti? Gelişin gerçek nedenini şimdi daha iyi anlıyordu: Savigny'yi görmek ve tanımak istemişti. Tutkudur hep bize istemediğimiz şeyleri yaptıran."[133]

Günderrode Clemens Brentano'ya aşık, sırf onu görmek için Savigny ile görüşüp tanışmak istemiştir. Romantizmde duyguların ön planda olduğunu biliyoruz burada ayrıca tutkuya da vurgu yapılmıştır.

"En iyi çözüm beklide ölmek.[...] Ölümü yakınında duyumsarken yazma dürtüsünden de vazgeçebilirdi."[134] İlk cümlede yazar aslında ölümü bir kurtuluş olarak görüyor. Ama bir yandan da diğer cümlede yazmanın özgürlük olduğunu bundan dolayı ancak ölüm pahasına yazmaktan vazgeçebileceğini vurguluyor.

"Ve ta ileride, uzakta keskin ama titrek ufuk çizgisi, daha yakınlarda bilinmeyen mavilik, gökyüzü."[135] Burada da yine doğa konusuna vurgu yapılmıştır. Ayrıca doğanın tasviri var. Doğayı o kadar önemsiyor ki genç kızın orda durması bile onun haz almasını engelliyor.

"Koyu renk gözler, açık alın, kıvırcık koyu kumral saçlar. İtalyan kanı var hepsinde."[136] Romantizm yazarları kendilerini açıkça ifade ederler. Burada yazar özgürce kendi duygularını dile getiriyor. Karşısında duran insanları kendi duygu ve düşüncelerine göre betimliyor ve gözlemlerini aktarıyor.

"Kleist'in içini hüzün kapladı yine; bundan ne kadarda korkuyordu oysa. Dakikalar ilerledikçe geçmişiyle arasındaki bağlar gevşedi ve tamamen koptu."[137] Burada gözlem özelliği kendini gösteriyor. Anlatıcı Kleist'ın ruh halini ve görünümünü aktarıyor.

Buraya kadar genel olarak neden romantik döneme kendini ait hissettiğinden ve bu dönemi eserine nasıl yansıttığından bahsettik. Romantik dönemin asıl

[133] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.33
[134] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.18
[135] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.7
[136] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.49
[137] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.28

özelliklerinin ve bu özelliklerin eserde ne ifade ettiğinden bahsederek yazımıza devam edeceğiz, bu etkileri tek tek ele aldık ve daha ayrıntılı göstermeye çalıştık.

Christa Wolf eserde 18.yüzyılın sorunlarından esinlenerek kendi dönemini eleştirmiştir. Romantizm, klasik roman akımına tepki olarak doğmuştur. Eser aslında bu tepkiyi ele alır, konu edinir. İnsanın yaratma özgürlüğü önündeki her şeye karşı duran bir akımdır. "En iyi kural, kuralsızlıktır" diyen romantikler, insanın duygularını, düş gücünü ve insanı düzeltmenin toplumu düzeltmekle olabileceğini savunurlar. Dönemi ve olduğu zamanı insan duyguları üzerinden eleştirmiştir.

Gerçeklik ve fantezi düşünceleri harmanlanmıştır. Eserde gerçeklikler yani yaşanılan sorunlar ve fantezi yani olması hayal edilen durumlar bir harman şeklinde verilmiştir. Romantik dönemin en belirgin özelliklerinden biri de gerçeklerin ve fantastik düşüncelerin bir arada verilerek karşılaştırma yapılmasıydı. Bu özelliği eserde açıkça görüyor ve analiz edebiliyoruz, çünkü eserin amacı da bir yandan budur; gerçekler ve fantezilerin bir arada sunulması. İnsan düşüncelerinin karanlık iç dünyası yansıtılmıştır. Wolf eserinde zihnindeki karanlık dünyasını iki ünlü yazar üzerinden dile getirmiş ve onları da bu iç dünyanın karanlık tarafına dahil etmiştir. Wolf iç dünyasının karanlık kısmını eserle birlikte açığa çıkarmıştır.

Eserin başlığında da kullanılan *hiçbir yerde* kelimesi romantik dönemi sembolize eder, o dönemde bir yer belirtilmezdi eserler genelde mekandan bağımsızdı. Romantik dönemde eserlerin mekandan bağımsız olması gerektiği savunulmuştur, bu yüzdendir ki bu Romantik dönemin bir özelliği sayılmaktadır. Nerede ve ne koşulda olunduğunun bir önemi olmadan yazarlar, eserlerini yaratmalıdırlar görüşünü savunmuşlardı. *Hiçbir Yerde* başlığını seçerek Wolf, romantik dönemin bu özelliklerini ele almıştır. Evsiz olma, gezgin olma; bu gibi sıfatlar yine bize Romantik Dönem özelliklerini hatırlatmaktadır. Bize göre Wolf, eserin başlığını ve eserdeki betimlemelerini bu bakış açısıyla yazmış olabilir.

Romantik dönemin en önemli bir diğer etkilerinden olan 'hisler duygular ve deneyimleri' eserde de iki ana karakter üzerinden yoğun bir şekilde görmek mümkün. Eserde yoğun hisler duygular vurgulanmakta ve bu duyguların üzerinden bir olay örgüsü kurgulanmaktadır. Kleist'ın Günderrode'ye olan ilgi ve alakası

Romantik Dönemin bu özelliklerini açığa çıkarmada oldukça etkili oluyor. Kleist güçlü duygular yaşıyor ve bu duygular eserin ana konusunu oluşturmaktadır.

"Yolculuğa hazır mıyım? Tabii, doktor Wedekind istediğini düşünsün. Tanrı aşkına iyiyim işte. Kayalara zincirlenen ve yüzyıllar boyu yaşayan o Prometheus delisi kadar sağlıklıyım. Sormak istiyorum doktora sürekli kendini yenileyen o garip organ bedenimin neresinde?[138]*(s.7)"*

Burada Johann Wolfgang von Goethe yazarın Prometheus şiirinin karakterine atıfta bulunuyor çünkü Goethe bir klasik dönem yazarıydı, bu karakter betimlemesi de gücü yansıtıyordu. Hem güçlü hem suçlu. Prometheus tanrı Zeus'a karşı gelmişti ve bunun neticesinde cezaya çarptırılmıştı, öyle bir ceza ki sonu gelmiyordu. İşkence sonsuza kadar devam ediyordu. Wolf burada Romantik Dönem veya Doğu Almanya rejimine karşı gelmenin de böyle bir şey olduğuna, bitmeyen entelektüel baskıya, içten içe dinmeyen acıya dikkat çekmektedir.

> *"Kleist ruhunda esen fırtınalara egemen olamıyor ki! […]*
> *Ayaklar altına düşüp düz toprağa bulanıyor bazen de: Çılgın,*
> *onca geçersiz yasa karşısında."*[139]

Burada Klesit'in egemen olamama sorunundan bahsedilmiş kendi hayatına egemen olabilmeyi sanatla birlikte gerçekleştirebiliyor yani ortaya bir eser çıkarınca bir nevi egemen oluyor çılgın ve gereksiz yasalar karşısında. Burada yine Romantik Dönemin toplum, hükümet baskısı altında olduğu kanıtının etkileri vardır.

"En iyi çözüm belki de ölmekti! […] Kim bilir belki ahlaksızlık! Ahlak? Acaba onlar da biliyorlar mı ne olduğunu[140]*"* Ölmek, intihar en iyi çözümdü. Romantik dönemde Kleist çözümü belki de ölümde arıyor ve ahlak yargısına vurgu yapıyor. Kim ahlaklı kim ahlaksız? Bunca sorunu bir takım yalanlarla iktidara gelip, verdikleri sözleri tutmayanlar mı, yoksa bunları eleştirenler mi?

---

[138] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.7
[139] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.12
[140] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.18

"Doktor Wedekind, gizli dünyasına yaklaşmak isteyenlere karşı uygulayabileceği bir yöntem öğretmişti Klesit'a. Tüm duygularını ve iç gücünü dengede tutabilmek için toplumun bir bireyi gibi davranmalıydı. Herkes gibi olmalıydı yani.[141]*"*

Burada toplum, birey ilişkisinden bahsedilmektedir. Doktor Wedekind Kleist üzerinden bir eleştiri de bulunuyor. Toplum gibi ol, farklı olma, ya da farklı oluşunu sezdirme, demek istiyor. Çünkü yazarlar zaten düşüncelerinden dolayı toplumdan dışlanmışlar, bu duruma maruz kalmamak için, kendisini ya da eleştirilerini saklaması gerekiyordu.

Christa Wolf, Günderrodeyi de konuşturuyor, düşüncelerini açığa vuruyor.

"Hep aynı, böylesine hayalci ve yok olup gitmekten korkmayan. Sürekli bir şeylere bağımlı olmaktan, yeterince özgür olamamaktan kızgınlık duyuyorum. Çoğu kez tüm gücümü ve cesaretimi toplayarak her ikinizden kopup keyfimce, mutlu yaşamak isteyebileceğimi bir düşünebilseniz."[142]

Günderrode'nin bu sözleri onun özgürlükçü düşünce tarzını yansıtmaktadır. Fransız Devriminin kalıntısı olan özgürlükçü düşünce eserde Günderrode üzerinde bu şekilde aktarılmıştır. *"öyleyse, dostumuzu anlamanız gerekir, yani duygu ile eylem dünyasının birbirlerinden arınmış ve ayrı kalması gerektiğini."*[143]

"Kleist hüzünlü olduğu zaman her şeyi daha açık seçik görebiliyordu, her hareketin, her şeyin anlamını ve nedenini hemen sezebiliyordu. Çünkü çevredekiler, özellikle kendisi tüm çıplaklığıyla açığa çıkıyordu; ve bu onda tiksinti uyandırıyordu. Sonuçta ağızlarından çıkan her söz iğrenç bir hal alıyordu. İlginç olan ise Bettine ile birlikte pencerenin yanında oturan Günderrode'den kendisine doğru akan o

[141] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.30
[142] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.46
[143] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.46

görünmez şeyin Kleist'ı etkilemesiydi. Yaşamanın dinmeyen acılarının merhemidir şiir."[144]

Kleist burada o anda içerisinde bulunduğu insanlardan uzaklaşarak Günderrode'ye kaçıyor. Birlikte olmak zorunda olduğu toplumu ve onların sözlerini iğrenç bulan Kleist, düşünsel olarak Günderrode'ye yakınlaşmaktadır.

"Sürekli değişkenlik içinde yaşamaya alışkın, yönetimlere boyun eğen toplum, hatta kısa sürede bir yabancıdan bile etkilenmeye yatkın olan bu insanlar nasıl olsa anlamayacaklardı Kleist'ı."[145]

Toplum, devlet ilişkisi eleştirilmiştir, Romantik Dönemin ya da Doğu Almanya yönetimin, düzene ayak uydurup olan biteni önemsemeyen halkın en büyük etkisi ve eleştirisi de bu şekilde esere yansıtılmaktadır.

"Kleist, içinde onu hem korkutan hem de sevindiren bir vahşiliğin varlığını duyuyordu. Sanat ile bilimin yolları ayrılmıştır; böyle düşünüyordu artık Kleist. Donuklaşmıştı. Çağın kültür anlayışı giderek yolunu değiştiriyordu, adeta mantığa yer açıyordu."[146]

Kleist burada içindeki sıkıntıdan bahsetmektedir ve toplum dediğimiz gibi sanatı etkiliyor, etkilediği bu sanatı belli bir kalıba sokmaya çalışıyordu.

"Bu kaos ne ürkütücü, dedi kadın; doğadaki ve bizim içimizdeki o bağdaşmaz öğeler. Davranışlarımızı sandığımızdan daha çok yönlendiren o barbarca dürtüler. Üpertici bütün bunları düşünebilmek."[147]

---

[144] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.59
[145] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.60
[146] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.73
[147] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.89

Kleist ve Günderrode'nin kafasında kaos düşünceleri oluşmuştur. Eserde sayfanın devamına baktığımızda bu sözlerin Goethe'yi akıllara getirdiği görülmektedir.

> *"Çok yalnızız. Çılgın tasarılar bizi sağa sola savuruyor. Erkek giysileri içinde sevilenin peşinden gitmek. Bir el sanatıyla uğraşmak: Gizlenme, öncelikle kendimizden. Ölüme hazır da olsak, insanların bize yaptıkları acı veriyor."*[148]

Romantizmi, aydınların içinde bulunduğu durumu eleştiren ve toplumun, insanların aydınları sürüklediği umutsuzluktan iç buhranlardan bahseden Christa Wolf Fransız Devrimini ve neticelerini, uygulamasını eleştirerek, aslında Doğu Almanya'daki sosyalizmin uygulanışını eleştirmektedir.

[148] Christa Wolf, *a.g.e.*, s.101

SONUÇ

Doğu Almanya'da yaşayan bir grup yazar, sosyalist rejimin aksayan yönlerini görüp resmi ideolojiden uzaklaşmak gereğini hissetmişlerdir. Bu yazarlardan biri olan Christa Wolf da kendi gözlemlediği realite ile resmi ideoloji arasında sıkışıp kalmış kişiliklerden birisidir. Yazar içinde bulunduğu sorunun köklerini geçmişte, Romantik Dönemde aramaktadır. Çünkü Romantik Dönem yazarları, Klasisizm gibi istikrarlı bir dönemin mirasçıları olmalarına rağmen, içinde bulundukları realiteyle başa çıkamamışlardır. Peki, neden Romantizm? Romantizm başlarken ne oldu, beklenti neydi ve ne oldu? Doğu Almanya ile ne gibi benzerlikleri var? Doğu Almanya'dan beklenti neydi, ne kadarı gerçekleşti?

Demokrasi, insan hakları, kadın hakları gibi bir takım söylemlerle Fransız Devriminin ayak sesleri ta Almanya'da duyuluyordu. Almanya'daki elit kesim Fransız Devrimini uzaktan desteklemekteydiler. Günü gelince, 1789 yılında Fransız Devrimi yapıldı. İnsan hakları ve demokrasi için devrime destek verenler, beklentilerini bulamadılar. Devrimden umduklarını, beklentilerini bulamayanlar, karşı çıkmak ya da susmak durumunda idiler. Fransa'da yönetimi ele alan Jakobenler, düzeni eleştirenleri acımasızca katlettiler. Bunları gören aydın kesimin elinde çok fazla seçenek yoktu. Ya Fransa'yı terk edeceklerdi ya da düzene ayak uyduracak savunucusu olacaklardı veyahut da karşı çıkıp öldürüleceklerdi. Bir başka istenmeyen seçenek de susacaklardı. Suskun edebiyatçılar yazma işini, içinde bulunulan zamanı eleştirmek yerine, ya hiç kimseye dokunmayan, deyim yerindeyse suya sabuna dokunmayan, kimseyi eleştirmeyen, sadece doğayı, çiçeği böceği anlatan yazılar yazdılar ya da geçmişe dönüş yaparak tarihe, tarihi kahramanlara veya mitolojiye merak sardılar. Romantizmin ortaya çıkışı bu şekilde olmuştur.

Kimi yazarlar tarihi olayları anlatırken, aslında inceden inceye içinde yaşamak zorunda kaldıkları düzeni eleştiriyorlardı. Sansüre ve baskıya uğramamak için tarihi olayları, mitolojik hikâyeleri ve masalları seçiyorlardı. Tam da bu noktada Doğu Alman Edebiyatı ile Romantizm benzerlik gösteriyordu.

Doğu Almanya'da sözde özlenen düzen kurulmuş, yönetim sosyal demokratlara geçmişti. Ancak sistem oturmaya başladıkça, yönetenlerin ayakları yere bastıkça, parti (SED) baskılara başlamış, eleştirilere engel olmuş, yapılan eleştiriler de ancak olumlu ve övücü yönde olacaktı. Christa Wolf'un *Der Geteilte Himmel* adlı eserinde olduğu gibi. Karşı çıkan, eleştiren sanatçılar ya sınır dışı ediliyor (Wolf Biermann) ya da bir şekilde sistemden uzaklaştırılıyorlardı (Christa Wolf, Jurek Becker). Yönetim tarafından toplum üzerinde uygulanan baskı ve zorlama özellikle aydınlar üzerinde uygulanan baskı ve sansür ortamı doğu Almanya yazarlarını bir kaçış yolu aramaya mahkum etmiştir. Baskıya ve Sansüre uğrayan yazarların başında, düzeni övücü *"Der Geteilte Himmel*" eserini yazmış olmasına rağmen Christa Wolf gelmektedir.

Çalışmamızın yazarı Christa Wolf belki de bu dönem içerisinde yaşamış en göze çarpan yazar denilebilir, çünkü hem eleştirilere fazlasıyla maruz kalmış hem de adı sansasyonlara karışmış bir yazardır. Bu yönüyle ele alındığı zaman psikolojik açıdan zor bir dönem yaşayan Wolf sığınılacak liman olarak gördüğü yazma eyleminde belki de bir öz terapi yöntemi kullanarak kendisini dönemin iç sıkan, bunaltan atmosferinden uzaklaştırmak hem de üstü kapalı bir yönetim eleştirisi yaparak kalemindeki ustalığı göstermeye çalışmıştır. Bizce özellikle intihar eden iki yazarı seçmiş olması tesadüfi değildir, çünkü bize göre hayatına son veren kişilere yer verilmesi de ayrıca bir şeyleri temsil etmektedir, belki de yazarın yaşadığı buhranın vahametini intihar eden iki yazarı kullanarak dile getirmeye ve hissettirmeye çalışmıştır.

Aslında Christa Wolf sosyalizmi aşırı seven bir sanatçıdır. Ancak onun bildiği ve hayalini kurduğu sosyalizm ile Doğu Almanya'da uygulanan farklılıklar gösteriyordu. İyi bir sosyalist olduğundan, sosyalizm zarar görür endişesiyle açıkça eleştirmemiş, eleştirse de sansürleneceğini biliyordu, üstü kapalı eleştirmiştir.

Nasıl ki romantiklerin içinde yaşadıkları çağı eleştiremeyip, önceki devirleri anlatan yazılarıyla, eserleriyle düzeni eleştirmişlerse, Christa Wolf da Romantizme eğsinerek, içinde bulunduğu Doğu Almanya yönetimini, dolayısıyla *Partiyi* aynı metotla eleştirme yolunu seçmiştir. Bunu yaparken de Fransız Devriminden

istediklerini bulamayan entelektüel duyarlılığın verdiği baskıya dayanamayarak intiharı seçmiş olan iki yazarı (Kleist ve Günderrode) anlatarak yapmıştır.

Sosyalizmi seven ancak uygulayan yönetimden, sistemden mutlu olmayan Christa Wolf, hem sosyalizmin Doğu Almanya'daki uygulamasını eleştirmek adına; doğrudan eleştirse sansüre uğrayacağını bildiğinden, düşüncelerini dile getirmek ve Kleist ve Günderrode gibi hissettiği baskının altında ezilmemek adına, çareyi romantizme eğsinerek romantizmi Günderrode ve Kleist'ın ağzından, onlara mal ettiği duygu ve düşüncelerinden hareketle eleştirmekte bulmuştur. Ve kimbilir belki de bu şekilde kendisi de intihar etmekten kurtarmıştır.

KAYNAKÇA/BİBLİYOGRAFYA

Acar, Sevim, " Heinrich von Kleist'da Alman Birliği Fikri" *Diyalog*, Ankara 2013

Ağaoğulları, Mehmet Ali, *Fransız Devriminde Birey-Devlet İlişkisi", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* cilt: 44, sayı: 3,Ankara, 2003

Arnim, Bettina von, "Die Günderode. Mit einem Essay von Christa Wolf." Frankfurt/M. Insel TB ,1992

Atli M. & Tuncer C., "Heinrich von Kleist'ın "Michael Kohlhaas" Adlı Yapıtını Kadercilik-Varoluşçuluk Bağlamında Okuma Denemesi" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Samsun, 2016

Aydın Yıldız, "Eleştirilerin Odağında Bir Yazar: Christa Wolf", *İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi,* İstanbul, 2006

Aydın, Yıldız, " Doğu Alman Edebiyatında Göç ve Sürgün*" Sosyal Bilimler Dergisi,* Erzurum, 2016

Aytaç Gürsel, *Çağdaş Alman Edebiyatı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara ,1983

Aytaç Gürsel, *Yeni Alman Edebiyatı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994

Bağ, Şener, "Christa Wolf'un Christa T. Hakkında Düşünceler adlı romanı ve Doğu Alman Ayazını", *Agora Sanat Edebiyat*, Sayı 13, İzmir 1994

Berger, Almuth, "Wir waren zu lange stumm", In:*Räumt die Steine hinweg*, DDR Herbst 1989, *Geistliche Reden im politischen Aufbruch*. Hg. v. Andreas Ebert/Johanna Habarer/Friedrich Kraft, München 1989

Bihterin, Mehmed Akad- Dinçkol, Vural, *Genel Kamu Hukuku*, 5. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2009

Bulut, Can, "Sanatçı Problematiği ve Crista Wolf" *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,*Erzurum, 2003

Burke, Edmund , *Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler*, Çeviri: Okan Arslan, Kadim Yayınları, Ankara, 2016

Çoraklı Şahbender, "Doğu Alman Yazını ve Jurek Becker", *Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, Erzurum , 2000

Demir, Türkay; "Fransız Devrimi'nin Sesi", *Birikim* 6, Ekim 1989

Demirli, Aynur, *Devrimin Çocuklarını Yargılamak: Jakobenler*, 2018

Emmerich, Wolfgang, *Kleine Literaturgeschichte Der DDR,* Aufbau Taschenbuch Verlag, Berlin, 2000

Emmerich Wolfgang, *Die Literatur der DDR*, in: Deutsche Literaturgeschichte Von den Anfangen bis zur Gegenwart, J.B. Metzler Verlag, Stuttgart, 2013

Fischer, Ernst, "Heinrich von Kleist*"*, in: *Aufsätze und Essays*, 1987

Frach, Friederike / Baas, Norbert **Die Blaue Blume in der DDR*, Bezüge zur Romantik zwischen politischer Kontrolle und ästhetischem Eigensinn,*** Quintus-Verlag Berlin, 2017

Frieden, Sandra, "Falls es Strafbar İst, die Grenzen zu verwischen Autobiographie, Bibliographie und Christa Wolf", *Christa Wolf: Ein Arbeitsbuch; Studien, Dokumente, Bibliographie,* Editör: Angela Drescher, Baskı, Berlin/Weimar, 1989

Hobsbawm, Eric J.; *Devrim Çağı*, Çev.: Bahadır Sina Şener, Dost Yayınevi, 2012

Hörnigk, Therese: *Schriftsteller der Gegenwart Christa Wolf,* Göttingen, Berlin: Volkseigener Verlag 1989

Hocaoğlu, Durmuş, "Geçmişten Günümüze Etkileriyle Fransız İhtilali*"*, 13.07.1998

Jäger, Manfred, *Kultur und Politik in der DDR 1945-1990, Edition Deutschland Archiv*, Köln ,1995

Kara, Ömer Tuğrul, "*Toplumsal Olayların Etkisiyle Gelişen Üç Büyük Akımın Türk ve Dünya Edebiyatında İzleri", Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun 2010

Kohn ,George Childs, *Savaş Sözlüğü*

Yakut, Kemal; "Fransız İhtilali*"*, Anadolu Üniversitesi Yayınları

Reich-Ranicki, Marcel, *Ohne Rebatt: Über Litaratur aus der DDR*, München, dtv, 1993

Salman Bolat, Bengül, "Fransız İnkılabı'nın Türk Modernleşme Sürecine Etkileri*", Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, Ankara, 2005

Şenel, Alaeddin: *Siyasal Düşünceler Tarihi*, 11. Kısaltılmış Baskı, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2004

Text+Kritik Heft 46, *Christa Wolf,* Fünfte Auflage:Neufassung Oktober *2012,* edition text+kritik im Richard Booberg Verlag, München

Text+Kritik, *DDR Literatur der neunziger Jahre.* Richard Boorberg Verlag, München: 2000

Togar Melahat, *Örneklerle Doğu Alman Edebiyatı*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1991

Ünal, Arif, "Heinrich von Kleist'ın Eserlerinde Hak ve Adalet*", Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi;* Bd:2 Nr.: 28 Sakarya, 2012

Wolf, Christa, *Die Dimesion des Autors, Essays und Aufsätze, Reden und Gespräche 1959-1985,* Cilt II, Berlin-Weimar ,1986

Wolf, Christa, *Hiçbir Yerde*, (Çeviri: Alev Yalnız), Can Yayınları, İstanbul ,1994

Zweig, Stefan, *Kendileri ile Savaşanlar. Kleist, Nietzsche, Hölderlin*. (Çeviren: Pof. Dr. Gürsel Aytaç), Türkiye İş Bankası Yayınları, 1. Baskı, Ankara,1988

İNTERNET KAYNAKLARI

Bayrak, Asuman, *Christa Teyzenin Anıları*, https://bianet.org/biamag/siyaset/154886-christa-teyzenin-anilari (25.04.2019)

Çelebi, Alper, *Doğu Almanya*, http://www.celebialper.com/etiket/dogu-almanya (15.05.2019)

Duda, Sibylle , *Karoline von Günderrode, http://www.fembio.org/english/biography.php/woman/biography/karoline-von-guenderrode/* (13.03.2019)

Eğilmez, B. G. (2011, aralık 2). *deutsche welle*. ocak 14, 2018 tarihinde dw.com: https://www.dw.com/tr/alman-yazar-christa-wolf-%C3%B6ld%C3%BC/a-15572436

Die Frauen in der Romantik, http://www.schulzeux.de/deutsch/frauen-in-der-romantik_materialsammlung.html (15.04.2019)

Fikriyat, *Fransa Terör Dönemi'nin Ölüm Makinesi: Giyotin* https://www.fikriyat.com/galeri/tarih/fransa-teror-doneminin-olum-makinesi-giyotin (15.04.2019)

Mozartkultures, http://mozartcultures.com/fransiz-ihtilali-isiginda-dogan-romantizm/ (15.05.2019)

Türk Dili ve Edebiyatı, https://www.turkedebiyati.org/edebiyat_akimlari/romantizm.html (12.05.2019)
Wortwuchs, Blaue Blume, https://wortwuchs.net/blaue-blume/ (10.05.2019)

DİZİN

Baskı, 12, 21, 41, 44, 68
Berlin Duvarı, 10, 26, 27, 34
Biermann, 29, 30, 35, 37, 69, 82
Birleşme, 27, 28
Bitterfelder Weg, 31, 32
Bölünme, 25
Christa Wolf, 10, 11, 12, 20, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 47, 48, 49, 53, 54, 55, 56, 58, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85
Doğu Alman Edebiyatı, 10
Doğu Alman Yazını, 11, 12, 30, 32, 41, 85
Doğu Almanya Cumhuriyeti, 10
Eylül Katliamı, 14
Feminizm, 58
Fransız Devrimi, 12, 16, 20
Fransız İhtilali, 13
Giyotin, 15, 87
Günderrode, 11, 12, 21, 23, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 48, 49, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 70, 73, 75, 77, 78, 79, 80, 83
Heinrich Von Kleist, 10, 11, 12, 41, 50, 51, 53, 55, 56, 69, 84, 85, 86
Hiçbir Yerde, 10, 12, 41, 42, 47, 53, 54, 55, 56, 61, 62, 67, 69, 71, 86
Jakobenler, İi, 12, 15, 16, 81, 85
Kadın, 14, 23, 26, 27, 33, 37, 50, 57, 59, 60, 61, 62, 64, 66, 67, 80, 81
Karoline Von Günderrode, 10, 11, 12, 23, 38, 41, 42, 57, 59, 60, 69, 87
Kleist, 12, 21, 23, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 72, 76, 77, 78, 79, 80, 83, 86
Romantik, 18, 20, 22, 23, 39, 68, 74, 76, 77, 78, 79
Romantik Dönem, 41
Romantizm, 10, 11, 12, 18, 19, 20, 21, 23, 71, 73, 75, 76, 81
Sansür, 36
Sosyalist, 10, 11, 29, 30, 31, 32, 33, 37, 39, 41, 81, 82
Terör, 15, 87
Vendee Katliamı, 14